

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

Mgr. Magdalena Bártová

**ZÁVĚŤ SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM
K SVĚŘENSKÉMU NÁSTUPNICTVÍ**
Testament with a special focus on fideicomisum

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 21. 10. 2018

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 253 392 znaků včetně mezer.

Ve Lhenicích dne 21. 10. 2018

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé rigorózní práce panu prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za poskytnutí podnětných rad, jakož i za jeho podporu a čas, který mi v průběhu zpracování práce věnoval.

Obsah:

1.Úvod	5
2. Obecně k dědickému právu	7
2.1. Pojem dědického práva	7
2.2. Dědické právo v právní úpravě.....	9
2.3. Zásady, principy a funkce dědického práva	12
3. Závěť v historii s přihlédnutím k úpravě institutu svěřenského nástupnictví.....	15
3.1. Závěť v římském právu	15
3.2. Závěť v občanském zákoníku č. 941/1811.....	21
3.3. Závěť v občanském zákoníku č. 141/1950.....	26
3.4. Závěť v občanském zákoníku č. 40/1964.....	31
4.Závěť v platné právní úpravě dle z č. 89/2012	37
4.1.Pojem a postavení závěti v novém občanském zákoníku.....	37
4.2.Předpoklady pro platnost závěti a její náležitosti	43
4.3.Formální náležitosti závěti	49
4.3.1.Závěť ve formě soukromé listiny.....	49
4.3.2.Závěť ve formě veřejné listiny.....	56
4.3.3.Závěť pořízená s úlevami.....	61
4.4. Vedlejší doložky v závěti.....	65
4.4.1. Podmínky, doložení času, příkaz	66
4.4.2.Vykonavatel závěti	70
4.5. Centrální evidence závětí.....	72
4.6. Vydědění	75
4.7. Zrušení, odvolání závěti.....	83
4.8. Závěť ve francouzském právu	86
Pro inspiraci a zpestření bude v následující kapitole stručně zmíněna úprava pořízení závěti podle francouzské právní úpravy.	86
5.Náhradnictví a svěřenské nástupnictví	88
5.1. Vulgární (obecná) substitute.....	91
5.2. Fideikomisární substitute.....	94
6. Závěr	105
Seznam zkratk	109
Seznam použité literatury	110
Abstrakt	115
Klíčová slova.....	116

1.Úvod

Jako téma své rigorózní práce jsem zvolila *Závěť se zvláštním zřetelem k svěřenskému nástupnictví*, a to z toho důvodu, že třetím rokem působím jako koncipientka v notářské kanceláři, kde je studium tohoto tématu velmi důležité. I přesto, že v praxi převažuje institut zákonné dědické posloupnosti, je nutné pečlivě nastudovat testamentární dědickou posloupnost, neboť právě nižší počet případů využití testamentární dědické posloupnosti a především variabilita tohoto institutu vyžaduje její precizní znalost.

Dědické právo doznalo snad největších změn na základě rozsáhlé rekodifikace občanského práva přijetím nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. v hmotném právu a zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštní řízeních soudních, jako nový předpis procesního občanského práva. Změny jsou na první pohled patrné z hlediska četnosti ustanovení u obou předpisů, tedy jak u občanského zákoníku (dále jen ObčZ), tak u zákona o zvláštních řízeních soudních (dále jen z.ř.s.), který nahradil procesní úpravu dříve zařazenou v zákoně č. 99/1963 Sb. občanském soudním řádu (dále jen o.s.ř.).

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., jako nový předpis občanského hmotného práva se z velké části inspiroval Všeobecným občanským zákoníkem z roku 1811, což se v nové úpravě dědického práva projevuje především myšlenkou, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Jako jeden z hlavních projevů této myšlenky je i znovuzavedení institutu svěřenského nástupnictví, neboli *fideikomisární substituce* a z tohoto důvodu jsem jej zvolila jako doplnění hlavního tématu – závěti.

Hlavním cílem rigorózní práce je podrobné přiblížení zákonné úpravy testamentární dědické posloupnosti a to nejprve z hlediska historického, neboť právě oblast dědického práva má hluboké kořeny v historii s ohledem na to, že zde byla vždy tendence k úpravě problematiky, jak bude naloženo s majetkem po úmrtí. Jako vedlejší cíl práce je přiblížení znovunavráceného institutu svěřenského nástupnictví, který dosavadní právní úprava neznala.

Pro psaní rigorózní práce budou použity metody analytické, interpretační a komparativní. Jako zdroje budou použity právní předpisy, komentáře, odborné články a judikatura, myšlena samozřejmě judikatura vzniklá za předešlých právních úprav, neboť podle nové právní úpravy se postupuje nyní pátým rokem, a proto se zatím žádná použitelná judikatura nevytvořila.

Rigorózní práce bude rozčleněna do čtyř hlavních kapitol 1) Obecně k dědickému právu, 2) Závěť v historii s přihlédnutím k úpravě institutu svěřenského nástupnictví, 3) Závěť v platné právní úpravě dle z. č. 89/2012 Sb. a 4) Náhradnictví a svěřenské nástupnictví. Stěžejní a také nejrozsáhlejší kapitolou bude kapitola třetí, která je hlavním tématem práce.

Na začátku bude postupováno od obecného, tedy seznámení se základními pojmy dědického práva, jeho zásadami a klasifikací předpisů, které jej upravují. Dále bude věnován podrobnější rozbor historii, protože jak již bylo výše řečeno, závěť, více než jiné instituty občanského práva, má hluboké prameny v historii. Z tohoto důvodu a pro snazší pochopení problematiky je nutné věnovat pozornost historickému vývoji závěti. V hlavní kapitole této práce bude důkladně pojednáváno o závěti samotné, tedy o předpokladech pro její platnost, její formální náležitosti a jako další podkapitoly budou zařazeny vedlejší doložky k závěti, tedy povolání vykonavatele závěti, podmínky v závěti, dále zápis do Centrální evidence závětí a se závětí úzce spjatý institut vydědění a do poslední podkapitoly bylo zařazeno zrušení a odvolání závěti.

Na závěr bylo zvoleno téma náhradnictví a svěřenské nástupnictví jako sekundární cíl rigorózní práce.

2. Obecně k dědickému právu

2.1. Pojem dědického práva

Na dědické právo můžeme nahlížet jako na pojem ve dvojím smyslu. Jednak jej §1475 odst. 1 ObčZ vymezuje jako právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní a dále je vymezováno jako soubor právních norem upravujících přechod práv a povinností ze zůstavitele na další osoby.¹ Takto bylo dědické právo definováno již v Komentáři k Československému obecnému zákoníku občanskému, tedy jako „*souhrn právních předpisů o přechodu majetkových poměrů zemřelé osoby na osoby jiné*.“² Totéž je řečeno v důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku, neboť nová právní úprava dědického práva je obecně založena z velké většiny na zásadách dosavadní právní úpravy. Jak je na první pohled patrné, nová právní úprava dědického práva dosáhla změny z hlediska četnosti ustanovení, oproti právní úpravě dědění v průběhu kodifikací z 50. a 60.let, kde byla právní úprava dědického práva značně redukována, což vycházelo z předešlého společenského zřízení.³

V prvním slova smyslu, tedy v tom subjektivním, lze dědické právo chápat jako právo na pozůstalost nebo poměrný podíl z pozůstalosti. Termín pozůstalost definujeme jako celé jmění zůstavitele, neboli souhrn jeho majetku a jeho dluhů. Do pozůstalosti nelze zařazovat práva a povinnosti, které jsou výlučně spjaté s osobou zůstavitele, vyjma těch, které byly jako dluhy uznány nebo uplatněny u soudu. Jako příklad lze uvést, že do dědictví patří též např. náhrada za bolestné, ale to jen tehdy, pokud byla uplatněna za života zůstavitele.⁴

Objektivní právo, tak jak ho známe dnes, nebylo v historii samozřejmostí. Nejdříve se muselo dospět k závěru, že hodnoty, které přesáhnou existenci zemřelé osoby, se mají zachovat. Dále muselo být překonáno kolektivní pojetí dědického práva, dle kterého měl zanechaný majetek zůstavitele připadnout určitému celku, kterého byla zemřelá osoba členem (jako např. kmen, obec či stát).

---

¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.XIX.

² ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Díl III,* Praha, 1936, s.7.

³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s.1.

⁴ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M.: *Nový občanský zákoník, Dědické právo,* Grada, Rödl a Partner, 2014, s. 11.

Dospělo se k individualistickému pojetí, dle kterého mají přetrvávající práva a povinnosti zůstavitele přejít na jedince, který má některý z důvodů dědění.

Obě pojetí měla své zastánce, odpůrci individualistického pojetí se přikláněli k názoru, že tímto způsobem dochází mezi členy společnosti k sociální nerovnosti. Naopak jeho zastánci kladli důraz na osobu jako nositele práv a povinností a vycházeli z její mentality. Vytvořené či shromážděné hodnoty, někdy i za cenu odříkání, šetrnosti či skromnosti, by měly po smrti jejich držitele připadnout osobě jemu blízké. Tímto se také měl eliminovat lehkovážný způsob života a vést ke spořádanému životu jedince. U nás byl tento střet vyřešen ve prospěch individualistického pojetí dědického práva. Toto je také zakotveno v základním ústavním dokumentu, v Listině základních práv a svobod, dle které má: ⁵ „každý právo vlastnit majetek: vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu: dědění se zaručuje“.⁶

Nová právní úprava zřetelně odlišuje pojmy pozůstalost a dědictví. Dle § 1475 odst.2 ObčZ „pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.“ a odst. 3 dále vymezuje „komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím.“⁷ Na termín pozůstalost tedy nahlížíme z pozice zůstavitele, oproti tomu dědictví je označení z pohledu dědice, jako ta část z pozůstalosti, která mu připadne.⁸

Nový občanský zákoník zařazuje vedle dědictví nový pojem a to odkaz. Předchozí právní úprava tento pojem neznala, přestože se běžně v hovorů tento termín používal.

Ten, kdo nabývá odkaz, se nazývá odkazovník. Za odkaz můžeme označit určitou konkrétní věc či jednu nebo několik věcí určitého druhu. Smrtí zůstavitele nabývá odkazovník právo na vydání věcí nebo na zřízení určitého práva. Předmětem odkazu tak je např. konkrétní movitá či nemovitá věc, peníze nebo služebnost.

V tomto spočívá rozdíl oproti dědictví, které je vyjádřeno poměrným podílem na pozůstalosti. Odkazovník proto není dědicem. Rozdíl lze také spatřovat po procesní stránce.

---

⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol: *Občanské právo hmotné, 3.díl*, Wolters Kluwer, a.s., 2009, s. 257-259.

⁶ Listina základních práv a svobod z .č. 2/1993 Sb.

⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸ BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L.: *Nový občanský zákoník – nejdůležitější změny*. 1.vydání.Olomouc: ANAG, 2013, s.196.

Dědici musí nabytí dědictví potvrdit soud, zatímco odkazovník uplatňuje právo na odkaz přímo vůči dědici, bez nutného potvrzení soudu. Zůstavitel odkazem zřizuje odkazovníku pohledávku na vydání věci nebo na zřízení určitého práva.⁹

Další pojmosloví či terminologie bude přiblížena v následujících kapitolách konkrétně.

2.2. Dědické právo v právní úpravě

Dědické právo řadíme spolu s věcnými právy do části třetí občanského zákoníku mezi absolutní majetková práva. Absolutní majetková práva jsou taková, která působí vůči každému. Jsou to subjektivní práva, kterým jejich absolutní povahu přiznává zákon.

Problematiku dědictví upravuje celá řada právních předpisů různé právní síly. Tou nejvyšší právní silou je bezpochyby ústavní zákon č. 2/2003 Sb., Listina základních práv a svobod. Dle článku 1. odst.1 má každý právo vlastnit majetek, vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochrana a dědění se zaručuje. Jelikož se jedná o právní normu nejvyšší právní síly v českém právním řádu, je třeba všechna ustanovení ostatních právních norem vykládat ve shodě s LZPS. Z tohoto také dovozujeme, že ten, jehož základní práva a svobody byly porušeny, se může domáhat pomoci u Ústavního soudu.

Základním pramenem hmotněprávní úpravy je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Jedná se o základní normu soukromého práva, která komplexně upravuje dědické právo v Části třetí, v hlavě III., konkrétně v ustanoveních § 1475 až § 1720. Hlava třetí se dělí na osm dílů, 1. Právo na pozůstalost, 2. Pořízení pro případ smrti, 3. Odkaz, 4. Zákonná posloupnost, 5. Povinný díl. Započtení na povinný díl a na dědický podíl, 6. Právo některých osob na zaopatření, 7. Přechod pozůstalosti na dědice a 8. Zcizení dědictví. Tato úprava je v našem právním systému účinná ke dni 1.1. 2014 a nahradila tak zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Předcházející právní úprava byla na našem území platná od roku 1964 do 31. 12. 2013.

Pokud srovnáme úpravu dědického práva „starého občanského zákoníku“ s úpravou ve standartních kodexech náležejících do oblasti kontinentální evropské

---

⁹ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M.: *Nový občanský zákoník, Dědické právo*, Grada, Rödl a Partner, 2014, s. 12.

kultury, je zde na první pohled patrný nepoměr mezi pozorností, kterou otázkám dědění věnují tyto zákoníky a oproti naší předešlé právní úpravě.

Jako příklady můžeme uvést Rakouský občanský zákoník (ABGB), který obsahuje úpravu dědického práva v § 531 až 824, stejně tak občanský zákoník Lichtenštejnska. Dále Německý občanský zákoník (BGB) v § 1922 až 2385, Švýcarský občanský zákoník (ZGB) v čl. 457 až 640, Francouzský Code civil (CC) v čl. 718 až 1100 a řada dalších. Z tohoto přehledu je patrné, že naše předešlá úprava dědického práva, která dědění věnovala pouze 36 paragrafů, byla oproti zavedeným západoevropským kodifikacím značně stručná.

Pozornost, kterou věnují kontinentální občanské zákoníky dědickému právu, je zapříčiněna tím, že se jedná o velmi významnou oblast vzhledem k přirozené úctě k zemřelému člověku a respektování jeho poslední vůle, kterou případně projevil a také z hlediska úpravy nabývání vlastnictví právním nástupcem.¹⁰

Z procesních předpisů je potřeba zmínit zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, tento, pět desetiletí starý procesní předpis, vymezuje postup soudu i účastníků v občanském soudním řízení. Do konce roku 2013 též obsahoval ustanovení § 175a až § 175ze, dle kterých se postupovalo při projednání dědictví. Lépe řečeno u osob, které zemřely do konce roku 2013, se při projednání dědictví použil tento předpis.

U osob, které zemřely 1.1. 2014 a později se aplikuje zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních. Tento podrobný procesní právní předpis upravuje postup soudního komisaře a účastníků v řízení o pozůstalosti. Za zmínku stojí především podrobná úprava likvidace pozůstalosti. Pokud tento předpis neupravuje speciální úpravu, použije se vedle něho o.s.ř., jedná se např. o protokolaci, doručování atd.

Dále je třeba zmínit předpisy, které se uplatní v případě, že se v řízení o pozůstalosti objeví mezinárodní prvek. Jedním z těchto předpisů je z č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (ZMPS). Tento předpis též nahradil starou právní úpravu zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

Dalším předpisem je nařízení č. 650/2012 Sb., o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

---

¹⁰ ELIÁŠ, K.: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad Notam, 2003, č.5, s. 97-98.

Jedná se o nové nařízení Evropského parlamentu a Rady, které má za cíl zajistit slučitelnost kolizních norem a pravidel pro určení příslušnosti platných v členských státech EU. Tato norma s přímým účinkem do vnitrostátního práva se aplikuje na dědictví u osob, které zemřely 17.8.2015 a později.

Dalším předpisem, který obsahuje činnost a postavení notářů, je zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád (NŘ). Krom toho, že zavádí Centrální evidenci právních jednání pro případ smrti, též obsahuje i úpravu postupu při sepisu závěti.

Prováděcím předpisem k notářskému řádu je vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví. Tento předpis určuje výši a způsob výpočtu odměny notáře, včetně činnosti notáře jako soudního komisaře.

Jako poslední je potřeba zmínit předpisy organizační, mezi které řadíme zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Tento předpis obsahuje úpravu organizační struktury soudů v České republice, jejich postavení v českém právním řádu, hlavní zásady činnosti atd.

Dalším organizačním předpisem je vyhláška č. 37/1992 Sb., jednací řád pro okresní a krajské soudy. Tato technická právní norma podrobněji rozvádí úpravu zákona o soudech a soudcích, občanského soudního řádu a zákona o zvláštních řízeních soudních. V oblasti činnosti notáře upravuje úkony notáře jako soudního komisaře při projednání pozůstalosti a dále činnost osob, které se také na tomto řízení podílejí, a to činnost vyšších soudních úředníků a soudních tajemníků.¹¹

Na závěr jako prameny, které upravují činnost notáře, jsou předpisy přijaté sněmem Notářské komory České republiky podle § 37 odst.3 písm. r) zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, k němuž udělilo souhlas Ministerstvo spravedlnosti České republiky podle § 37 odst.4 tohoto zákona a jsou jimi Kancelářský řád¹², předpis Notářské komory ČR Evidenci právních jednání pro případ smrti¹³ a předpis NKČR o Evidenci listin o manželském majetkovém režimu.¹⁴

---

¹¹ KOVÁŘOVÁ, D., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku: praktická příručka*, Leges, 2015, s.14-16.

¹² Ministerstvo spravedlnosti udělilo souhlas dne 24.2.2014, pod č.j. MSOP-19/2014-OSD-ENA/12.

¹³ Souhlas Ministerstva spravedlnosti č.j. 743/2013-OSD-ENA/14.

¹⁴ Souhlas Ministerstva spravedlnosti č.j. 743/2013-OSD-ENA/14.

2.3. Zásady, principy a funkce dědického práva

Pojetí staré právní úpravy, tedy dle obč. zák. č. 40/1964, bylo značně materialistické, neboť na zůstavitele po jeho smrti nebyl brán zřetel, jeho podmínky, přání a příkazy byly bez právních následků (§478). Principy, z nichž tento zákon vycházel, mají svůj základ v koncepci přijaté zákonem č. 141/1950 a výrazně se odlišují od zásad, z nichž vychází tradiční střeoevropské kodifikace, např. rakouská, německá, švýcarská a některé další. Zásady dědického práva byly zformulovány již bez mála před sto lety Emanuele Tilschem v jeho zásadní vědecké práci. Z tohoto díla lze v mnohém vycházet i dnes.¹⁵

Jako první lze uvést *zásadu zachování hodnot*, myšleno se zřetelem k budoucnosti jako vyjádření solidarity lidí a sledování cílů přes více generací. Tato zásada se jistě uplatňuje, pokud jde o věci movité či nemovité, vyjma některých neliterárních, tedy archaických či přírodních. Moderní doba se k této zásadě přiklání důsledněji, zejména pokud jde o předměty duševního vlastnictví a dalších předmětů bez hmotné podstaty. Posun oproti dřívější právní úpravě lze spatřovat v opuštění široce formulovaného pravidla § 579 starého obč. zák. o zániku subjektivních práv a povinností vázaných pouze na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Nový občanský zákoník v § 1475 odst.2 zavádí to, že do pozůstalosti spadají i subjektivní práva a povinnosti, které se zakládají pouze na osobních poměrech zůstavitele, a to za předpokladu, že byly jako dluh uznány nebo uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci.

Výsledkem je potom to, že do pozůstalosti patří např. zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích atd., ale pouze v případě, že byla za jeho života uznána nebo zažalována. Tato zásada má dlouhé kořeny v historii. Na rozdíl od věcí movitých, u věcí nemovitých tato zásada platila již od počátku. Prvotní vlastnictví nemovitostí nebylo individuální, ale kolektivní a příslušelo většímu celku, jako např. obci či rodině. Po smrti jednoho člena z toho celku ostatní členové vládli dále, a protože vláda nebyla pojímána individuálně, nebyla ani z důvodu piety potřeba zničení či opuštění věci. Ke změně toho postoje nedošlo ani tehdy, když s přechodem od hospodářství extenzivního k intenzivnímu se vyvinulo individuální vlastnictví.

---

¹⁵ ELIÁŠ, K.: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad Notam, 2003, č.5, s.98.

Jednak věci nemovité nikdy nebyly spojovány úzce se zemřelým, tak jako věci movité. Přirozený rozdíl mezi věcmi nemovitými a movitými vedl k tomu, že tyto zůstaly zachovány pro příští generace.¹⁶

Další zásadou dědického práva je *zásada přechodu majetku na jednotlivce*, neboli *koncepce individualistického dědického práva*. Základ tohoto pojetí lze spatřovat v § 1475 odst. 3 ObčZ. Tento princip u nás vždy zůstal zachován s důrazem na vědomí, že člověk a jeho statky případnou osobám jemu blízkým, podporují jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu. Předchozí právní úprava se touto zásadou příliš neřídila, což lze spatřovat zejména v tom, že redukovala okruh zákonných dědiců. V roce 1950 z okruhu dědiců vyloučila čtvrtou třídu dědiců. Naopak nová právní úprava ji v § 1638 mezi dědice ze zákona opět navrácí a navíc zavádí další dědické třídy.¹⁷

Značný význam pro dědické právo má *volnost zůstavitele ve volbě dědice*. Teorie určuje možnost určení dědice zákonem, zůstavitelem nebo třetí osobou. Moderní společnost vychází z kombinace zákonné dědické posloupnosti (princip objektivní, nucenosti) a dědění podle posledního pořízení zůstavitele (princip subjektivní). Nelze určit, který ze způsobů preferovat. Různost názorů na tuto otázku a odlišné historické zkušenosti s jejím řešením jsou viditelné i v úpravě jednotlivých dědických soustav. Novodobý konvenční přístup civilního zákonodárství se přiklání k pořizovací volnosti. Ta však není neomezená, takové omezení zajišťuje institut nepominutelného dědice. Jako příklad lze uvést to, že určitá část pozůstalosti musí být zachována ve prospěch dědiců ze zákona (např. réserve francouzského dědického práva), anebo využití institutu povinného dílu (např. pflichtteil v německy mluvících zemích, zachowek v polském právu).

Výrazem novějších tendencí je *princip rovnosti*. Tento se projevuje především v zákonné dědické posloupnosti, tzn., že pozůstalost má být mezi dědici jedné dědické třídy rozdělena rovnoměrně. Není zde žádné omezení z hlediska pohlaví, prvorozenství, původu atd., jak to bylo typické v úpravách středověkých. Opačný *princip koncentrace* soustředí zůstavitelovo jmění v jedné ruce.

Zásada rovnosti dědiců se však neuplatňuje absolutně, neboť je modifikována zásadou *pořizovací volnosti zůstavitele*.

---

¹⁶ TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 11-12.

¹⁷ ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 600-601.

V právních systémech ve střední Evropě se tato zásada projevuje tím, že dědic je dědicem se stejným právním postavením, ať je povolán závětí, smlouvou či zákonem. U této zásady je potřeba poukázat též na výjimky, jak již bylo řečeno, bude se jednat o intestátní dědickou posloupnost. Jako příklad lze uvést problematiku polorodých a plnorodých sourozenců. Dle ustanovení § 1637 „*Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů, dědí ve třetí třídě stejným dílem zůstavitelovi sourozenci, atd.*“

V tomto ustanovení však není výslovně řečeno, zda by se mělo rozlišovat mezi sourozenci polorodými, tedy těmi sourozenci, kteří jsou si navzájem příbuzní ze dvou stran, tj. ze strany otce i ze strany matky, pak takovému plnorodému sourozenci by měl náležet dvojnásobný dědický podíl, na rozdíl od sourozence polorodého, neboť polorodý sourozenec je příbuzný pouze z jedné strany.¹⁸

Opakem zásady rovnosti je princip *univerzální sukcese*, která se vztahuje k předcházejícímu jmění zůstavitele, tedy k pozůstalosti. Tato zásada vyjadřuje myšlenku, že pozůstalost přechází na dědice jako celek, nikoliv v jednotlivých částech. Pokud je dědiců více, přechází podle dědických podílů. Odráží se zde znovuzavedený institut do našeho právního řádu v podobě odkazu. V konvenčních právních úpravách není dědicem ten, komu z pozůstalosti připadla pouze určitá věc. Tato zásada se však netýká pouze aktiv pozůstalosti, ale také pasiv a tímto se promítá do přechodu zůstavitelových dluhů na dědice. Pokud na dědice přechází v neomezeném rozsahu aktiva, přechází na něho v neomezeném rozsahu i dluhy zůstavitele. Tvrdost této koncepce však jednotlivé právní systémy zmírňují.

Další zásadou je *volnost dědice dědictví přijmout*. Tato zásada se již v římskoprávní podobě odrážela v tom, že osoba označená jako dědic není dědicem ipso iure. K tomu, aby se někdo stal dědicem, musí projevit svou vůli dědictví nabýt. Jedná se o výslovné projevení vůle dědictví přijmout, což je typické pro rakouskou právní úpravu (§ 799 ABGB). Takový princip se nazývá *adiční*. Rakouské právo v tomto směru přijalo myšlenku římského práva, ale s modifikací, že právo na dědictví dědic získá již smrtí zůstavitele, takže toto právo přechází na jeho dědice, i přesto, že zemře ještě před podáním přihlášky, což v římském právu nebylo. I jiné právní řády respektují volnost dědice rozhodnout se, zda dědictví přijme, či nikoliv.

---

¹⁸SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s.102.

Vycházejí však přitom z jiné konstrukce, dle které dědic sice nabývá dědictví ipso iure (smrtí zůstavitele), ale má určitou lhůtu, ve které může odmítnout (typické pro právo francouzské či německé). Po roce 1950 se takovou cestou vydala i úprava dědického práva v ČR. Spatřujeme v tom racionální řešení, neboť nabytí dědictví má být v zákoně upraveno s přihlédnutím k tomu, co je ve skutečném životě častější, a častějším případem bude přijetí dědictví a nikoliv odmítnutí.

V neposlední řadě je třeba zmínit zásadu *úřední ingerence*, která se ve větší či menší míře uplatňuje v řadě států. Zemře-li člověk, nastane nejistota. V zájmu dědiců, popř. i třetích osob vstupuje do těchto poměrů veřejná moc. Jako příklad lze uvést rakouskou právní úpravu, kde soud ležící pozůstalost dědicům odevzdá, a ti ji nabývají až tímto odevzdáním. Jiné soustavy dědického práva vycházejí z pojetí, že dědic nabývá dědictví ipso iure již smrtí zůstavitele, přesto neponechávají veřejnou moc stranou a upravují soudní potvrzení nabytí dědictví, což známe i z našeho práva a s různými modifikacemi i z cizích právních řádů.

Zásady či principy se v té či oné míře uplatňují ve všech kontinentálních úpravách. Zároveň je nutné přihlížet k tomu, že žádná z nich se neuplatňuje absolutně a bezvýjimečně a jsou různě modifikovány. Nový občanský zákoník se snaží respektovat tradiční konvenci zavedených úprav s přihlédnutím k středoevropským právním kulturám.¹⁹

3. Závěť v historii s přihlédnutím k úpravě institutu svěřenského nástupnictví

3.1. Závěť v římském právu

V této kapitole bude přiblížena úprava dědictví v římském právu, a to především testamentární posloupnost. S přijetím nového občanského zákoníku je nyní jeho alespoň základní znalost více potřebná než kdy dříve. I když bylo římské právo zařazeno do výuky na právnických fakultách i za platnosti předchozího občanského zákoníku, bylo to bráno spíše jako součást výuky historie, dnes se bez znalosti základních institutů a pojmů neobejdeme.

---

¹⁹ ELIÁŠ, K.,: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad Notam, 2003, č.5, s. 98-99.

Základním pojmem v římském právu dědickém je *dědická posloupnost*. Jedná se o přechod práv, zejména práv majetkových, ze zůstavitele na jinou osobu. Smrt zůstavitele je důležitý, nikoli však jediný předpoklad pro vznik dědické posloupnosti.²⁰

„*Jestliže zemře člověk, který byl osobou způsobilou mít jmění,*

a) zanikají jeho rodinné poměry

b) jeho majetkové právní poměry však zpravidla trvají dále a do nich, na místě zemřelého, vstupuje jiná osoba.“²¹

Dále je potřeba, aby nastaly ještě jiné skutečnosti blíže vymezující průběh dědické posloupnosti a ze kterých vyplývá, kdo je dědicem. Tyto skutečnosti se nazývají delační důvody. Stejně jako v jiných právních úpravách i v římském právu se dědická posloupnost vymezovala na základě právní normy, a to buď zákonné nebo obyčejové povahy, která určovala osobu dědice. Jednalo se tedy o zákonnou (intestátní) dědickou posloupnost, kde delačním důvodem byl zákon.

Druhou dědickou posloupností byla testamentární, a to v případě, že byla osoba dědice určena vůlí zůstavitele vyjádřená v závěti, tedy testamentu. V historii římského práva vystupují obě posloupnosti jako dva zcela vyvinuté jevy. Toto se především projevuje v Zákoně 12 desek, kde je kladen důraz na testamentární posloupnost, což se odráží i do nynější právní úpravy.

Vztah obou posloupností se vymezuje tak, že přednost má vždy vůle zůstavitele, a pokud takové vůle není, nastupuje posloupnost intestátní, ve které je osoba dědice určena objektivní právní normou.

U dědické posloupnosti je významným pojmem také univerzální sukcese, ve které je vyjádřeno, že dědic dědil nejen zůstavitelova aktiva, ale také pasiva, za které ručil v plné výši, nejen do výše nabytých aktiv.

Tato myšlenka se nyní v jisté míře opět vrátila do naší právní úpravy. V pramenech římskoprávní úpravy nalézáme také myšlenku, že stát se dědicem je jistá trvalá vlastnost. Nebylo tedy možné, tak jako je tomu dnes, aby dědic poté, co se jednou dědicem stal, jím přestal být.²² Dědic tedy musel splnit závazky, jako by je uzavřel on

---

²⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995, s.266.

²¹ BALÍK, S.: *Rukojet' k dějinám římské práva a jeho institucí*, 1. Vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002, s.125.

²² „Kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem“ – Semel heres semper heres

sám, a to i za cenu toho, že tím zmenšil svůj vlastní majetek. Výjimkou byla pouze taková práva nebo závazky, která měla výhradně osobní povahu. Všechna práva a závazky přecházející na dědice můžeme označit jako určitý celek, jednotu, jinak vyjádřeno pojmem hereditas, tedy pozůstalost. Taková pozůstalost byla vykládána také v hmotném, materiálním smyslu, tzn. že bylo připuštěno, aby pozůstalost dočasně existovala samostatně, nezávisle na dědicovi, jako tzv. *ležící pozůstalost*. Tato ležící pozůstalost se může zmenšovat či zvětšovat v době, kdy ještě dědic dědictví nenabyl.²³

Hereditas, tedy pozůstalost, byla původně povahou spíše rodinnou. Její součástí nebyl pouze zůstavitelův majetek, ale také jeho čistě osobní a rodinné vztahy, jako např. náboženské povinnosti a obřady (sacra), pohostinství, ochrana přátel atd.

Dědění výhradně dle intestátní posloupnosti mělo dvě hlavní nevýhody, a to v případě, že nebyl žádný vlastní potomek (sui heredes), rodina takto vymřela a zanikl její kult, což bylo v této době bráno jako těžká újma. Druhá nevýhoda intestátní dědické posloupnosti se projevila v případě, že v rodině bylo více intestátních dědiců, mezi které se musel majetek rozdělit, ale ten však mnohdy pak nestačil uživit dílčí rodiny.

V těchto nevýhodných situacích, jak společenských, tak hospodářských, byl východiskem institut závěti, neboli testamentu. V závěti otec, který neměl vlastního potomka, povolal za dědice cizí osobu (heres extraneus), anebo v opačném případě otec, který měl více zákonných dědiců, povolal za dědice pouze jednoho z nich a zbylé dědice vydědil. Často však je hospodářsky zabezpečil jiným způsobem, např. dceru provdal, syna umístil v kolonii atd.²⁴

Pro testamentární posloupnost je tedy rozhodující projev zůstavitelovy vůle – závěť, neboli testament. „*Jedná se o jednostranný právní úkon, jehož nezbytnou hlavní složkou je jmenování dědice, dědická instituce.*“²⁵

Za nejstarší římský testament lze považovat takový, který si pořizoval ten, kdo neměl vlastních intestátních dědiců. Forma takového testamentu byla vyjádřena jako projev vůle zůstavitele v lidovém shromáždění. Existovala však možnost, že v mimořádných podmínkách mohl zůstavitel svou poslední vůli projevit bez formálních

---

²³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995, s.267.

²⁴ BARTOŠEK, M., *Dějiny římského práva* (ve třech fázích jeho vývoje), 2. přepracované vydání, nakladatelství Akademie věd České republiky, Praha, r.1995, s. 166.

²⁵ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995, s.275.

požadavků, jako příklad můžeme uvést tzv. *vojenský testament*. Takový testament měl podobu pouhého prohlášení před bitvou v šiku.

O svém majetku mohl také rozhodovat ten, kdo měl zákonné dědice. Dalším vývojem římského testamentu byly dispozice pro případ smrti. V praxi to znamenalo, že dispozicemi mělo být rozhodnuto, komu budou náležet jednotlivé věci ze zůstavitelova majetku, aniž by tím bylo ovlivněno postavení univerzálních dědiců.

V pozdější římské právní terminologii toto bylo vyjádřeno jako tzv. odkazové dispozice, zakládající singulární sukcesi. Druhým nejstarším římským testamentem byl tedy *testament odkazový*. Z hlediska formy je spojován s mancipací, zůstavitel svůj majetek mancipací převedl na osobu, které důvěřoval. Tato osoba měla po zůstavitelově smrti odevzdat jednotlivé věci osobám dle zůstavitelova přání, které projevil při mancipačním převodu. Později se tento mancipační testament stal skutečným, a to z toho důvodu, že při mancipačním převodu vyjadřoval zůstavitel vůli, kdo má být jeho univerzálním sukcesorem, tedy jeho dědicem. Tato forma převodu to umožňovala, protože k prohlášení bylo možné přidat různé další dispozice. Tím se z mancipačního testamentu stal *testament skutečný*. Postupně však mancipace nebyla považována za skutečný převod, ale spíše za úkon předstíraný.

Mancipační testament se však stal nakonec základní formou *civilního testamentu*. Dle Gaia se jednalo o ústní testament. Postupně vedle této formy začal vznikat i *testament písemný*. Formálně úkon proběhl tak, že namísto ústního prohlášení předložil zůstavitel při mancipačním obřadu přítomným *testamentární listinu*.

Vedle formy měl zásadní význam i obsah testamentu. Vyplývá to již ze samotné definice testamentu, tedy šlo o takový projev vůle, který obsahoval ustanovení dědicem, tedy dědickou instituci.

Dědická instituce byla nejdůležitější součástí testamentu. Vedle ustanovení dědice mohly být obsahem i další projevy vůle, ale celý obsah byl závislý na platnosti dědické instituce. Dědická instituce musela být vyjádřena imperativní formou latinským jazykem.²⁶

Aby byla závěť platná, bylo nutné splnění několika podmínek:

1. ***způsobilost zůstavitele*** činit poslední pořízení,
2. ***forma závěti***, právem předepsaná,

---

²⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995, s.275-282.

3. *ustanovení dědice*, které muselo být platné.²⁷

Způsobilost k pořízení testamentu má pouze ten, kdo má v římském právu tzv. testamenti factionem, což znamená způsobilost mít účastenství v testamentu, a to jako samotný zřizovatel, ale také jako svědek, povoláný dědic, odkazovník. Tuto způsobilost měli zásadně pouze římsští občané a Latini. U osoby testátora, tedy pořizovatele závěti, ale též u osoby dědice bylo navíc vyžadováno splnění dalších podmínek. Pozdější středověké školy začaly rozlišovat dva druhy testamentární způsobilosti: *aktivní testamentární způsobilost*, ta byla nezbytná pro testátora, a *pasivní testamentární způsobilost* pro dědice.

Aktivní testamentární způsobilost neměly osoby, které se nazývaly *instabiles*, a mezi takové osoby patřily alieni iuris (osoby cizího práva), otroci, nedospělci, duševně choří, marnotratníci, němí, hluchí a dále tzv. *intestabiles*, neboli ti kteří nebyli schopni vydat svědectví o formálním právním úkonu, jehož se účastnili jako svědci. Dále sem patřili i juniánští Latinové a později i odpadlíci od víry. Ženy mohly pořizovat testament až teprve mancipačním testamentem. Aktivní testamentární způsobilost byla vyžadována nejen v době zřízení testamentu, ale i nepřetržitě až do zůstavitelovy smrti.²⁸

Římské právo při přechodu dědictví důsledně vycházelo ze zásady univerzální sukcese, což vedlo k tomu, že v ideálním případě byl dědicem jeden potomek. Pozůstalost měla v první řadě náboženský význam a kladl se důraz na zachování rodové tradice. Zůstavitel se poté snažil zabezpečit ostatní členy rodiny, typicky manželku, jiným způsobem než univerzální sukcesí. V tomto je možné spatřovat počátky institutu *legatum*, neboli odkazu. Za použití odkazu tak dědic, který se chopil dědictví, převáděl na základě přání zůstavitele konkrétní věci na další osoby. Jednalo se např. o finanční částku u druhorozených dětí či zřízení služebnosti *usu*, *usufructu* k nemovitostem k zabezpečení manželky, vdovy atd. Formální požadavky na *legatum* byly stejné jako pro testament, neboť původně bylo možné *legatum* učinit jen jako součást testamentu. *Legatum* však bylo v některých aspektech formálnější než testament. Z tohoto důvodu se v Římě vyvinul druhý typ odkazu tzv. *fideikomis*. Název

---

²⁷ BALÍK, S.: *Rukojeť k dějinám římské práva a jeho institucí*, 1. Vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002, s.125.

²⁸ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995, s.285-287.

fideicommissum je složením slov „fides“ a „comittere“, což v překladu znamená „svěřeno víře“, neboť fideikomis nebyl zpočátku vázán žádnými formálními požadavky. Jednalo se o jednostranný projev vůle, kterým zůstavitel prosí dědice, aby předal určitou věc či soubor věcí jiné osobě. Nebyla zde však žádná právní vynutitelnost a zůstavitel tak spíše doufal, že dědic splní jeho přání. Zlom v této úpravě přinesla až doba císařská kolem přelomu našeho letopočtu. Postupně docházelo ke sbližování legátů a fideikomisů. To se pak v době justiniánské projevilo tím, že odkaz byl vykládán nikoliv podle názvu, ale podle náležitostí, které takové jednání splňovalo. V moderních právních řádech se termín odkaz používá v právu civilním, tedy pojem legatum a od něho odvozené termíny jako např. legatář. Naproti tomu výraz fideikomis ve vztahu k odkazu zcela vymizel.²⁹

Fideicommissum, jako nový druh odkazu, mělo zvláštní povahu. Původně šlo pouze o mravně závaznou prosbu zůstavitele, aby dědic (fiduciář) splnil jeho přání ve prospěch třetí osoby (fideikomisáře). Hlavní výhodou fideikomisů, jak již bylo řečeno, byla jejich neformálnost. Šlo jím určit jakékoli plnění, zatížit kohokoliv, kdo měl z pozůstalosti prospěch a obdarovat každého, kdo neměl pasivní testamentární způsobilost. Tímto fideikomis neomezeně rozšířil obsah závěti a dosah zůstavitelovy poslední vůle.

Dále fideikomis umožnil i následné pořízení, tedy zůstavitel měl možnost nařídit, aby stejný prospěch po jednom obdařeném získal další, který při pořízování testamentu ani nemusel existovat, což bylo často v zájmu dalších pokolení téže rodiny. Největší význam měl však fideikomis celé pozůstalosti, tzv. univerzální fideikomis. Po několika vývojových etapách platila úprava dle Pegasiana, kde fiduciář, který dobrovolně vydal pozůstalost, z ní měl nárok na jednu čtvrtinu. Bylo též možné ho donutit k vydání pozůstalosti, tentokrát však bez nároku na jednu čtvrtinu a vydáním pozůstalosti byl zproštěn povinnosti platit dluhy. Pokud přesáhl fideikomis tři čtvrtiny pozůstalosti, byly právní vztahy mezi fiduciářem a fideikomisářem upraveny složitými vzájemnými zárukami, aby nebyla poškozena ani jedna strana. Za odkaz se též dalo považovat donatio mortis causa, ale ta se svou povahou řadila mezi případy darování.³⁰

---

²⁹ SALÁK, P.: *K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu*, Právní rozhledy, 2014, č.12, s. 432-433.

³⁰ BARTOŠEK, M., *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*, 2. přepracované vydání, nakladatelství Akademie věd České republiky, Praha, r.1995, s. 175.

Římské právo rozlišovalo tři druhy dědické substituce, neboli ustanovení náhradního dědice.

Prvním je *substituce obecná (vulgární)*, kdy zůstavitel ustanoví náhradního dědice, tzv. substituta, pro případ, že první osoba ustanovená osoba za dědice se jím nestane. Tento institut vznikl z obavy o další osud pozůstalosti, kdyby první povolaný dědic dědictví nenabyl, a to z různých důvodů, jako např. smrt. Určení náhradního dědice bylo možné ustanovit několika způsoby, jako např. rozšíření pořadí náhradníků. Smysl dědické substituce spočíval též v tom, že vylučovala, aby podíl jednoho ze spoludědiců přirostl k podílům ostatních spoludědiců. K tomuto přirůstání uprázdněného podílu, neboli akrescenci, mohlo dojít pouze za předpokladu, že tento podíl nenabyl ani žádný z ustanovených náhradníků.

Dalším druhem je substituce pupillární, kde otec rodiny určí dědice svému nedospělému dítěti pro případ, že by zemřelo po něm a nedosáhlo dospělosti. Zde tedy nejde o substituci v pravém slova smyslu, ale spíš o projev moci otce rodiny.

Posledním druhem je substituce kvasipupillární, která byla zavedena justiniánskou konstitucí z r. 528. Jednalo se o pořízení, kterým ascendent ustanovoval dědice svému choromyslnému potomku. Podmínkou toho bylo, aby byl choromyslnému potomku zanechán povinný díl.³¹

3.2. Závět' v občanském zákoníku č. 941/1811

Pro dědické právo znamenalo 18. století rozhodující změnu, kdy se vytvořila novodobá kodifikace občanského práva. Vyvrcholením této kodifikace bylo vydání Všeobecného občanského zákoníku jako základního předpisu občanského práva v habsburské monarchii po celé 19. století. První Československá republika tento zákoník recipovala a na našem území platil prakticky až do vydání nového zákoníku práce v roce 1965, avšak rozsáhlé části nahradily nové československé kodexy z let 1950 a 1964. Zákoník vycházel z římského práva, ale především byl postaven na koncepci přirozeného práva.³²

Všeobecný občanský zákoník byl vyhlášen 1. 6. 1811 s platností od 1. 1. 1812 pod názvem Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch a v českém překladu vyšel v roce

---

³¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995, s.283-285.

³² DVOŘÁK, J., MALÝ, K. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 492.

1812 ve Vídni jako Kniha všeobecných zákonů městských. Základním rysem tohoto předpisu byla všeobecnost a výlučnost. Výslovně odmítal otroctví a nevolnictví. Jako základní představu zakotvoval neomezené vlastnictví: „*vše, co někomu náleží, všechny jeho hmotné a nehmotné věci, nazýváme jeho vlastnictvím*“. Tato představa se pak promítla do všech ustanovení zákoníku včetně předpisů o manželství. Zákoník s novelami platil po celou dobu rakouské monarchie a v Československé republice ho odstranila tzv. Právnická dvouletka v roce 1950.³³

Dědické právo bylo upraveno v hlavách 8 – 16, konkrétně v ustanoveních § 531-858, z čehož vyplývá, že úprava dědického práva byla velmi podrobná. Hlava osmá definovala obecně dědické právo a dědictví. Dědické právo je zde definováno jako „*výlučné právo ujmout se držby celé pozůstalosti nebo její části, určené k poměru k celku. Jest to věcné právo, které působí proti každému, kdo si chce přisvojiti pozůstalost*“. Hlava devátá upravuje testamentární posloupnosti.

Hlava desátá obsahovala úpravu náhradních dědiců a svěřenství. Hlava jedenáctá vymezovala podmínky odkazu a v následující hlavě dvanácté byly vymezeny výjimky, které umožňují nařízení zůstavitele omezit na čas, příkazem anebo projevem úmyslu a dále úprava způsobů omezení poslední vůle.

V hlavě třinácté byla obsažena úprava zákonná dědická posloupnost v podobě čtyř dědických tříd.

Další hlava čtrnáctá upravovala povinný díl a započtení do povinného dílu. Předposlední patnáctá hlava obsahovala úpravu ujmoutí se dědictví a stanovila, že dědictví má být projednáno u soudu, který rozhoduje o odevzdání pozůstalosti. Poslední patnáctá hlava vymezovala společenství vlastnictví, myšleno společenství několika osob, které společně získají pozůstalost.³⁴

Všeobecný občanský zákoník rozlišoval tři dědické tituly, a to dědickou smlouvu, závět' a zákon. Nejsilnější právní sílu měla dědická smlouva, poté následovala závět' a zákonná posloupnost se uplatnila až tehdy, nedědilo-li se podle předchozích dvou dědických titulů.³⁵

ABGB obsahoval definice základních pojmů, jako je např. *pozůstalost* v §531 „*souhrn práv a závazků zemřelého, pokud se nezakládají na poměrech pouze osobních,*

³³ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 202.

³⁴ DVOŘÁK, J., MALÝ, K. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 492-493.

³⁵ SCHELLEOVÁ, I., *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007, s. 19

nazývá se jeho pozůstalostí.“ Dědické právo je pak definováno jako souhrn právních předpisů o přechodu majetkových poměrů zemřelé osoby na osoby jiné. Řadíme sem nejen ustanovení o přechodu práv a závazků, jejichž předmětem byla zemřelá osoba, tzv. dědická posloupnost a dále o jiném nabývání o tzv. mortis causa, tedy o odkazech, povinném dílu a právu na zaopatření.³⁶

Hlava devátá vymezovala projev poslední vůle, a to konkrétně v ustanovení § 552 definovalo poslední pořízení jako „*pořízení, kterým zůstavitel zůstavuje jedné nebo několika osobám pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jeho část, nazývá se posledním pořízením.*“ Jednalo se tedy o odvolatelný projev vůle a ve všech případech se mělo vykládat tak, aby co možná nejvíce bylo vyhověno vůli zůstavitele. Zde tedy spatřujeme základní rys, který převzal i nový ObčZ.

Dědická smlouva ani poslední pořízení (závěť nebo dovětek) nepůsobilo na přítomné jmění. Dědickou smlouvou však vznikaly závazky již za života stran smlouvy, jako např. neodvolatelnost smlouvy, neúčinnost jiného pořízení. Posledním pořízením takové závazky z logiky věci nevznikaly, neboť se jednalo o jednostranný právní úkon a ten je odvolatelný. V dalším ustanovení § 553 je úprava náležitostí, tzv. vnitřní formy posledního pořízení: „*Je-li v posledním pořízení ustanoven dědic, nazývá se toto závětí, obsahuje-li však pouze jiná opatření, nazývá se dovětkem.*“

Poslední pořízení mohlo obsahovat pouze jmenování dědice, tedy tzv. dědickou instituci, nebo vedle tohoto jmenování ještě další nařízení. Takové pořízení se nazývalo *testament* a pokud neobsahovalo takové pořízení jmenování dědice, jednalo o tzv. *kodicil*, neboli dovětek. Kodícil tedy mohl být buď testamentární, byl-li spojen s testamentem, nebo kodícil intestátní, nebyl-li testament zřízen. Dále existoval tzv. *testament negativní*, pokud bylo jmenování dědice negativně. Ustanovení § 564 určuje, že : „*zůstavitel musí sám dědice ustanoviti, nesmí jeho jmenování přenechatí výroku třetí osoby.*“ Z čehož vyplývá, že projev zůstavitele při testamentech, ale i u dědických smluv, musel být osobní, bylo tedy vyloučeno zastoupení. Stejně tak vůle, kterou se určuje osoba dědice a výše jeho podílu, musela pocházet přímo od zůstavitele.

Dále § 565 vymezoval, že: „*zůstavitelova vůle musí být projevena určitě, nikoli pouhým přisvědčením k návrhu, jenž mu byl učiněn, musí býti projevena ve stavu úplné přičetnosti, s rozvahou a vážně, bez donucení, bez podvodu a bez podstatného omylu.*“

---

³⁶ ANDRES,B., HARTMANN, A., ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Praha:Linhart, 1936, s.6-7.

Vnější forma posledních pořízení byla upravena v § 577: „*pořizovati lze mimosoudně nebo před soudem, písemně nebo ústně, písemně se svědky nebo bez nich.*“ Předepsaná forma byla podmínkou platnosti. Pořizovat šlo, tak jako i dnes, *veřejně*, což bylo jednak před soudem, anebo mimosoudně, tj. před notářem a *soukromě*, a to ústně nebo písemně.

Soukromá forma závěti beze svědků musela být sepsána vlastní rukou zůstavitele a vlastní rukou podepsána. Připojení data a místa, kde se poslední vůle zřizovala, nebylo nutné, avšak vhodné pro zamezení případným sporům. Jednalo se tedy o testament holografní. Osoby neznalé písma a čtení a osoby mladší 18 let nemohly takto pořizovat. Další ustanovení vymezují poslední vůli, kterou dal zůstavitel napsat jiné osobě, tu však musel vlastnoručně podepsat. Dále musel zůstavitel výslovně prohlásit před třemi způsobilými svědky, z nichž alespoň dva museli být současně přítomni, že spis obsahuje jeho poslední vůli. Svědci též museli na konci spis podepsat s doložkou, která poukazovala na jejich vlastnost svědků.

Osoba svědka nemusela znát obsah závěti. Pokud někdo pořizoval ústní formou, musel prohlásit svou poslední vůli vážně před třemi způsobilými svědky, kteří museli být současně přítomni a mohli potvrdit, že toto koná zůstavitel bez omylu či podvodu. Nebylo sice nezbytné, ale pro opatrnost lepší, aby svědkové, buď všichni společně, nebo každý zvlášť, si nechali zůstavitelův projev zaznamenat.

Ustanovení § 586 potom vymezovalo: „*ústní poslední pořízení musí býti na žádost kohokoli, jenž má na tom zájem, potvrzeno shodnou přísežnou výpovědí těchto tří svědků nebo, kdyby jeden z nich nemohl býti přísežně vyslechnut, alespoň ostatních dvou, jinak jest toto poslední pořízení bez účinku.*“

Před soudem, tedy veřejné pořízení, mohl zůstavitel činit též v písemné či ústní formě. Písemné pořízení muselo být zůstavitelem alespoň vlastnoručně podepsáno a poté odevzdáno soudu. Soud byl povinen zůstavitele upozornit na to, že je povinen připojit vlastnoruční podpis. Toto se poté soudně zapečetilo a na obálce se poznamenalo, že se jedná o poslední vůli. O takovém jednání byl sepsán protokol a písemnost byla soudně uschována, o čemž byla vydána stvrzenka. Ústní pořízení ve veřejné formě je dosti podobné. Pokud je projev ústní, takové prohlášení se zapíše do

zápisu, zápis se pak zapečetí a uschová stejným způsobem, jako u předchozího písemného pořízení.³⁷

O náhradních dědicích a o svěřenství pojednávala hlava desátá ABGB. Ustanovení § 604 vymezovalo obecné náhradnictví: „*Každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, povolati jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého, a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradních dědiců. Toto ustanovení nazývá se obecným náhradnictvím. Ten, kdo je povolán v řadě nejdříve, stane se dědicem.*“ Obecná substituce může být zřízena jak výslovně, tak i mlčky. V pochybnostech v sobě fideikomisární substituce obsahuje i substituci obecnou.

Svěrenské náhradnictví, neboli fideikomisární substituce, bylo upraveno v § 608: „*zůstavitel může svému dědici uložit za povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech druhému ustanovenému dědici. Toto opatření nazývá se náhradnictvím svěřenským. Ve svěřenském náhradnictví obsaženo jest mlčky náhradnictví obecné.*“ Jinými slovy jej můžeme definovat jako nařízení zůstavitele, že pozůstalost po předním dědici, tzv. institutovi, jinak též fiduciáři, případně jiné osobě, tzv. substitutovi, neboli fideikomisárovi.

Tuto substituci bylo možné uplatnit též u darování či u odkazů. Určitou formou svěřenského nástupnictví byla také možnost rodičů ustanovit dědice nebo náhradníka svým dětem, a to i tehdy, jsou – li způsobilé činit závěť, ale vzhledem ke jmění, které jim zůstávají.

Řada, ve které následovali svěřenští nástupníci, nebyla nijak omezena, pokud byli všichni současníky zůstavitele. Pokud náhradní dědicové nebyli v době pořízení testamentu ještě zrozeni, mohlo se svěřenské nástupnictví vztahovat až na druhý stupeň vzhledem k peněžitým částkám a dalším movitým věcem. Ohledně nemovitostí toto platilo pouze pro první stupeň. Zůstavitel mohl zřídit několika institutům jednoho substituta, nebo naopak jednomu institutovi několik substitutů, a to vedle sebe či za sebou.

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu svěřenské nástupnictví předpokládalo, že sám zůstavitel ustanoví svěřenského nástupce, neboli substituta. Pokud toto zůstavitel

---

³⁷ ANDRES, B., HARTMANN, A., ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Praha: Linhart, 1936, s. 73-146.

neučinil, ale ponechal takové určení na třetí osobě nebo pokud zůstavitel určil okruh osob, ze kterých měl být substitut vybrán, nešlo o zřízení svěřenského nástupnictví.³⁸

Důležité je také vymezení právního postavení dědice při fideikomisární substituci, které spočívá v tom, že dědic je sice vlastníkem, ale zároveň je omezen právem poddědice a má tedy práva a závazky poživatele. Je-li náhradnictví vysloveno neurčitě, má se vykládat tak, aby volnost dědice nakládat s majetkem byla co nejméně omezena.

U obecného náhradnictví je způsob zániku celkem jasný a zanikne, jakmile ustanovený dědic přijme dědictví, nezbyvá – li již žádný náhradní povolaný dědic, případně pomine situace, pro kterou bylo zřízeno.³⁹

Všeobecný občanský zákoník též upravoval institut *fideikomis*, neboli *svěřenství*, jako specifický druh převodu majetku mortis causa, jenž se označoval jako „šlechtický“ nebo „rodinný“. Jeho účelem bylo zachovat rodinný majetek v jisté dědické linii. Fideikomis zřizoval systém nástupnictví, často šlo o primogenituru, majorát či seniorát. Takové osoby se pak stávaly dědici, ale byly omezeny v dispozici s majetkem. Po jejich smrti nabýval tento majetek opět prvorozený syn. Vedle časové neomezenosti je zde další rozdíl mezi svěřenským nástupnictvím a šlechtickým fideikomisem. Šlechtický fideikomis je do značné míry institutem práva veřejného, protože k jeho platnosti je potřeba součinnosti zákonodárského sboru.

Šlechtický fideikomis byl zrušen v období první republiky a z důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku vyplývá, že zákonodárce nemá v úmyslu jej znovu zavádět. „*Smyslem tohoto opatření je vyloučit, aby se pozůstalost přeměnila v rodinné svěřenství (fideikomis), zrušené v našem právním řádu již v roce 1924.*“⁴⁰

3.3. Závěť v občanském zákoníku č. 141/1950

Zásadní změna nastala v relativně dobře fungujícím dědickém právu, potažmo civilním právu vůbec, novou kodifikací občanského práva v roce 1950. Tuto rekodifikaci si vynutily politické změny, které postihly náš stát v roce 1948. Z tohoto

³⁸ Rozhodnutí č. R I 954/57 bývalého Nejvyššího soudu z 20.12.1937.

³⁹ ANDRES, B., HARTMANN, A., ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Linhart, 1936, s. 168-199.

⁴⁰ SALÁK, P.: *K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu*, Právní rozhledy, 2014, č. 12, s. 433-434.

důvodu vznikla v květnu roku 1948 rekodifikační komise, jejímž úkolem bylo vypracovat nový civilní kodex, který by odpovídal socialistickému chápání. Tento občanský zákoník z roku 1950, jinak též nazývaný „střední občanský zákoník“, byl platný na našem území od 1. 1. 1950 do 31. 3. 1964.⁴¹

Na místo dosavadních 293 ustanovení, které věnoval dědickému právu předchozí ABGB, střední zákoník jej eliminoval na pouhých 52. Toto pochopitelně vedlo ke značnému zjednodušení, ale také i vymizení některých pojmů, které dědické právo doposavad znalo. V úpravě dědického práva byla velmi markantní orientace na sovětské dědické právo. To se projevovalo v myšlence, že zákonná dědická posloupnost je nadřazená posloupnosti testamentární, ale v praxi tomu tak nebylo. Jediný projev, ve kterém lze spatřit tuto myšlenku, bylo zařazení zákonné dědické posloupnosti o jednu hlavu před děděním ze závěti. V případě, že zůstavitel zanechal závěť, celá tato koncepce však neplatila a přednost opět měla závěť, případně došlo k dědění ze závěti i ze zákona.⁴²

Tento zákoník neznal již označení poslední pořízení, protože existovala pouze závěť. Z toho vyplývá, že přijetím středního občanského zákoníku pozbyly platnosti veškeré dřívější, i platně sepsané, dědické smlouvy. Dědické smlouvy, stejně jako vzájemné závěti manželů, nebyly přejaty do nového občanského zákoníku.

K vzájemným závětem manželů se vyjádřil Nejvyšší soud rozhodnutím: *„Zemřel – li zůstavitel za účinnosti nového občanského zákoníku, nelze při projednání dědictví přihlížet k jeho pořízení, učiněnému ve společné závěti, i když k jejímu zřízení došlo za účinnosti dřívějších předpisů.“*⁴³

Došlo také k zásadnímu zásahu do zůstavitelových možností sepsat závěť. Toto se projevilo ve zpřísnění způsobilosti zůstavitele sepsat závěť. Na jedné straně byly zrušeny důvody vedoucí k nezpůsobilosti zůstavitele, ale tyto důvody nebyly příliš využívány, např. prohlášení za marnotratníka, nebo se staly z důvodu politické změny nepřijatelné, jako složení řeholního řádu. Na druhé straně byly zpřísněny zbylé důvody pro nezpůsobilost zůstavitele. Způsobilost k sepsání závěti měla pouze osoba, která byla v plném rozsahu svéprávná, z čehož vyplývají dva zákonné důvody nezpůsobilosti.

⁴¹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s.41.

⁴² HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s.17.

⁴³ Rozhodnutí č. 141/1954 bývalého Nejvyššího soudu z 27.8.1954, Cz 329/54.

V porovnání s předešlou právní úpravou střední občanský zákoník již neuznával za osoby způsobilé zřídit závěť ani ty, které byly zbaveny svéprávnosti jen částečně. Toto se rozcházelo s ustanovením § 13 odst. 2, dle kterého osoby částečně zbavené svéprávnosti pro svoji duševní poruchu mohly za svého života alespoň nakládat s tím majetkem, na který si vydělaly prací. Z tohoto je patrná snaha o případnou manipulaci s majetkem zůstavitele ze strany státních orgánů.

Dalším zákonným důvodem nezpůsobilosti sepsat závěť byl nedostatek věku. Oproti ABGB došlo k posunu věkové hranice ze 14 let na 15 let. Nezletilé osoby, které dosáhly věku 15 let, mohly však sepsat závěť pouze ve formě notářského zápisu a mohly pořizovat pouze o majetku, který nabyly svou prací. Za zletilé osoby se považovaly ty, které dosáhly věku 18 let a také osoby mladší 18 let, které nabyly zletilost uzavřením manželství. Zákon umožňoval uzavřít manželství ze závažných příčin osobám starším 16 let.

Co je a není závažnou příčinou pro uzavření manželství bylo shrnuto v judikatuře: „*Za takovou příčinu nelze však považovat okolnost, že nezletilá hodlá uzavřít manželství jen z toho důvodu, aby mohla opatrovat matku svého nastávajícího manžela, která je pro nemoc trvale upoutána na lože. O její opatrování může být postaráno jiným způsobem. Ostatně není ani třeba uzavření manželství k tomu, aby navrhovatelka, která bydlí v témže místě jako její snoubenec a jeho matka, mohla tuto potřebnou péči vykonávat. Závažná příčina se musí týkat přímo nezletilé, být v jejím zájmu, a to zájmu společensky významném. Sňatek, který hodlá nezletilec uzavřít, musí odpovídat především jeho zájmům a zájmům společnosti a nikoliv jen soukromému zájmu osoby třetí, zájmu, který lze snadno obstarat jinak. Poněvadž soud však žádnou takovou příčinu neshledal, nemohl povolit uzavření sňatku.*“⁴⁴

Lze usuzovat, že pokud osoba, která dovršila 16 let věku a uzavřela manželství, mohla zřídit závěť v plném rozsahu bez požadavku na formu. Toto je posun od ABGB, kde byla striktně dodržena věková hranice 18 let, i u osob provdaných.⁴⁵

Závěť šlo označit jako jednostranný projev vůle zůstavitele. Zůstavitel tedy nemohl závěť zřídit mlčky či konkludentně, naopak nakládat s ní mohl libovolně. Při

---

⁴⁴ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 44.

⁴⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. III.díl, 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s.100.

pořizování závěti nebylo možné žádné zastoupení, stejně jako u předchozí právní úpravy.

Další významnou změnou byl okamžik nabytí dědictví. ABGB stanovil tento okamžik až projednáním pozůstalosti a do té doby takový majetek označoval jako tzv. „*ležící pozůstalost*“, kdežto dle občanského zákoníku z roku 1950 je tímto okamžikem již smrt zůstavitele.

Ohledně samotného textu závěti nebyla předepsána žádná forma, bylo tedy nutné přihlížet k celkovému významu textu jako takového. Též nebylo nutné, aby byl dědic výslovně určen, navíc byla připuštěna i tzv. negativní závěť, v níž zůstavitel výslovně vylučuje jen některé ze zákonných dědiců. Poměrně zvláštní formou, avšak v této zákonné úpravě velmi častou, byla závěť ve formě dopisu adresovaného konkrétní osobě.⁴⁶

Dědické právo doznalo markantních změn ohledně testovací svobody zůstavitele. Byla zrušena ústní forma závěti, stejně tak i privilegovaný testament. Jediná možná forma pro pořízení závěti byla tedy písemná. Opět byla možnost pořídit závěť soukromě či úředním zápisem. Z počátku bylo možné závěť sepsat úředním zápisem vyhotoveným před notářem či soudem, což se od 1. 1. 1955 změnilo pouze na seps před notářem.

Prvním typem závěti byla závěť vlastnoruční, která by se dala považovat za nejjednodušší způsob projevu poslední vůle.

Podmínky platnosti u tohoto typu zůstaly stejné, tedy zůstavitel musel celý text sám sepsat vlastní rukou a též jej vlastnoručně podepsat. Bylo nutné vycházet ze zásady, že podpis musí být umístěn až pod text, tedy vše, co bylo napsáno pod textem, bylo právně neúčinné.

Za vlastnoručnost bylo považováno sepsání závěti ústy či nohou, pokud měl zůstavitel takové zdravotní postižení.⁴⁷

Výrazným pokrokem bylo stanovení povinnosti opatřit závěť kromě podpisu i dnem, měsícem a rokem. Nedodržení tohoto pravidla způsobovalo absolutní neplatnost a bylo vhodné jej dodržet pro zamezení budoucím sporům, a to zejména pořídit – li zůstavitel závětí více. Datum mohlo být v závěti vyjádřeno buďto celým výčtem, tedy den, měsíc a rok, ale za platné uvedení data se považovalo i určení, které dostatečně

---

⁴⁶ HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s.139.

⁴⁷ HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, s.154.

určitě vymezilo den, jako např. „, v den svých 50. narozenin“, „na Štědrý den 1952“ apod. Pokud však zůstavitel uvedl takové datum, které nebylo možné jasně určit či mělo nastat v budoucnu, byla taková závěť neplatná. K takové neplatnosti bylo přihlíženo z úřední povinnosti.

Dalším typem byla závěť nenapsaná vlastní rukou zůstavitele, tedy listina byla pořízena na psacím stroji nebo sepsána jinou osobou, než zůstavitelem. Tato závěť též vyžadovala vlastnoruční podpis a spolu s další podmínkou, dle které zůstavitel musel prohlásit před dvěma současně přítomnými svědky, že se jedná o jeho poslední vůli. Takové prohlášení muselo být výslovné a mělo z něho vyplývat, že se jedná o poslední vůli. Dále muselo být učiněno v jazyce, kterému oba svědci rozumí, ale závěť samotná mohla být sepsána v jiném jazyce. Z tohoto vyplývá, že svědci nemuseli znát přímo obsah závěti. Po prohlášení museli vlastnoručně listinu podepsat i svědci. Nově svědci ke svému podpisu nemuseli připojit doložku s funkcí osoby svědka. Svědkem nemohla být osoba nesvéprávná, a to jak osoba, která byla zcela zbavena svéprávnosti, tak osoba omezená ve svéprávnosti a dále pak ani osoba nesvéprávná z důvodu nízkého věku. Svědkem též nemohla být osoba slepá, hluchá a němá. Vzhledem k tomu, že svědek nemusel znát obsah závěti, zdálo by se nelogické, proč by jím nemohla být osoba hluchá, slepá či němá. Důvodem nejspíše byla prevence proti případným sporům, které by mohly v budoucnu vzniknout. Dále nemohl být svědkem duchovní a řeholník.

Důvodem svědecké nezpůsobilosti byla obava, aby tyto osoby neovlivňovaly zůstavitele ve prospěch církve. Jako poslední osoby svědecky nezpůsobilé označil zákon skupinu osob, které by měly z takové závěti prospěch. Jednalo se o osoby závětního dědice a odkazovníka a také osoby jim blízké.⁴⁸

Posledním typem závěti je ta, která má nejvyšší právní sílu, tedy závěť sepsaná formou notářského zápisu.

Takovou veřejnou závěť šlo zprvu sepsat, jak již bylo řečeno, dvěma způsoby, prvním z nich bylo prohlášení učiněné před soudem. Tato možnost však platila jen do roku 1954 a od roku 1955 bylo možné takovou závěť sepsat pouze před notářem. Mohl ji učinit každý svéprávný člověk a nebylo k tomu potřeba přítomnosti dalších osob, jako např. svědků, zpravidla jej zůstavitel učinil pouze před notářem. V této formě mohla závěť sepsat i osoba starší 15 let, jelikož i nezletilý starší 15 let mohl pracovat a získat tak majetek, taková pořizovací volnost nebyla nikterak omezena, jako tomu bylo za

---

⁴⁸ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 48-51.

předchozí právní úpravy. Další skupinou osob, které mohly pořizovat závět' pouze v této formě, byly osoby slepé nebo hluché. Při zřizování takové závěti již byl notář povinen přibrat další osoby, dva svědky.⁴⁹

Střední občanský zákoník k institutu fideikomisární substituce či svěřenského nástupnictví měl negativní postoj. V ustanovení § 539 se pouze objevila zmínka o obecné substituci, která upravuje, že zůstavitel je oprávněn určit v závěti náhradního dědice pro případ, že dědic, jehož povolal, dědictví nenabude.⁵⁰ Ustanovení § 550 vymezuje, že „*Neplatné je i ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později až dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově.*“ Toto ustanovení však platilo pro případy porízených závětí od 1. 1. 1951. Co se týkalo závětí se starším datem, to upravovalo ustanovení § 565 odst. 2, dle kterého ustanovení o svěřenském nástupnictví nelze užít, zemře – li zůstavitel po 31. 12. 1950.

3.4. Závět' v občanském zákoníku č. 40/1964

Zákon č. 40/1964 Sb. byl přijat 26. února a účinnosti nabyl 1. 4. 1964. Tento kodex civilního práva s celou řadou novel platil téměř padesát let. V oblasti dědického práva tento předpis znamenal příchod celé řady změn. Příznačné pro takové změny bylo především velké zjednodušení. Pro představu lze uvést porovnání počtu ustanovení obecného občanského zákoníku, který věnoval úpravě dědického práva 327 paragrafů, zatímco střední občanský zákoník tento počet zmenšil na 52 paragrafů a občanský zákoník č 40/1964 Sb. na pouhých 27.

Počet se po novelách zvýšil na 44 paragrafů. V tomto směru šlo tedy spíše o krok dozadu v zákonné úpravě dědického práva⁵¹.

Na začátku této kapitoly je potřeba nastínit situaci, za které tento kodex vznikl. Toto je přesně vymezeno v učebnici občanského práva z roku 1965: „*přebudování kapitalistické společnosti ve společnost socialistickou nelze vyřešit jednorázovým administrativním opatřením, jakým je zrušení dědického práva, ale jen socialistickou revolucí. Nelze odstranit kapitalismus se všemi jeho rozpory, není - li revolučně odstraněn jeho hospodářský kořen, soukromé vlastnictví výrobních prostředků.*“⁵² Lze

⁴⁹ KNAPP, V. a kol. *Učebnice občanského a rodinného práva*. III. díl. Praha: Orbis, 1953, s.42.

⁵⁰ § 539 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

⁵¹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 69.

⁵² KNAPP, V., PLANK, K. a kol. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha: Orbis, 1965, s.478.

řící, že tento nový kodex vycházel ze středního občanského zákoníku, kde byla prosazena především zákonná dědická posloupnost a testamentární dědická posloupnost byla potlačena.

Nezměněn nezůstal ani okamžik nabytí dědictví, který byl vymezen v § 460 o.z. „*dědictví se nabývá smrtí zůstavitele*“. Toto ustanovení bylo kogentní povahy a nemohl to změnit ani sám zůstavitel, pokud by povolal dědice k pozdějšímu datu apod.

I když byla úprava svěrenského nástupnictví zmíněna vždy na konci kapitoly, tento občanský zákoník úpravu fideikomisární substituce neznal. Zůstavitel tedy nemohl svému dědici určit jeho substituta, který by majetek nabyl po jeho smrti.⁵³ V ustanovení § 859 odst. 2 byl vymezen zánik veškerých omezení vyplývajících ze svěrenského náhradnictví.⁵⁴

Testamentární dědická posloupnost byla v občanském zákoníku upravena v části sedmé, hlavě třetí. Nebyl zde přímo vymezen pojem závěť, lze ho však dovodit z ustanovení upravující obsahové a formální náležitosti závěti, a to jako „*jednostranný, neadresovaný právní úkon zůstavitele, kterým tento disponuje se svým majetkem pro případ smrti*.“ Jen pro přesnost zákon označoval osobu, která pořizovala závěť za zůstavitele, avšak tento zákon tak označoval i osobu, která již zemřela a proto se v teorii i praxi vžil termín pořizovatel.⁵⁵

Závěť byla řazena mezi právní úkony a proto musela splňovat obecné požadavky pro právní úkony a také vzhledem k její jedinečné povaze další zvláštní náležitosti. Mezi hlavní náležitosti řadíme náležitost osoby, vůle, projevů vůle, obsahu, předmětu atd.

Jako první předpoklad pro učinění závěti byl věk. Testovací způsobilost podle tohoto zákona měla jen zletilá osoba, která dovršila osmnáctý rok života. Zákon připouštěl i výjimku a testovací způsobilost měla i osoba, která dovršila patnáctý rok života, ale pouze ve formě notářského zápisu. U takového úkonu nebyl potřeba souhlas soudu, neboť se v tomto případě neuplatňovalo hledisko prospěšnosti pro jedince.

I u zletilé osoby však mohla nastat situace, kdy pro duševní poruchu byla zbavena způsobilosti k právním úkonům, případně byla v době provedení úkonu postižena duševní poruchou, která jí též činila nezpůsobilou. Závěť tedy nemohl pořádit

---

⁵³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. III. Svazek. 5. Jubilejní aktualizované vydání.* Wolters Kluwer, 2009, s. 268 – 269.

⁵⁴ MIKEŠ, J. MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi.* Praha: Leges, 2011, s. 85

⁵⁵ FIALA, J. *Občanské právo hmotné. 3. opravené a doplněné vydání.* Masarykova univerzita, Doplněk, 2002, s. 408-409.

ten, kdo byl soudem zbaven pro duševní poruchu, která není jen přechodná, způsobilosti k právním úkonům. Nemohla jej činit ani osoba omezena k právním úkonům rozhodnutím soudu.

Ohledně náležitosti vůle platilo pro závěť totéž, co pro jiné právní úkony. Jednou z nezbytných podmínek musela být svobodná vůle jednatelce. Tedy takový úkon, který byl učiněn pod fyzickým či psychickým nátlakem neodpovídal skutečné vůli jednatelce a nemohly s tím být spojovány žádné následky. Vedle svobodné vůle jednatelce byl kladen důraz i na vážnost vůle jednatelce povolání v závěti osoby za své dědice. Dále se z hlediska obsahu posuzovala i určitost a srozumitelnost projevu vůle.

Lze říci, že obsah nelze tak zcela ponechat na vůli a představivosti zůstavitele. Podstatnou složkou obsahu bylo ustanovení dědice.⁵⁶ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1983 záleželo na okolnostech, za nichž byl projev vůle učiněn: „*Vzhledem k tomu, že občanský zákoník nestanoví, jak má být v závěti vyjádřeno ustanovení někoho dědicem, je třeba k doložení skutečné vůle pisatele závěti v pochybnostech zjišťovat vedle znění textu listiny i všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětního dědice učiněn, lze – li z nich důvodně určit projev vůle zůstavitele.*“⁵⁷

Za zmínku též stojí usnesení Městského soudu v Praze z roku 1985: „*Závěť není neplatná, i když v ní zůstavitel bez souhlasu svého manžela pořizoval o majetku, který byl v jejich bezpodílovém spoluvlastnictví.*“⁵⁸

Požadavek na určitost vůle se promítl do rozhodnutí z roku 1994: „*Ustanovení závěti, kterým pořizovatel poručí svůj majetek svým dětem bez uvedení bližších údajů o těchto dětech, nelze považovat za neurčité, je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele. Neobsahuje – li závěť další omezení, je třeba ji vykládat tak, že pořizovatel ustanovil za dědice všechny své děti. Nestanovil – li podíly jednotlivých dětí, jsou jejich podíly stejné*“⁵⁹ Dalším rozhodnutím, které se věnovalo určitosti vůle zůstavitele je rozhodnutí Nejvyššího soudu za roku 1990: „*Jestliže zůstavitel ustanoví ve své závěti dědici svého majetku synovce, neteře a sestry, pak je jednoznačně určitelný, kdo jimi byly v době smrti zůstavitele a že závětními dědici zůstavitele jsou všichni, tj. jeho sestry, synovci a neteře ve vlastním příbuzenském vztahu.*“⁶⁰

⁵⁶ MIKEŠ, J. MUŽIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 64-70.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30.3.1983, 4 Cz 73/82.

⁵⁸ Usnesení městského soudu v Praze č.j. 11 Co 454/84 ze dne 2.1.1985

⁵⁹ Rozsudek Krajského soudu v Brně č.j. 18 Co 218/93-32 ze dne 14.2.1994

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.1990, 4 Cz 8/90.

Judikatura se rozsáhle věnovala problematice výkladu závěti. Za zmínku také stojí rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1977: „*Ustanovil – li zůstavitel závěti dědice veškerého svého majetku, který je v jeho bytě, lze tento projev vůle vyložit tak, že se vztahuje na úspory na vkladních knížkách, jež měl v bytě uloženy v době pořizování závěti o svém majetku, pokud v době smrti zůstaviteli dosud náležely.*“⁶¹

Z hlediska formální stránky jsou ustanovení též kogentní povahy. Pokud nejsou dodrženy formální požadavky, způsobuje to neplatnost závěti. Tento občanský zákoník původně vymezoval pouze dvě formy, a to vlastnoruční, neboli holografní závěť a závěť ve formě notářského zápisu. Od 1. 1. 1992 novelizací byla zavedena další forma, a to závěť alografní, tedy sepsaná jiným způsobem než vlastní rukou zůstavitele a za přítomnosti svědků.

Pro vlastnoruční závěť zpravidla platí, co již bylo řečeno v předešlých zákonných úpravách. „*I po novelizaci občanského zákoníku, provedené zák. č. 509/1991 Sb., platí, že forma vlastnoručně pořízené závěti je dodržena jen tehdy, bylo – li také datum závěti jako její nedílná obsahová součást ve smyslu § 476 odst. 2 o.z. připojeno vlastní rukou pořizovatele.*

Z ustanovení § 476a o.z. nelze dovozovat, že k platnosti vlastnoručně psané závěti postačí, je – li vlastnoruční její text a podpis, zatímco datum může být uvedeno i jiným způsobem.“⁶² Dle usnesení Nejvyššího soudu „*Holografní závěť, v níž je datum uvedeno pouze v úředním ověření vlastnoručního podpisu, není platná.*“⁶³

Datum podpisu závěti může být uvedeno na kterémkoli místě závěti, aniž by to mělo vliv na její platnost. Ze skutečnosti, že jediné datum uvedené v závěti je označeno jako datum sepsání závěti, nelze ještě dovozovat, že závěť neobsahuje datum, kdy byla podepsána, datum sepsání závěti a datum jejího podpisu se budou zpravidla shodovat.“⁶⁴

Závěť alografní mohla být zřízena dvojím způsobem, prvním je pořízení jinak než vlastní rukou pořizovatele, tedy např. na psacím stroji či sepsání jinou rukou než rukou zůstavitele. U podpisu takové závěti museli být přítomni dva svědci, před kterými pořizovatel prohlásil, že se jedná o jeho poslední vůli. Svědci též připojili svůj podpis. Rovněž platilo, že svědci nemuseli být seznámeni s obsahem závěti, stačilo výše

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 7. 1977, 4 Cz 22/77.

⁶² Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 181/97-35 ze dne 30.6.1997.

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu č.j. 30 Cdo 1454/2005 ze dne 25.10.2005.

⁶⁴ Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30.12.2002.

uvedené prohlášení. U této formy závěti nebylo překážkou, pokud sám dědic působil jako pisatel závěti, a proto ustanovení § 476f, tedy, že pisatelem závěti nemůže být závětí povolaný dědic, zákonný dědic a osoby jim blízké, se uplatní pouze u následujícího způsobu pořízení závěti.

Druhý způsob alografní závěti se uplatnil, pokud byla pořizovatelem osoba, která nemůže číst nebo psát. Tato osoba mohla samozřejmě využít možnosti sepsu závěti ve formě notářského zápisu, ale také tohoto způsobu. Na tuto formu byly kladeny vyšší nároky, jako např. počet svědků se zvýšil na tři a tito zároveň museli být seznámeni s obsahem listiny, která musela být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Aby se předešlo případným sporům, zákon vyžadoval, aby osoba předčitatele byla odlišná od osoby pisatele. Listina musela též obsahovat, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu sepsal, kdo byl předčitatelem a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

Poslední formou je závěť sepsaná notářským zápisem. Notáře si mohl pořizovatel zvolit kdekoliv po celé České republice, bez ohledu na adresu trvalého bydliště. Toto byla také jediná možná forma pořízení závěti pro osobu starší 15 let, stejně tak, pokud pořizovatel závětí zřizoval nadaci nebo fond. Jak již bylo řečeno, závěť ve formě notářského zápisu se sepisovala též u osob, které nemohly číst nebo psát a nezvolily přísnější formu alografní závěti se svědky.

Náležitosti této formy musely být splněny i podle notářského řádu: „*Chybějí – li u písemností sepsovaných státním notářstvím formou notářského zápisu takové náležitosti, bez nichž by nebylo možno rozeznat formu notářského zápisu, účastníky nebo další osoby zúčastněné na úkonu, nebo takové náležitosti, které jsou nezbytnou náležitostí notářského zápisu (např. potvrzení o tom, že zápis byl po přečtení účastníky schválen), nelze tuto písemnost považovat za notářský zápis, a tedy za veřejnou listinu ve smyslu ustanovení § 90 odst. 3 notářského řádu (NŘ).*“⁶⁵

Osobou svědka mohla být osoba, která s ohledem na své rozumové, vyjadřovací schopnosti a svůj vztah k povolanému dědici nebo k závěti samé nebyla z výkonu takové funkce vyloučena. Svědkem tedy nemohla být osoba nezletilá, osoba, která pro svůj tělesný nebo duševní stav nebyla schopna podat svědectví a ta, která nemohla číst nebo psát. Také jím nemohla být osoba blízká účastníku, zúčastněná na věci či pracovníci notáře, který notářský zápis sepisoval. „*Osobou nevidomou ve smyslu § 476e*

---

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR č.j. 4 Cz 34/76 ze dne 30.4.1976.

o.z. se rozumí fyzická osoba, již zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, resp. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti porřízení závěti, o nichž má svědčit. Okolnost, že svědkem závěti byla osoba nevidomá, způsobuje neplatnost závěti vždy v celém rozsahu.“⁶⁶

Svědkem musela být osoba přímo pověřená předem: „Svědkem ve smyslu ustanovení § 476b o. z. je jen taková osoba, která je touto funkcí předem pověřena a je s tímto pověřením srozuměna, není tedy tímto svědkem při pořizování závěti ten, kdo byl tomuto úkonu jen náhodně přítomen“⁶⁷

Z hlediska obsahové stránky muselo být ze závěti patrné, koho pořizovatel povolává za dědice, případně pokud je více dědiců určení jejich podílu. Nebyly – li v závěti podíly u více dědiců určeny, platilo, že jsou stejné.

Rozdíl od úpravy ve Všeobecném občanském zákoníku bylo označení za dědice - takovou osobu, které měla z dědictví připadnout pouze určitá věc nebo určité právo. Taková obmyslená osoba nebyla dříve považována za dědice, ale za tzv. odkazovníka. Odkazovník neodpovídal za dluhy zůstavitele, pouze měl právo vůči dědici na vydání určité věci nebo přenechání určitého práva z pozůstalosti.

Pokud však nastala situace, kdy zůstavitel nepořídil o celém svém majetku a objevila – li se věc či právo, o kterých zůstavitel nepořídil, dědila jej osoba, která byla sice v závěti určena, ale nebyla povolána k žádné konkrétní věci. V případě, že takové osoby nebylo, vedle dědění ze závěti nastalo i dědění ze zákona. V takové situaci lze zmínit i usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem: „Jestliže zůstavitel v závěti určil konkrétní nemovitost ustanovenému závětnímu dědici, ale později tuto nemovitost smluvně převedl na jinou osobu, nelze při posuzování účinnosti závěti nebo její části již zpravidla mít za to, že by zůstavitel přesto chtěl, aby se ustanovený dědic nemovitosti stal dědicem určitého podílu majetku, který by bylo možno vyjádřit v penězích.“⁶⁸

Z požadavků na obsah závěti vyplývá, že tzv. negativní závěť neměla v zákoně oporu. Takový projev vůle mohl zůstavitel učinit pouze v listině o vydědění. V takové listině však mohl být vyděděn pouze potomek zůstavitele. Pokud však zůstavitel chtěl vyloučit jinou osobu, která by přicházela v úvahu jako dědici ze zákona, mohl tak učinit pouze tím, že zřídil závěť, ve které povolal jinou osobu. Jelikož byli potomci v zákoně označováni jako tzv. neopomenutelní dědicové, mohli být vydědění jen ze zákonem

---

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2567/2004 ze dne 29.11.2005.

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu č.j. Cdon 988/96 ze dne 28.4.1997.

⁶⁸ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č.j. 5 Co 15/74 ze dne 31.1.1974.

stanových důvodů. Důvod vydědění musel být v listině výslovně uveden a bylo jím: neposkytnutí potřebné pomoci zůstavili v nemoci, ve stáří a jiných závažných případech, trvale neprojevovali opravdového zájmu, který by jako potomek projevovat měl, odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a pokud nepominutelný dědic trvale vedl nezřízený život. Takové důvody vydědění mohl zůstavitel vztáhnout i na potomky zůstavitele.

Po obsahové stránce se nepřihlíželo k jakékoli podmínce připojené k závěti. Nebyla tím však dotčena možnost ustanovení příkazu k zápočtu, nebo příkaz, kterým by nemovitost nabývána jedním z dědiců měla být zatížena věcným břemenem ve prospěch jiného dědice. Dále nešlo považovat za nepřípustnou podmínku ustanovení náhradního dědice, kdyby závětní dědic z jakéhokoli důvodu nedědil, tedy tzv. vulgární substituce, nebo li obecné náhradnictví.⁶⁹

4.Závěť v platné právní úpravě dle z č. 89/2012

4.1.Pojem a postavení závěti v novém občanském zákoníku

Zařazení určitých osob do okruhu tzv. zákonných dědiců vyplývá ze vztahů rodinných či příbuzenských, čímž je postaráno u každého jedince o jeho potenciální dědice. Přejed zanechaného majetku je pouze v soukromoprávní sféře a tímto je naplněna zásada „*dědění se zaručuje*“, dle článku 11 odst.1 LZPS. Zůstavitel tedy může využít jednu ze dvou alternativ, tedy pořídit o svém majetku na případ smrti, nebo využít zákonné dědické posloupnosti. U zákonné dědické posloupnosti se odráží princip familiarizace. Přednost příbuzných osob či osob zůstaviteli blízkých bývá odůvodňována tím, že tyto osoby se více či méně mohly podílet na vzniku a udržování majetku zůstavitele. Přestože je dědické nástupnictví zajištěno zákonnou dědickou posloupností, nemůže být zůstaviteli odepřena možnost pořídit o svém majetku pro případ smrti vlastní vůlí. Zůstavitel jednak může při pořizování závěti postupovat odchylně od zákona, tedy může povolát jiné osoby, než by přicházely ze zákona, anebo povolá stejné osoby, jako u zákonné dědické posloupnosti, ale v jiných podílech.

Zůstavitel tak činí zejména v případech, kdy chce předejít případným neshodám mezi dědici při vypořádání, jak by měly být jednotlivé předměty pozůstalosti mezi ně

---

⁶⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. III. Svazek. 5. Jubilejní aktualizované vydání.* Wolters Kluwer, 2009, s. 271-277.

rozděleny. Jistým kritériem v tomto výběru může být pro zůstavitele i povaha majetku a snaha, aby v rukou určitého dědice byla zachována jeho celistvost a další případné využití, jako např. podnik.⁷⁰

K testamentární dědické posloupnosti dochází na základě projevu vůle zůstavitele v pořízení pro případ smrti. I tato oblast zaznamenala značné změny na základě přijetí nového občanského zákoníku. Mezi pořízení pro případ smrti však neřadíme pouze závět', příp. listinu o vydědění, tak jako tomu bylo v minulosti, ale nový občanský zákoník zavádí další instituty, a tak ustanovení § 1491 ObčZ vymezuje, že pořízením pro případ smrti rozumíme závět', dovětek a dědickou smlouvu.

Současná doba při rostoucí komplikovanosti právních vztahů si vyžádala toto obohacení o další instituty, jednak z minulosti převzaté, ale také instituty zcela nové.

Jak již bylo řečeno, předchozí právní úprava pořízení pro případ smrti vymezovala pouze závět' a listinu o vydědění. Možností, jak pořídit o svém majetku pro případ smrti, nebylo mnoho a dále byly stanoveny limity, kterými se bylo třeba řídit při takovém pořízení. Občanský zákoník z roku 1964 původně připouštěl pořídit závět' ve formě notářského zápisu, anebo sepsanou vlastní rukou zůstavitele, tedy holografní. Později přibyla další forma alografní závěti, tedy taková, která není sepsána vlastní rukou zůstavitele, pouze vlastní rukou podepsána za přítomnosti dvou svědků, kteří ji rovněž podepsali.

Pořízení pro případ smrti řadíme mezi právní jednání a z tohoto důvodu se na ně vztahují obecná ustanovení občanského zákoníku o právních jednáních. Z toho vyplývá, že pořízení pro případ smrti musí být srozumitelná, určitá a nesmí odporovat zákonu.

Pokud by pořízení pro případ smrti odporovalo zákonu, nesplnilo by zákonem požadovanou formu a bylo by vyhodnoceno jako neplatné. Nesrozumitelností se rozumí nesrozumitelnost absolutní, jako příklad lze uvést, že zůstavitelův rukopis neumožňuje závět' přečíst. Neurčitá závět' je taková, kterou nelze uspokojivě vyložit, např. dědic je označen tak neurčitě, že jej nelze přesně označit. Závět' by tedy měla být sepsána co nejvíce určitě, aby při jejím výkladu nedocházelo ke komplikacím.

Z praxe lze říci, že u závětí sepsaných notářským zápisem nebývá při jejich výkladu problém, jelikož se jedná o listinu veřejnou, tedy nadanou veřejnou mocí, z čehož plyne vyšší právní síla. Složitější situace však nastávají u listin sepsaných ve

---

⁷⁰ MIKEŠ, J., MUŽIČKA, L. *Dědické právo v teorii a praxi*, 1. Vydání. Praha: Leges, 2011, s.62-63.

formě soukromé listiny, a to jak u holografní a více u alografní závěti. U těchto závětí nebyl pořizovatel poučen o možnostech a hranicích, jak mohl pro případ smrti pořídit. Velký rozdíl mezi starou a novou právní úpravou lze spatřit v tom, že zůstavitel nemohl určit svému dědici, jak se zděděným majetkem nakládat, a byl vypuštěn institut odkazu.

Závěť a listina o vydědění byly sice platné, pokud splňovaly přísné formální požadavky, jejich účinnost však nastávala až v okamžiku smrti zůstavitele.

Toto je důležité si uvědomit, že pořizovatele závěti již nelze vyslechnout v okamžiku, kdy dojde k projednávání závěti, a proto je nutné poslednímu pořízení věnovat nejvyšší péči.⁷¹

Úprava pořízení pro případ smrti nalezneme v ObčZ v druhém dílu třetí části, konkrétně ustanovení § 1491 vymezuje je jako: „*Pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek*“⁷². Takové případy, kdy zůstavitel sám pořizuje o svém majetku a zůstavuje dědicům svůj majetek, jsou předřazeny v systematice ObčZ před zákonnou dědickou posloupností. Naopak systematicky je závěť předřazena dědické smlouvě, i když dědická smlouva je co do právní síly mocnější, a to z toho důvodu, že závěť je v praxi obvyklejší institut a také proto, že dědická smlouva se vyvinula jako institut ze závěti. Závěť tedy můžeme chápat jako institut obecný, oproti tomu dědickou smlouvu jako institut speciální.

Pojem pořízení pro případ smrti dosavadní právní úprava neznala a je zaveden nově. Pořizovat o svém majetku bylo možno pouze závětí.

Definici závěti nalezneme v ustanovení § 1494 ObčZ „*Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Není –li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil – li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí – li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.*“ Důležitý je odst. 2 tohoto ustanovení, který zavádí, že „*závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.*“⁷³

---

⁷¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 51-52.

⁷² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Toto ustanovení definuje základní pojmové znaky závěti jako nejobvyklejšího způsobu soukromého pořízení zůstavitele. Klade se důraz na to, že se jedná o osobní zůstavitelovo právní jednání, z čehož vyplývá, že nelze, aby zůstavitel pouze akceptoval návrh předložený někým jiným. Stejně tak společná závěť více zůstavitelů není v naší právní úpravě připuštěna. Jedná se o právní jednání zvláštní povahy jako projev vůle zůstavitele pro případ jeho smrti, který je adresován jiným, a vychází se z toho, že dědici, odkazovníci a soud se s obsahem závěti zpravidla seznámí, až po smrti zůstavitele. Z tohoto také plyne, že by pořizovatel neměl závěť sepisovat na poslední chvíli, pokud již není schopen, ale při plných smyslech, s rozvahou a bez ukvapení.

Ustanovení § 1494 odst.2 zavádí odchylku při interpretaci závěti od obecných pravidel pro výklad, tedy závěť nelze vykládat podle toho, jak se jeví dědicům, ale tak, aby se co možná nejvíce vyhovělo vůli zůstavitele. Zákon v následujících ustanoveních upravuje ještě speciální výkladová pravidla. Zůstavitel má možnost zpřesnit závěť tím, že např. odkáže na další listiny.

Závěť tedy dnes není nejsilnější formou pořízení pro případ smrti, ale jistě nejfrekventovanější. Jedná se o závažné rozhodnutí zůstavitele, neboť určuje osud svého majetku, který nabyt za svého života na základě svého pracovního úsilí. Za dědice může označit jak osobu fyzickou, tak právnickou. Nový ObčZ má snahu zvýraznit význam závěti a zmírnit požadavky na formu závěti.

Důležité je také zdůraznit, že jedná o odvolatelný projev vůle zůstavitele a zůstavitel osobně zůstavuje podíl na pozůstalosti. Tento podíl může být určen např. zlomkem nebo procentem z celku, případně může být celá pozůstalost rozdělena a jednotlivé věci přiděleny dědicům. Zůstavení majetku, nebo alespoň podílu na pozůstalosti je jednou z podstatných obsahových náležitostí závěti, což představuje výrazný podíl oproti dovětku, kde není stanoven žádný podíl na pozůstalosti.

Nová právní úprava vypouští uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsána, pod sankci neplatnosti. Pouze se doporučuje, aby bylo datum pořízení uvedeno z toho důvodu, že se lze vyhnout případným sporům. K označení data postačí uvést i jiné výrazy, jako např. na Štědrý den, nebo např. v den svých šedesátých narozenin apod. Lze říci, že pokud bude existovat jediná pravá platná závěť zůstavitele

bez uvedení data, bude taková závěť platná. Pokud však zůstavitel pořídí více závětí bez data, nebude platná ani jedna z nich.⁷⁴

Jediné ustanovení, které se o jakési povinnosti uvést v listině den, měsíc a rok zmiňuje, je ustanovení § 1494 odst.1 ObčZ, kde se stanovuje, že „*není – li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil – li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí – li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.*“⁷⁵

Inspiraci nového ObčZ lze spatřovat v ustanovení § 578 ABGB, které vymezovalo: „*kdo chce pořizovat beze svědků, necht' vlastní rukou napíše závěť nebo dovětek a vlastní rukou je svým jménem podepíše. Není sice nutno doložit den, rok a místo, kdy pořízení bylo zřízeno, ale doporučuje se to, aby se předešlo sporům.*“ Naopak přísnější pojetí této problematiky zavedl tzv. střední občanský zákoník, který stanovil, že v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla sepsána. Z důvodové zprávy k tomuto zákoníku pak vyplývalo, že právní bezpečnost to vyžadovala zejména z toho důvodu, pokud by bylo více závětí téhož zůstavitele. Uvedení dalších formalit, jako je např. místo sepsání závěti, nebylo již nutné, neboť k zamezení případných sporů postačovalo přesné datum.

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. takové stanovisko ještě zpřísnil zavedením povinnosti, že v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla sepsána, pod sankcí neplatnosti. Nový ObčZ se k tomuto staví více liberálně a to tím, že zavedl ustanovení § 1494 odst. 2, dle kterého je závěť potřeba vykládat tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Jak je uvedeno v § 1533, tedy u holografní závěti, kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše. Také u alografní závěti, kterou zůstavitel neseписuje vlastní rukou, ale vlastní rukou ji pouze podepíše a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásí, že se jedná o jeho poslední vůli. Výslovně není stanoveno, že musí být připojeno datum, kdy došlo k podpisu zůstavitele. Z tohoto tedy vyplývá, že jak holografní, tak alografní závěť, u které nebude uvedeno datum jejího pořízení, bude v zásadě považována za platnou.

---

⁷⁴ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.67-76.

⁷⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

V porovnání se zahraniční právní úpravou by se dalo říct, že nová právní úprava je v tom směru značně liberálnější. Pro představu např. ustanovení čl. 505 odst. 1 švýcarského občanského zákoníku vymezuje: „*Holografní závěť musí být písemná, datovaná a podepsaná rukou zůstavitele, datum spočívá v uvedení roku, měsíce a dne, kdy byla sepsána.*“⁷⁶ Dále dle ustanovení čl. 949 odst. 1 polského občanského zákoníku: „*Zůstavitel může pořídit závěť tak, že ji napíše celou vlastní rukou, podepíše a opatří datem.*“ Dále čl. 949 odst. 2 však vymezuje: „*Nedostatek (opomenutí) data nezpůsobuje neplatnost závěti, jestli nevyvolá pochybnosti o způsobilosti zůstavitele k pořízení závěti, o obsahu závěti anebo co do vzájemného vztahu je – li pořízení více závětí.*“⁷⁷ Avšak např. rumunská právní úprava je této problematice přísnější v článku 1041 občanského zákoníku „*Holografní závěť musí být pod sankcí neplatnosti napsaná, datovaná a podepsanou rukou zůstavitele.*“⁷⁸

Přesto se však doporučuje, aby bylo datum uvedeno. Může nastat například situace, kdy zákonný dědic, na kterého nebude v závěti pamatováno, se bude žalobou u soudu domáhat určení neplatnosti závěti bez data pořízení, jelikož pořizovatel již nebyl schopen ji sepsat z důvodu duševní poruchy. Závěrem lze tedy říci, že je vhodné uvést datum na listině posledního pořízení, a to i když toto nový ObčZ výslovně nestanovuje.⁷⁹

Jak je patrné je potřeba k výkladu závěti přistoupit shovívavěji, neboť nová právní úprava je založena na těchto zásadách. A to především vyložit závěť takovým způsobem, aby co možná nejvíce vystihla a vyvolala právní následky zamýšlené zůstavitelem. Je zde tedy preference platnosti takového právního jednání před jeho neplatností. Taková výkladová stanoviska se jeví dle mého názoru jako nejvhodnější a to z toho důvodu, že ve většině případů pořizovatel není v situaci, kdy by si mohl vše řádně rozmyslet, případně se i poradit, pokud hovoříme o závěti ve formě soukromé listiny.

Obdobný přístup lze spatřovat i v zahraničních úpravách např. v německém BGB, kde je také nutné brát zřetel na situaci, v jaké se pořizovatel nacházel ve chvíli pořizování testamentu a snaha o zjištění, co zůstavitel opravdu pořízení pro případ smrti zamýšlel.

⁷⁶ Švýcarský občanský zákoník Zivilgesetzbuch (ZGB) z roku 1907

⁷⁷ Polský kodeks cywilny (KC)

⁷⁸ Rumunský občanský zákoník, více na https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-ro-maximizeMS_EJN-cs.do?member=1#toc_1

⁷⁹ PĚCHA, F. *Závěť bez data? To bych nedoporučoval!*, Ad Notam, 2013, č.1, s. 14.

4.2. Předpoklady pro platnost závěti a její náležitosti

Důležitým předpokladem je způsobilost zůstavitele závět poříditi, jejíž úpravu nalezneme v obecné části ObčZ upravující osoby, tedy ustanovení § 15 a následující. Prvně musí mít zůstavitel právní osobnost a svéprávnost. Jelikož pořizovatel závěti může být vždy jen fyzická osoba a ta má právní osobnost od narození až do smrti dle § 23 ObčZ je náležitost právní osobnosti naplněna vždy. Svěprávnost, neboli způsobilost nabývat vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, nabývá člověk zletilostí, tedy dosažením osmnáctého roku. Ustanovení § 30 odst. 2 však vymezuje výjimky z tohoto pravidla a to nabytí zletilosti přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství. Přiznat plnou svéprávnost lze pouze soudně a to vydáním rozsudku, za předpokladu nabytí právní moci takového rozsudku. Druhým případem nabytí svéprávnosti je uzavření manželství, tuto svéprávnost pak nezletilý neztratí ani zánikem manželství či prohlášením manželství za neplatné.

Je potřeba zdůraznit, že i osoba, která nemá plnou svéprávnost má jistou pořizovací způsobilost. Za první výjimku lze označit osoby, které dovršily patnácti let a nenabýly tedy plné svéprávnosti. Tyto osoby mohou pořizovat o svém majetku i bez souhlasu svého zákonného zástupce, ale pouze ve formě notářského zápisu, což upravuje ustanovení § 1526 ObčZ. Druhou skupinou jsou pak osoby zletilé, avšak omezené ve svéprávnosti. I u této osoby se vyžaduje pro pořízení závěti forma veřejné listiny, tedy notářský zápis. Kdo byl omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, psychotropních látek apod., což představuje závažnou poruchu, může v rozsahu svého omezení pořizovat v jakékoli formě, ale je limitován pouze do výše poloviny pozůstalosti. Zbývající část pozůstalosti se poté rozdělí dle zákonné dědické posloupnosti, pouze v případě, že by zákonným dědicem měl být stát, pak může zůstavitel poříditi o celém svém majetku.⁸⁰

Pořizovací nezpůsobilost je vymezena v § 1525 ObčZ tak, že „*nesvéprávný není způsobilý pořizovat, nejedná – li se o případy v § 1526 až 1528*“. Nezpůsobilé osoby pro pořízení závěti jsou tedy osoby nesvéprávné, a to buď pro nedostatek věku, nebo pro stav duševního zdraví. Za nesvéprávného se považuje osoba, která nemá pořizovací způsobilost, nikoliv tedy osoba, která by byla nezpůsobilá k právním jednáním vůbec. Z tohoto jsou však připuštěny určité výjimky. Lze tedy říci, že pořizovací nezpůsobilost je širší, než nezpůsobilost k právním jednáním vůbec. Takovou pořizovací způsobilost

---

⁸⁰ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 54-55.

je potřeba chápat ve smyslu jakýchkoli právních jednání, která pořizovatel činí pro případ své smrti, např. ke smlouvě o zřeknutí se dědického práva, negativní závěti, příkaz k započtení atd. Nová právní úprava již nezná plné zbavení svéprávnosti, ale upravuje jen omezení ve svéprávnosti. Do jaké míry je osoba omezena ve svéprávnosti, je stanoveno v rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti.

První výjimka byla již nastíněna výše a tou je způsobilost nezletilého pořizovat dle § 1526 *„kdo dovršil patnácti let věku a dosud nenabyl plné svéprávnosti, může pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce formou veřejné listiny.“* Tato výjimka se tedy vztahuje na osoby, které dosáhly 15 let věku. Tyto osoby mohou pořizovat dokud se nestanou svéprávnými pouze ve formě veřejné listiny. Dle předchozí právní úpravy bylo přesně vymezeno, že se musí jednat o formu notářského zápisu, nicméně se však na věcném obsahu nic nemění a sepisování závětí nadále zůstává vyhrazeno notářům. Dříve tato agenda spadala i do působnosti soudů, není však důvod, aby se nová právní úprava vracela k tomuto modelu.

Následující ustanovení § 1527 řeší pořizovací nezpůsobilost v důsledku zdravotního postižení. *„Kdo byl ve svéprávnosti omezen tak, že není způsobilý pořizovat, může přesto platně pořídit v jakékoli formě, pokud se uzdravil do té míry, že je schopen projevit vlastní vůli.“* Toto ustanovení řeší situaci osob, o kterých soud rozhodl, že jejich svéprávnost je omezena i tak, že pozbývají pořizovací způsobilost.

Dalo by se říci, že se jedná o jakousi zvláštní výhradu, dle které může i tato osoba platně pořídit, pokud se uzdravila do té míry, aby byla schopna projevit svou vůli. Osoba, která nabyla plnou svéprávnost dosažením věku, popř. přiznáním svéprávnosti či sňatkem, je omezována ve svéprávnosti soudem a také je mu soudem svéprávnost případně obnovována. Úmyslem není vyloučit pořizovací způsobilost těchto osob, protože odpovídat musí věcná stránka a nelze vyloučit možnost učinit poslední pořízení v odpovídajícím zdravotním stavu. Může nastat i případ, kdy jsou již dány zdravotní důvody pro omezení určité osoby v naznačeném rozsahu, avšak nebylo ještě o tom vydáno rozhodnutí. Toto zákon přímo neupravuje, ale řešení vychází již z obecné části občanského zákoníku a platí, že platnost takových právních jednání vykonaných před rozhodnutím o omezení svéprávnosti následným soudním rozhodnutím není dotčena. Důležité v těchto situacích bude předložení důkazů. Ten, kdo tvrdí platnost závěti u osoby, které v tom omezení ve svéprávnosti brání, musí prokázat, že zůstavitel byl v době sepisu závěti natolik zdravý, že mohl pořídit s rozvahou. V opačném případě, tedy pokud pořizovatel nebyl v době pořízení nikterak

omezen, musí se prokázat její indispozice. Přednesení takových důkazu bude jistě značně obtížné, ale takové řešení se zdá být věcně správné a to z toho důvodu, že důkazní břemeno vždy padá na toho, kdo chce prosadit výjimku z pravidla.

Další ustanovení ObčZ §1528 upravuje situace, kdy pořizuje osoba, která je omezena ve svéprávnosti. Ten, kdo je omezen ve svéprávnosti může pořizovat, ale pouze ve formě veřejné listiny. V dalším odstavci je řešena situace u osob, které byly omezeny ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, psychotropních látek či pro chorobnou závislost na hráčské vášni apod.⁸¹

Jak již bylo řečeno výše, jelikož je závěť právním jednáním, tak i projev vůle zůstavitele musí naplňovat obecné požadavky na právní jednání. Z ustanovení § 551 - 552 vyplývá, že vůle zůstavitele musí být pravá a vážná. Projev vůle musí být určitý a srozumitelný a učiněn svobodně, tedy bez donucení. Zůstavitel musí být k takovému právnímu jednání způsobilý, tedy nesmí činit takové právní jednání v duševní poruše, která ho činí nezpůsobilým pořizovat poslední vůli. Obsah nebo účel závěti nesmí být proti dobrým mravům a odporovat zákonu a předmětem nemůže být plnění něčeho nemožného. Zůstavitel nesmí pořizovat v podstatném omylu o osobě dědice či o podílu, případně o konkrétní věci, které zůstavuje a také vůle zůstavitele nesmí být založená na mylné pohnutce.

Co se obsahu týče, může závěť obsahovat vedlejší doložky v závěti. Toto nově zavedl ObčZ v ustanovení § 1551, kdy zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz. Pokud však vedlejší doložka směřuje k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, či zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná, nemělo by k ní být přihlášeno. Dle předchozí právní úpravy byly jakékoli podmínky připojené k závěti právně bez následků.⁸²

Jelikož se jedná o právní jednání osobní povahy, nemůže závěť pořídit zástupce, a to ani na základě plné moci, ani zákonný zástupce nezletilého či opatrovník nesvéprávného. Z toho také plyne, že závěť nemůže sepsat osoba nezpůsobilá proto, že byla omezena v této způsobilosti v rozsahu, který vylučuje pořízení závěti či trpí duševní poruchou, která ji činí k takovému právnímu jednání nezpůsobilou.

---

⁸¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.116-121.

⁸² BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVA, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejích.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s.492.

Z osobní povahy takového právního jednání také dovozujeme a zákon výslovně i stanovuje zákaz pořízení společné závěti dvou či více osob. Dle ustanovení § 1496 nemůže zůstavitel v jedné závěti pořídit o svém majetku společně s jinou osobou. Společnou závěť nemohou pořídit ani manželé, případně snoubenci, mohou však dle nové právní úpravy uzavřít dědickou smlouvu, ve které se navzájem povolají za své dědice.

Dalším rysem, který zdůrazňuje specifickou povahu závěti jako právního jednání je, že zůstavitel musí svou vůli projevit určitě, tedy nestačí např. pouhé přisvědčení návrhu, který mu byl předložen. Lze říci, že závěť je tedy projev vůle zůstavitele, který musí učinit pouze výslovným právním jednáním vyjádřeným slovy.

I když je závěť účinná až smrtí zůstavitele, platnost závěti se posuzuje dle doby pořízení závěti, i když se při dědickém řízení užije hmotné právo platné v den smrti zůstavitele dle § 3069 ObčZ. Zákon však stanovuje několik výjimek, které jsou vymezeny v přechodných ustanoveních k dědickému právu. Za zmínku stojí ustanovení upravující výjimku, dle které se za platnou považuje závěť, stejně tak i ostatní pořízení pro případ smrti, které byly sepsány před nabytím účinnosti nového ObčZ a které odporují právní úpravě platné v době, kdy byla sepsána, avšak vyhovují platné právní úpravě a zůstavitel zemřel po nabytí účinnosti nového ObčZ, tedy po 1.1. 2014. I zde můžeme spatřovat projev zásady, že má být co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.

Dále je potřeba zmínit obsahové náležitosti závěti, které můžeme rozdělit na obligatorní, tedy povinné a ty které je možné využít, ale nejsou povinné, neboli fakultativní.

Obligatorní náležitostí, která již vychází ze samotné povahy takového právního jednání, je ustanovení dědice, a to buď k celku pozůstalosti, případně k podílu na pozůstalosti, čímž je založena dědická posloupnost. Podíl na pozůstalosti může být stanoven zlomkem či procentem z celé pozůstalosti. Pokud zůstavitel ustanoví osobě určitou věc, bude se jednat zpravidla o odkaz. Pokud tedy zůstavitel zůstaví osobě určitou věc, bude to především na výkladu, jelikož je možné připustit i povolání dědice k určité konkrétní věci, zohledňuje se zde výše hodnoty odkazu k hodnotě celé pozůstalosti. Jako příklad lze uvést povolání osoby k jediné nemovitosti z pozůstalosti, v takovém případě bychom takové povolání posuzovali spíše jako povolání dědice a nikoliv jako odkaz. Možnost povolat dědice ke konkrétní věci lze dovodit i z dalších ustanovení ObčZ, jako např. § 1694 odst.2, kde je vymezeno, „*přidělil – li zůstavitel dědicům jednotlivé věci ze svého jmění.*“ Potom by takové povolání mohlo vypadat

např. takto: „*vnukovi určuji podíl na pozůstalosti, který vymezuji těmito věcmi ze svého majetku*“. Může nastat i situace, že zůstavitel určí dědicům podíly na pozůstalosti a navíc mezi ně rozdělí konkrétní věci, čímž ale neměl v úmyslu jim zanechat přednostní odkazy. Pokud tedy bude chtít zůstavitel povolat dědice, bude vhodné užít např. tato slovní spojení „*povolávám vnuka za svého dědice*“, „*chci, aby dědictví po mně nabylo*“, „*chci, aby se stal mým dědicem*“. Pokud chce zůstavitel v listině určit odkazovníka, měl by naopak použít tato vyjádření: „*nechci, aby po mně dědil*“, „*chci, aby byl odkazovníkem a neodpovídal za dluhy*“ apod. Pokud však nastane spor, bude muset být zjišťována a posuzována skutečná vůle zůstavitele, a to jak z okolností konkrétního případu, tak z použitých slov a formulací.

V případě, že pořízení pro případ smrti obsahuje pouze povolání odkazovníků, bude se jednat o dovětek dle § 1489.

Osobou dědice může být osoba fyzická, právnická či stát. Jistou novinkou v této oblasti je, že zůstavitel může za dědice povolat i osobu, která v době smrti zůstavitele ještě neexistuje. Toto představuje výjimku ze zásady, dle které může být dědicem pouze osoba, která v době smrti existuje alespoň jako nasciturus. Stejně tak může být za dědice povolána právnická osoba, která v den smrti zůstavitele nemusela být ani založena, ale ObčZ zavedl podmínku její dědické způsobilosti, že musí vzniknout do jednoho roku od smrti zůstavitele.

Osoba dědice musí být označena natolik přesně, aby byla nezaměnitelná. Nejlepší variantou takového označení je u fyzické osoby její jméno, příjmení, datum narození či rodné číslo, případně bydliště, u právnické osoby to bude její název, sídlo a identifikační číslo. Je též možno označení podle příbuzenského vztahu, jako např. můj jediný syn či můj bratr Mirek atd.

Dále je důležité zmínit, že může nastat situace, kdy zůstavitel povolá v závěti za dědice osoby, které by přicházely v úvahu i dle zákonné dědické posloupnosti. Ovšem rozdíl je zde v tom, že se neuplatní právo tzv. reprezentace, tak jak tomu je u zákonné dědické posloupnosti. Tedy může nastat případ, kdy zůstavitel povolá v závěti rovným dílem manželku a svého syna, který je zároveň i nepominutelným dědicem. Tento syn, pokud by z nějakého důvodu nedědil, např. se nedožil smrti zůstavitele, byl by dědicky nezpůsobilý nebo dědictví odmítne, na jeho místo by nenastoupily jeho děti, tedy vnuci zůstavitele a jeho uvolněný podíl připadne pozůstalé manželce. Pokud by se postupovalo podle zákonné dědické posloupnosti a uplatnil by se princip reprezentace, tak tento uvolněný dědický podíl připadne potomkům tohoto dědice a teprve pokud jich

není, tak všem ostatním zákonným dědicům v příslušné dědické třídě. V tomto konkrétním případě by dědila manželka zůstavitele a namísto syna jeho děti, pokud by tento syn neměl potomky, muselo by se postoupit do druhé dědické třídy a dědila by pouze manželka.

Zůstavitel dále může v závěti uvést i další obsahové náležitosti, ale tyto jsou již nepovinné. Mezi takové fakultativní náležitosti řadíme zřízení odkazu, tedy zůstavitel ustanoví osobu k určitému předmětu, avšak je možné, aby zůstavitel určil dědici podíl hodnotou určité věci. Odkazovník nabývá smrtí zůstavitele pohledávku vůči osobě obtížené odkazem. Rozdíl mezi odkazovníkem a dědicem vyplývá z porovnání ustanovení § 1475 odst. 1 a 3 a § 1477. Za dědice označujeme osobu, které náleží dědické právo, tzn. právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z pozůstalosti. Odkazovníkem je potom ten, komu zůstavitel odkázal jen určitou jednotlivou věc, či několik věcí určitého druhu. Odkazovníka můžeme považovat za singulárního sukcesora, není však účastníkem řízení o pozůstalosti. Odkazovník má právo domáhat se vydání předmětu odkazu, ale mimo samotné dědické řízení. Další rozdíl mezi osobou dědice a odkazovníka lze spatřovat v tom, že odkazovník neodpovídá za dluhy zůstavitele, ale přechází na něho břemena, která vážnou na předmětu odkazu, jako např. služebnost, výměnek či zástavní právo. V konkrétním případě bude nutné posoudit skutečnou vůli zůstavitele, a proto jedním z rozlišujících kritérií by mohla být odpovědnost za dluhy. Zůstavitel by měl v závěti na toto myslet a u odkazovníka vymezit dodatek, že nechce, aby odpovídal za jeho dluhy.

Mezi další fakultativní ustanovení patří zřízení obecného náhradnictví a nově také svěrenského nástupnictví, což výrazně změnilo možnost zůstavitele ovlivnit osud svého majetku i v budoucnu. Dále má zůstavitel možnost připojit k závěti tzv. vedlejší doložky v podobě podmínky, doložení času, příkazu či povolání vykonavatele závěti, nebo správce pozůstalosti. Nový ObčZ v dalších ustanoveních výslovně stanoví, co vše může závěť obsahovat a zůstavitel tak může stanovit osobu, která bude mít právo na vydání jeho ostatků či jak má být naloženo po jeho smrti s jeho tělem, zda má být provedena pitva či zda má být jeho tělo použito k lékařským, výzkumným či výukovým účelům.

Toto však z hlediska praxe není příliš praktické, protože k prohlášení závěti zpravidla dojde v delší časové prodlevě, minimálně jeden měsíc po pohřbu i déle, pokud je tedy závěť sepsána notářským zápisem a tato přání zůstavitele již nebude možné splnit, podobně jako žádosti o průběhu pohřbu. Dále pak může v závěti dát svůj

souhlas s tím, aby jeho jméno bylo používáno v názvu právnické osoby, založit ústav, zřídit služebnost apod. ObčZ ve své terminologii není přesný, a proto se můžeme v různých ustanoveních zákona setkat s pojmy jako nařízení, opatření či omezení, ale bude se jednat o odkazy, podmínky, doložení času a příkazy.⁸³

4.3. Formální náležitosti závěti

Dle ustanovení § 1532 ObčZ „*závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořízena s úlevami.*“ Předepsaná vnější forma závěti je podmínkou její platnosti. Základní rozlišení této formy je závěť pořízená ve formě soukromé listiny a ve formě veřejné listiny.

4.3.1. Závěť ve formě soukromé listiny

Závěť je právní jednání závažné povahy, což koresponduje s přísnou formální úpravou pro takovou listinu. Takové právní jednání se často odehrává v době, kdy se zůstavitel nachází na hranici životních sil. Prvně je tedy stanovena písemná forma. Pokud nastane situace, kdy je závěť pořízena elektronickými či jinými prostředky umožňující zachycení jeho obsahu a určení jednající osoby, tak musí být vyhotoven výstup v tisku a listina musí obsahovat náležitosti závěti, která není sepsána vlastní rukou zůstavitele. I z těchto případů je stanovena výjimka a to sice závěť s úlevami, která bude blíže vymezena následně.

Zákon sice výslovně nevymezuje, že ustanovení ohledně formy závěti se vztahují na další pořízení pro případ smrti, ale je třeba se jimi řídit i při sepisu ostatních typů pořízení pro případ smrti.⁸⁴

Judikatura stanovila základní pravidlo „*i poslednímu pořízení postrádajícímu formálních náležitostí platnosti lze zjednatí uznáním zúčastněných osob*“. Zde se jednalo o spor pozůstalé manželky, dědičky ze závěti a tří dětí zůstavitele. Dědici ze zákona, tedy děti zůstavitele, prohlásili, že uznávají pravost a platnost posledního pořízení a projevíli souhlas, aby byla pozůstalost projednána dle této závěti a dědické dohody. Pozůstalostní soud v tomto smyslu pozůstalost projednal a vydal odevzdací listinu. Poté se věc dostala k odvolacímu soudu, který uvedl, že pozůstalostní soud se neměl spokojit jen s prohlášením dědiců o pravosti a platnosti posledního pořízení.

⁸³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 90-101.

⁸⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 126.

Správný postup by byl, pokud by zahájil šetření, provedl výslech osob na posledním pořízení podepsané a teprve poté rozhodl o pravosti a platnosti a projednal pozůstalost podle zákonné posloupnosti, případně podle pořízení zůstavitele. Odvolací soud tedy odevzdací listinu zrušil. Dále se věc dostala i k Nejvyššímu soudu, který naopak obnovil odevzdací listinu a tedy potvrdil názor pozůstalostního soudu. V odůvodnění uvedl, že pokud pozůstalý syn, i v zastoupení obou dalších dětí, prohlásil, že žádá i přesto, že poslední pořízení je neplatné, aby bylo při projednání respektováno a pozůstalá vdova i tři zletilé děti prohlásily do protokolu, že uznávají pravost a platnost posledního pořízení, neměl soud dále v této věci vyšetřovat, jak nařizoval soud odvolací. Nejvyšší soud konstatoval, že poslední pořízení zůstavitele bylo neplatné pro nedostatek zevních náležitostí, což bylo dědicům dobře známo. Soud uvedl, že i u posledního pořízení, které postrádá formální náležitosti potřebné k jeho platnosti, je možné mu zjednat trvalou platnost, a to uznáním zúčastněných osob. Soud konstatoval, že „*při uznání těch, kdož o tomto formálním nedostatku ví, směřuje jejich vůle k tomu, by poslední pořízení zůstavitelovo, jak se stalo, bylo zachováno v platnosti, a ježto veřejné zájmy nejsou při tom nijak dotčeny, lze poslední pořízení i formálně neplatné vzít za základ projednání.*“⁸⁵

Nejčastější formou závěti je závěť *holografní*. Dle ustanovení § 1533 ObčZ „*Kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše.*“⁸⁶ Z toho vyplývají dvě povinné náležitosti pro takto sepsanou závěť a to, že celý text musí být napsán vlastní rukou zůstavitele a stejně tak i podepsán, absence kteréhokoli z těchto dvou náležitostí by způsobila absolutní neplatnost závěti. Není rozhodující, zda bude použito psací či tiskací písmo, ale rozhodujícím kritériem je to, že je závěť sepsaná vlastní rukou zůstavitele. Z tohoto také vyplývá, že rukopis by měl být čitelný pro třetí osoby, neboť by jinak nemusela splnit svůj účel, i když by byla pro svou formu platná. Taková závěť by mohla být neplatná z důvodu nesrozumitelnosti způsobené její nečitelností. Není rozhodující, na jakém nosiči je vlastnoruční závěť sepsaná, i když nejčastěji to bude papír, může to být např. i obálka, účtenka apod.

Rozhodující je obsah, tedy takové poslední pořízení nemusí být přímo nazváno závěť, poslední vůle atd., ale důležité je, aby se obsahem jednalo o závěť. Je však

---

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12.12.1926, R I 1005/26.

⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

vhodné takové označení učinit, už jen z toho důvodu, aby nebyla přehlédnuta, případně zničena apod. Dalším sporným kritériem je vlastnoruční podpis zůstavitele. Pro posouzení toho, co je možné považovat za podpis zůstavitele a co už nikoliv, bylo důležité určit hranici. Nejčastější definicí podpisu je ruční vypsání jména a příjmení osoby, která podpis činí. Pokud bychom však trvali striktně na této definici, byl by to spíš přehnaný právní formalismus. Nelze však ohledně podpisu upustit od jakýchkoliv právních formalit a za podpis považovat vše, čím se chtěl zůstavitel autentifikovat vůči třetím osobám. Z tohoto vyplývá, že nelze objektivně posoudit, co za podpis považovat lze a co již ne. Proto je nutné si položit otázku, k čemu vlastně podpis na posledním pořízení slouží. Jedná se o jistý prvek závěti, ze kterého má být patrné, že listina, která je předložena v rámci pozůstalostního řízení, je závětí konkrétního zůstavitele. Podpis je projevem osobnosti určitého jedince, který člověk používá v řadě osobních situací, a měla by zde být snaha zvýraznit, aby podpis nemohl snadno jiný člověk napodobit a snaha, aby se podpis odlišoval od podpisu jiných. Tím, že se podpis používá v každodenních situacích, dochází k jeho ustálení a pak už se jeho podoba příliš nemění, spíše v závislosti na věku, případně zdravotního stavu apod. Podpis je tedy identifikační znak, kterým člověk potvrzuje některá právní jednání a dává tak najevo, že pochází od něho a cítí se jimi být vázán.

Pokud se jedná o písemné právní jednání, je podpis povinnou náležitostí a absence podpisu má za následek neplatnost takového právního jednání. Lze opět jen doporučit, aby zůstavitel předešel případným sporům, závěť podepsat vlastní rukou tak, že celé jméno a příjmení vypíše. Neplatnost by však nezpůsobilo, kdyby zůstavitel vypsál zkratku jména a poté vypsál celé příjmení. Co již možné není, je pouze podpis svým jménem případně pouze příbuzenským vztahem, jako např. tvůj strýc apod.⁸⁷ Toto výslovně vyplývá z judikatury, že za podpis závěti nelze považovat tex, který neobsahuje označení zůstavitele ani jeho jménem a příjmením.⁸⁸

Další formu závěti vymezuje ustanovení § 1534 ObčZ „*Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli*“. Jedná se o tzv. závěť alografní. K tomuto typu závěti se pořizovatel obvykle uchyluje v situaci, kdy mu psaní činí potíže, proto zvolí na pomoc psací stroj, počítač případně požádá o sepis

---

⁸⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.62-63.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 21 Cdo 51/2008.

jinou osobu. Prakticky tuto formu zákon připouští, je – li po formální stránce bezvadná, ale často bývá zneužívána pro podvodná právní jednání, a tedy nejčastěji vede ke sporům o platnost a pravost závěti.

Důležitá je zde osoba svědka, která je vymezena v § 1539 ObčZ. „*Svědci se zúčastní pořizování závěti takovým způsobem, aby byli s to potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna a táž osoba. Svědek se podepíše na listinu obsahující závěť, k podpisu zpravidla připojí doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a údaje, podle nich ho lze zjistit.*“ V navazujícím odstavci je poté vymezen negativní výčet osob, které nemohou působit v roli svědka, jako osoba nesvéprávná, či osoba neznalá jazyka, v němž je učiněn takový projev vůle.⁸⁹

Následující ustanovení § 1540 je v praxi velmi důležité, neboť pořizovatelé v tomto často chybují a jejich pořízení se stává neplatné z toho důvodu, že svědkem je osoba, která jím být nemůže z pozice vztahu k pořizovateli. „*Dědic nebo odkazovník není způsobilý svědčit o tom, co se mu zůstavuje. Stejně není způsobilá být svědkem osoba dědici nebo odkazovníkovi blízká, ani zaměstnanec dědice nebo odkazovníka.*“

Druhý odstavec tohoto ustanovení však vymezuje výjimku, kdy takové ustanovení závěti učiněného ve prospěch některé z osob uvedených v předchozím odstavci, je platné, pokud jej zůstavitel napíše vlastní rukou, nebo ho potvrdí tři svědci. Další ustanovení § 1541 na tuto problematiku ještě navazuje a upřesňuje, že ustanovení § 1540 platí obdobně i na vykonavatele závěti či na osoby, které při pořizování působí jako pisatel, předčítatel, tlumočník či úřední osoba. V porovnání s předchozí právní úpravou se tato problematika věcně nezúžila, pouze zavedla některé upřesňující konstrukce inspirované rakouským i nizozemským zákoníkem.

Především jsou zde vymezeny vlastnosti osob způsobilých svědčit. Osoba svědka nesmí mít na prohlášení a jeho obsahu žádný zájem, není nevidomá, neslyšící, či neznalá jazyka, v němž je takové prohlášení učiněno. Hlavní úlohou svědka je potvrdit totožnost osoby zůstavitele a jeho prohlášení o závěti jako projevu jeho poslední vůle. Nově je také zaveden požadavek doložky u podpisu svědka, která vymezuje jejich vlastnost jako svědků. Posun lze spatřovat ve výslovném ustanovení, že svědci u alografní závěti nemusí znát obsah závěti. Jejich úkolem totiž není kontrolovat obsah závěti, ale pouze potvrzení totožnosti zůstavitele a jeho prohlášení, že listina, kterou podepisuje, obsahuje jeho poslední vůli. Dříve toto nebylo výslovně

---

⁸⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

upraveno, ale pouze doporučováno v zájmu svědků, aby na tomto označení trvali, zejména pokud nebyli s obsahem závěti seznámeni.⁹⁰

Z teoretického hlediska lze dělit svědeckou nezpůsobilost na absolutní a relativní. Absolutní svědecká nezpůsobilost je u osob, které nemohou být svědkem jakékoli závěti. Mezi ně řadíme osoby mladší 18 let a osoby nesvéprávné. Výjimky jsou připuštěny pouze u privilegovaných závětí sepsaných za mimořádných okolností. Tedy pokud některým ze svědků bude osoba absolutně nezpůsobilá podat svědectví, bude celé pořízení pro případ smrti neplatné.

O relativní nezpůsobilosti svědka hovoříme v případech, kdy je nezpůsobilá konkrétní osoba a to na základě svého postavení či vztahu vzhledem k zůstaviteli. Jsou to osoby, které něčeho závěti nabývají, tzn. přímo dědic či odkazovník a také osoby, u nichž je pochybnost o jejich nezaujatosti (osoby příbuzné s dědicem či odkazovníkem, případně jinak spjaté). Takové svědectví relativně nezpůsobilého svědka však nezpůsobuje neplatnost závěti jako celku, ale závěť se stává neplatná pouze v té části, ve které je něco zůstavováno osobě, která je v určitém vztahu s vyloučeným svědkem. Ve zbylé části, která se týká ostatních dědiců či odkazovníků, je takové svědectví platné. Toto je v praxi častá chyba u alografních závětí, které jsou poté předloženy soudnímu komisaři a často způsobí větší problém, než kdyby ji zůstavitel vůbec nesepsal. Je to z toho důvodu, že zůstavitel a osoby, které působí jako svědci, nejsou příliš seznámeni se zákonnou úpravou a taková závěť nemůže být použita tak, jak si zůstavitel představoval. Ve většině případů se jedná o osoby svědků, které jsou v příbuzenském vztahu k zůstaviteli, či jsou přímo povoláni závěti jako dědic nebo odkazovník. K tomuto se vztahuje i judikatura, dle které: „*svědek allografní závěti nesplňuje stanovené podmínky pouze ve vztahu k některému z více dědiců povolaných k dědění touto závětí, pak je závěť neplatná pouze v části týkající se tohoto dědice.*“

Občanský zákoník nově zavádí povinnost mlčenlivosti u osob působících při pořízení závěti. Toto je zavedeno v ustanovení §1550 ObčZ „*kdo působil při pořízení závěti nebo jiném právním jednání, pro které zákon vyžaduje náležitosti jako pro závěť, jako pisatel, svědek, předčítatel, tlumočník, schovatel nebo úřední osoba, zachová o*

---

⁹⁰ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Sagit a.s., 2012, s.632-633.

obsahu zůstavitelovy vůle mlčenlivost, ledaže je zřejmá jiná vůle zůstavitele, poruší-li tuto povinnost, odčiní zůstaviteli újmu, kterou mu tím způsobil. “⁹¹

Svědci působí jak u prosté alografní závěti, tak u speciální alografní závěti a také pokud je závěť sepsána ve formě notářského zápisu.

Zákon výslovně stanovuje nezbytnost schopnosti svědků potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou stejná osoba. U prosté alografní závěti nemusí svědci znát obsah závěti a dokonce nemusí být ani přítomni samotnému sepisu takové listiny. Z tohoto vyplývá, že závěť může být sepsána dříve, v nepřítomnosti svědků a to buď zůstavitelem samotným či jinou osobou. Není ani stanoveno, že svědci by měli být přítomni při podpisu závěti, ale je vyžadováno pouze to, aby oba svědci byli současně přítomni při prohlášení zůstavitele, že listina obsahuje poslední vůli⁹².

Svědci tuto listinu podepíší a k podpisu připojí doložku, která poukazuje na jejich vlastnost svědka. Zavedení výslovného uzákonění této doložky je jistou novinkou. V zákoně je však dán dispozitivní charakter tohoto ustanovení, tzn. absence takové svědecké doložky by nezpůsobila neplatnost závěti. Musí však být možné rozpoznat takový podpis, že se jedná o podpis svědka a svědek se musí podepsat na listinu samotnou. Svědek prosté alografní závěti musí být takovou funkcí pověřen, z čehož vyplývá, že za svědka nemůžeme považovat toho, kdo byl takovému právnímu jednání jen náhodně přítomen.

U obou typů speciálních alografních závětí platí též požadavek předchozího pověření funkcí svědka a schopnost svědka potvrdit to, že osoba zůstavitele je táž, co osoba pořizovatele. Také platí to, že svědci těchto závětí musí závěť podepsat a připojit doložku prokazující jejich vlastnost jako svědka a údaje, dle nichž je možné je zjistit. Rozdíl od prosté alografní závěti lze spatřovat především v tom, že svědci musí být s obsahem závěti seznámeni, a dále je zde požadavek, že jeden z nich musí, za současně přítomnosti ostatních dvou svědků, závěť nahlas přečíst, případně tlumočit zvláštním způsobem dorozumívání, který si zvolil zůstavitel. Z tohoto také dovozujeme, že jako předčítatel či tlumočník musí působit vždy jeden ze tří svědků a nemůže jím být osoba odlišná od svědků. Osoba svědka může být také pisatelem závěti. Pokud však působí jako pisatel takového posledního pořízení, nemůže být zároveň předčítatelem či

---

⁹¹ BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVA, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s.487.

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR 30 Cdo 1765/2004 (Rc 88/2005).

tlumočnickem. Praktické je v této situaci, aby jeden ze svědků působil jako pisatel a další svědek jako předčítatel či tlumočnick. Všechny osoby působící jako svědek musí znát jazyk, či způsob dorozumívání, v němž je závěť učiněna.⁹³

Osoba svědka též může působit u závěti sepsané veřejnou listinou, tedy ve formě notářského zápisu. Tuto problematiku blíže vymezuje notářský řád v ustanovení, kdy § 66 „*svědky úkony nemohou být osoby, které nejsou plně svéprávné, nevidomé, neslyšící nebo němé a osoby, které nemohou číst nebo psát.*“ Kromě těchto osob nemohou jako svědci působit osoby blízké zůstaviteli a také osoby, které mají na takovém právním jednání osobní zájem, nebo se jich přímo týká, tzn. osoba dědice či odkazovníka. Dále svědkem u závěti sepsané ve formě notářského zápisu nemohou být pracovníci notáře, který notářský zápis sepisuje.⁹⁴

Osobou blízkou se rozumí příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel nebo partner, jiné osoby v rodinném či obdobném poměru. Tyto všechny osoby se považují za osoby navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z těchto osob, druhá pak důvodně pociťovala jako vlastní újmu. Nově za takové osoby blízké považujeme i osoby sešvagrené, kdy takový příbuzenský vztah vzniká se vznikem manželství.

V souvislosti s touto problematikou je důležité zmínit § 146 z.ř.s., který nově zavádí povinnost soudního komisaře vždy vyslechnout svědka pořízení pro případ smrti. Nemusí jej vyslechnout pouze v případě, kdy všichni dědici prohlásí, že na takovém výsledku svědka netrvají, případně brání provedení výsledku závažné okolnosti.⁹⁵

Osoby nevidomé, tzn. osoby s nejvyšším stupněm zrakového postižení mohou pořídit závěť alografní, a to za přítomnosti tří svědků a po splnění několika dalších podmínek. První z nich je, že jeden ze svědků musí nahlas listinu přečíst, avšak nemůže to být osoba pisatele. Následně zůstavitel před třemi současně přítomnými svědky potvrdí, že se jedná o jeho poslední vůli.

Takový projev musí být výslovný, ale užití slov, kterých přitom použije, je libovolné, pokud z takového projevu bude zřejmé, že toto potvrzuje. Dále v této listině musí být uvedeno, že pořizovatel nemůže číst nebo psát, kdo působil jako pisatel a kdo jako předčítatel a způsob, kterým zůstavitel potvrdil, že se jedná o jeho poslední vůli.

---

⁹³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 194-197.

⁹⁴ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

⁹⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Pokud je to možné, listinu též podepíše i zůstavitel. V opačném případě se aplikují dva postupy. Pokud je zůstavitel schopen, učiní na listině rukou či jinak vlastní znamení a k tomuto znamení připojí jeden ze svědků jméno zůstavitele. Vlastní znamení vykládáme poměrně široce, zůstavitel jej může učinit rukou, ale též ústy apod. Pokud však zůstavitel tohoto není schopen, musí pořizovat pouze ve formě veřejné listiny.

Shora uvedený postup se aplikuje i osob s kombinovaným postižením zraku i sluchu či u osob němých. Namísto přečtení listiny však jeden ze svědků obsah listiny tlumočí zvláštním způsobem dorozumívání zvoleným zůstavitelem a současně je zde podmínka, aby všichni svědci tento způsob dorozumívání ovládali.⁹⁶

Z judikatury vychází nezbytnost současné přítomnosti tří svědků při celém úkonu pořizování závěti, tzn. jak u prohlášení zůstavitele, že se jedná o jeho poslední vůli i při samotném sepisu listiny, při jejím přečtení.⁹⁷

4.3.2. Závěť ve formě veřejné listiny

Sepsání závěti ve formě veřejné listiny je nejvhodnější formou z hlediska právní jistoty. Veřejnou listinou se rozumí notářský zápis, který mohou sepsat pouze notáři jako osoby pověřené notářským úřadem. Přesně vymezuje veřejnou listinu ustanovení § 567 ObčZ, a to : „*listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon, to neplatí, pokud trpí takovými vadami, že se na ní hledí , jako by veřejnou listinou nebyla.*“⁹⁸ Notář je pro sepis takové listiny nejpovolanější osobou, a to z toho důvodu, že jako soudní komisař má postavení soudce v pozůstalostním řízení. Lze říci, že notář by měl co nejlépe vystihnout přání zůstavitele a listinu sepsat co nejlépe a tak, aby se v pozůstalostním řízení předešlo komplikacím. Závěť ve formě notářského zápisu je uložena ve sbírce notářských zápisů u notáře, který závěť sepsal.

K této sbírce má přístup pouze notář a jím pověřené pracovníci, a proto je nepřipustná jakákoli manipulace s nimi. V tomto lze spatřovat první výhodu, protože u závěti ve formě soukromé listiny je pravděpodobné, že se taková závěť vůbec nenajde, což zeslabuje postavení případných dědiců ze závěti.

---

⁹⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 185-187.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 164/2004 (Rc 7/2007).

⁹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Další výhoda vychází z důkazní síly takové listiny, protože ten, kdo tvrdí opak toho, co obsahuje závěť ve formě veřejné listiny, musí to také prokázat. Takové dokazování bude mnohdy složité, neboť veřejná listina potvrzuje skutečnosti a je tak přímo založen důkaz o původu listiny od orgánu veřejné moci, o osobě, které ji zřídily o datu pořízení apod. Pokud je obsahem veřejné listiny projev vůle osoby při právním jednáním a obsahuje taková listina podpis osoby, je tato listina důkazem pro třetí osoby. Naopak pokud osoby uplatňují jako důkaz listinu soukromou, musí sami dokázat její pravost a správnost.

ObčZ zavádí povinnost notáře, aby se přesvědčil, zda se takový projev vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení. Tím je myšleno, že zůstavitel musí být ve stavu rozumného uvažování, nikoli ve stavu rozrušení či rozčilení. Donucením se v praxi chápe situace, kdy na osobu pořizovatele naléhá jiná osoba, či dokonce rozhoduje přímo o obsahu závěti.

Je třeba zdůraznit, že v době, kdy závěť nabývá účinnosti, již zůstavitel není naživu a nemůže tedy působit jako svědek, aby mohl s jistotou potvrdit, či naopak vyvrátit pravost holografní či alografní závěti. V tomto tedy lze spatřovat další kladnou vlastnost závěti sepsané ve formě notářského zápisu a to z toho důvodu, že je sepsána po důkladném zjištění totožnosti pořizovatele.

Je samozřejmě na osobě pořizovatele, aby si zvolil formu svého posledního pořízení. Zákon však stanovuje obligatorně, ve kterých případech musí být použita forma notářského zápisu.

Prvně se jedná o situaci, kdy pořizovatelem je osoba, která se nachází v péči zdravotnického zařízení, příp. jiného, které poskytuje sociální služby apod. Kumulativně však musí být splněna podmínka, že za dědice či odkazovníka hodlá pořizovatel povolat správce takového zařízení či zaměstnance. Zavedení tohoto ustanovení má zcela praktický význam a to, že v osobě pořizovatele může být uměle vyvolán dojem vděku takové osobě. Pokud však zůstavitel toto učiní po ukončení pobytu v takovém zařízení, může již pořizovat i v jiné formě, aniž by takové právní jednání bylo stíženo absolutní neplatností.

Jako další případ, kdy je povinné užití formy notářského zápisu pro závěť, je situace, kdy osoba pořizovatele již dovršila patnácti let a prozatím nenabyla plné svéprávnosti. Toto může učinit bez souhlasu svého zákonného zástupce. Důvodem je, že osoby v tomto věku ještě nemusí být plně rozumově vyspělé a toto by mohlo být zneužito třetími osobami.

Dále se jedná o osoby omezené ve svéprávnosti, které mohou pořizovat závěť, ale pouze v rámci svého omezení. Takové osoby trpí duševní poruchou a nejsou schopné rozhodovat o svých záležitostech v plném rozsahu. I zde hrozí, že by toho mohly zneužít třetí osoby.

Posledním případem je situace, kdy pořizovatel chce posledním pořízením zřídit nadaci nebo nadační fond. Potom je u nadace závěť nadační listinou a u nadačního fondu je závěť zakládací listinou.⁹⁹

V případě, že pořizuje závěť ve formě notářského zápisu osoba se smyslovým postižením či nevidomá osoba, musí notář postupovat podle ObčZ. V ostatních případech se notář řídí ustanoveními notářského řádu, konkrétně § 63-69 NŘ.¹⁰⁰

Obligatorně musí notářský zápis obsahovat místo, datum učiněného právního jednání, dále jméno a sídlo notáře, který sepisuje takový notářský zápis, jména, data narození a bydliště účastníků, prohlášení účastníků o jejich způsobilosti samostatně právně jednat, údaj o prokázání totožnosti účastníků, svědků, důvěrníků, tlumočníků, popř. údaj o tom, že je notář zná osobně, obsah samotného právního jednání, údaj o tom, že byl notářský zápis po přečtení schválen, podpisy účastníků, podpis notáře a otisk úředního razítka. Povinnost uvedení těchto údajů platí nejen pro závěť ve formě notářského zápisu, ale i pro další listiny právního jednání pro případ smrti, pokud se pořizují ve formě notářského zápisu, a to u dovětky, prohlášení o vydědění, případné odvolání těchto listin atd.

Co zde ještě nebylo zmíněno, je, že po sepsání takové listiny, notář bezodkladně provede zápis do Evidence právních jednání pro případ smrti. Této evidenci bude věnována další kapitola. Dále NŘ stanoví povinnost notáře uschovat originál závěti, stejně jako ostatní notářské zápisy, v kovové skříni, kam měla být uložena též bez zbytečného odkladu po jeho vyhotovení.¹⁰¹

Projev vůle účastníka notářského zápisu o závěti je splněn dle § 65 odst.1 NotŘ i v tom případě, kdy notář účastníku vyloží text dle připravené dohody a účastník s tímto vysloví souhlas, případně zažádá o jeho úpravu.¹⁰²

---

⁹⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.57-60.

¹⁰⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.136-137.

¹⁰¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.190.

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu 21 Cdo 2120/2009.

Z judikatury dále vychází, že u listiny sepsané státním notářstvím, nyní notářem, u kterých je nalezena absence takových náležitostí, bez kterých by nebylo možné rozeznat formu notářského zápisu, popř. samotné účastníky notářského zápisu a také osoby zúčastněné takovému právnímu jednání, nelze považovat za veřejnou listinu.¹⁰³

V této souvislosti je nutné vymezit i procesní stránku věci, tedy jak se zjišťuje stav a obsah listin v řízení o pozůstalosti. To je vymezeno v ustanovení § 142 z.ř.s. a vztahuje se jak na pořízení pro případ smrti, tak na prohlášení o vydědění, smlouvu a o zřeknutí se dědického práva, případné zrušení těchto právních jednání, též na listinu o povolání vykonavatele závěti, povolání správce pozůstalosti, na listiny o manželském majetkovém režimu, dále se taková procesní úprava bude týkat různých příkazů, podmínek, či jiných dalších právních jednání, která budou mít význam pro samotné nabytí pozůstalosti. Některé z těchto listin musí mít dle hmotného práva formu veřejné listiny, tedy notářského zápisu, jedná se např. o dědickou smlouvu, zřeknutí se dědického práva atd.

Povinnost zjištění stavu a obsahu listin je ponechána na notáři, který má takové listiny v úschově a v ostatních případech ji má soud. O zjištění stavu a obsahu listiny se vyhotoví protokol. K protokolu se pevně připojí ověřená kopie listiny, se kterou se ověří i záznam, který se též pevně připojuje k originálu listiny a s tímto se zpět založí do sbírky listin. V tomto záznamu se uvádí datum prohlášení listiny, spisová značka a pozůstalostní soud. Může nastat i situace, kdy notář zjišťuje stav a obsah listiny a není pověřen jako soudní komisař, má tedy povinnost postoupit protokol bezodkladně soudu, u kterého řízení o pozůstalosti probíhá. Dále z.ř.s. stanovuje, že listina o pořízení pro případ smrti, případně další obdobné listiny se uloží u soudu, u kterého probíhá pozůstalostní řízení, a to do Sbírký prohlášených pořízení pro případ smrti, to však neplatí, pokud je listina sepsána notářským zápisem, ten se uloží zpět do sbírky notářských zápisů. U listin, které jsou uloženy u soudu, tzn. u notářských zápisů bývalého státního notářství sepsané 1. 1. 1993, zjistí stav a obsah listiny na žádost soudního komisaře soud, u kterého je listina uložena.

Pověřený soudní komisař zjistí stav a obsah listin, které nebyly předmětem evidence a objevily se až v průběhu dědického řízení, např. listina je předložena u

---

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu 4 Cz 34/76 (Rc 61/1977).

předběžného šetření či na výzvu dle 141 odst.2 z.ř.s., případně listina byla nalezena při soupisu v bytě atd.¹⁰⁴

Jak již bylo řečeno, o zjištění stavu a obsahu listiny se sepiše protokol, jehož obsah je blíže vymezen v jednacím řádu pro okresní a krajské soudy a to v§ 76 a 77. V protokolu dle § 142 odst.2 z.ř.s. se uvede, v jaké formě je listina sepsána, zda nebyla poškozena či opravována, případně neobsahuje – li jiné skutečnosti zeslabující její věrohodnost, datum sepsání listiny, identifikační údaje osob uvedených v listině a pokud je listina ve formě notářského zápisu také jméno, příjmení a sídlo notáře, který zápis sepsal a rejstříkové označení notářského zápisu. Pokud je listina předložena osobou, v protokolu se navíc uvedou identifikační údaje předkladatele a prohlášení takové osoby o tom, kde byla listina uložena či nalezena. V případě, že předkladatel prohlásí, že byla listina sepsána nebo podepsána vlastní rukou zůstavitele, musí se v protokolu také uvést takové prohlášení a skutečnost, zda tomuto jednání byl přítomen. Dále musí protokol obsahovat identifikační údaje osob svědků a zjištění jejich současného bydliště a jaký je jejich vztah k osobě zůstavitele a k osobám závětí povolaným a zákonným dědicům a pokud již svědkové nežijí, uvede se datum jejich úmrtí. Pokud je listina předložena osobou, v protokolu se též uvede potvrzení převzetí listiny a jedno jeho vyhotovení se vydá předkladateli.

Dále jsou vymezeny další situace, které by mohly nastat v pozůstalostním řízení. Předně pokud je v řízení o pozůstalosti zjištěno, že zůstavitel pořídil více listin o právním jednání pro případ smrti, která nejsou stejná, je potřeba zjistit stav a obsah všech listin. Dále pokud vyjde listina zanechaná zůstavitelem najevo až po skončení řízení o pozůstalosti, soud zjistí její stav a obsah a poté s ní seznámí osoby, jejichž práva a povinnosti by jí mohly být dotčeny. Na tuto činnost se již nevztahuje pověření notáře dle § 101 z.ř.s. Poté je zde upraveno i nahlížení do listin, které nebyly sepsány ve formě notářského zápisu, což mohou pouze účastníci řízení. Též si mohou pořídít opisy či výpisy z těchto listin. Pokud je listina posledního pořízení sepsána notářským zápisem, nahlížení do nich upravuje notářský řád. Listina, která nebyla sepsána ve formě notářského zápisu, může mimo účastníků řízení být zapůjčena pouze jinému soudu nebo případně znalci, který byl ustanoven za účelem vypracování znaleckého posudku ohledně této listiny, dále může být zapůjčena orgánu činnému v trestním

---

¹⁰⁴ MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s.270.

řízení. Namísto takto zapůjčené listiny se do Sbírky prohlášených pořízení pro případ smrti založí ověřená kopie, na které se vyznačí doložka obsahující údaje o zapůjčení.¹⁰⁵

Jako další novinku nová procesně právní úprava zavádí tzv. veřejné zjištění stavu a obsahu listiny o pořízení pro případ smrti a dalších listin, které nebyly sepsány notářským zápisem a byly přijaty do notářské úschovy. Na začátek je potřeba říct, že se nejedná o veřejnost v pravém slova smyslu, tedy, aby mohl být takovému úkonu přítomen kdokoliv. O veřejném zjištění stavu a obsahu listin soud vyrozumí osoby, kterým dle dosavadních zjištění svědčí zákonná dědická posloupnost, případně ty, co již uplatnily svá práva na pozůstalost. Takové vyrozumění jim musí být zasláno nejméně 15 dnů předem a musí obsahovat, u kterého notáře, kdy a kde bude úkon proveden a též upozornění, že úkon může být proveden i v nepřítomnosti všech osob, které byly takto vyrozuměny. Tento proces se provádí především za tím účelem, aby se osoby, které mohou být závětí dotčeny, přesvědčily, že nebyl porušen obal, do něhož byla listina uložena a mohly k tomu případně na místě uplatnit své výhrady, tedy aby bylo zjištěno jejich stanovisko. Takové veřejné zjištění má i negativní stránku věci a to takovou, že může nastat situace, kdy vyjde najevo, že se jedná o listinu jiného zůstavitele, neboť údaje v evidencích a na samotné obálce mnohdy obsahují jen omezující data jako jméno a příjmení a zůstavitele a datum narození bez uvedení rodného čísla. Toto je však možné zjistit až z obsahu závěti.

Zákon opomíjí situaci, kdy k dědění byli povoláni dědici dle jiné závěti, jejíž obsah je též zjišťován neveřejně a již byl zjištěn. Takto povolání závětní dědici by měli být k veřejnému zjištění povolání především.

Veřejné zjištění se provádí pouze u listin, které byly uloženy do úschovy notáře. Samotný úkon provedení zjištění je pak vymezen v § 144 z.ř.s. a uvádí povinnost notáře vždy doložit, že listina se nachází v obalu, kterým byla opatřena při převzetí do úschovy, a poté přečte její text.¹⁰⁶

4.3.3. Závěť pořízená s úlevami

---

¹⁰⁵ Vyhláška č. 37/1992 Sb. *Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy*

¹⁰⁶ MACKOVÁ, A., MUZIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s.275-276.

Platná právní úprava opět zavádí možnost pořizovat pro případ smrti za mimořádných situací. Z tohoto vyplývá, že nejsou kladeny tak přísné požadavky, jak tomu bylo u předchozích typů závěti.

Tento institut má kořeny již v římském právu. Je zřejmé, že využití tohoto institutu bude v praxi spíše sporadické. Zákonodárce měl v tomto případě snahu, aby zůstavitel mohl platně pořizovat pro případ smrti i v situacích, které nelze rozumně předpokládat a za nichž nelze dodržet všechny formální požadavky, jak je tomu u předchozích typů závětí. Takovou úpravu předchodí ObčZ neznal a nový ObčZ ji znovu zavádí jako tzv. privilegovanou závěť a to konkrétně v ustanovení § 1542 až 1549.¹⁰⁷

Předně je potřeba vymezit základní charakteristický prvek takto pořízené závěti a tím je časově omezená platnost. Zákon rozlišuje několik typů takto pořízených závětí a pro každý typ je stanovena jiná lhůta. Co je však pro všechny typy společné a považuje se za další charakteristický znak privilegované závěti je to, že žádná z těchto lhůt nezačne běžet v případě, že zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě notářského zápisu.

Dalším společným znakem těchto závětí je, že zde platí zvláštní pravidla pro osobu svědka.

Pokud je pořízena závěť s úlevami, může být svědkem i osoba, která dosáhla věku patnácti let a dokonce i osoba omezena ve svéprávnosti a to za předpokladu, že bude způsobilá věrohodně popsat skutečnosti prokazující platnost takové závěti.

Neplatnost takové závěti nezpůsobí to, že listina není pořizovatelem či svědkem podepsána proto, že nemohla tato osoba psát, případně pro jinou závažnou překážku, pokud je to v listině výslovně uvedeno.¹⁰⁸

Prvně se bude jednat o situaci, kdy se zůstavitel ocitne v nějaké nenadálé situaci a v bezprostředním ohrožení života, případně se bude nacházet na místě, kde je ochromen běžný společenský styk a současně na něm nelze spravedlivě požadovat, aby závěť pořídil v jiné formě. V takové situaci dává zákon zůstaviteli možnost závěť pořídit i s jistými úlevami, které spočívají v tom, že zůstavitel pořídí ústně před třemi současně přítomnými svědky. Svědci mohou pořídit záznam takového pořízení, pokud však tak neučiní, bude poslední vůle zůstavitele zjištěna výsledkem těchto svědků a o

---

¹⁰⁷ BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVA, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s.485.

¹⁰⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.66.

tomto výsledku se sepíše soudní protokol. Pokud je zůstavitel naživu, pozbyde taková závěť platnosti uplynutím dvou týdnů od jejího pořízení.¹⁰⁹

Přesto, že zákon mluví „o právu“ na pořízení takové závěti, jedná se spíše o možnost toto učinit, vzhledem k tomu, že je zde povinná účast tří svědků, kteří nemusí být vždy v dosahu a také k tomu nemůže být osoba nucena, aby působila jako svědek. Zákon řeší i situaci, kdy není pořízen tzv. záznam o pořízení poslední vůle zůstavitele. V praxi zřejmě častěji nastane situace, kdy záznam pořízen nebude, neboť zákon svědkům ani takovou povinnost neukládá. Samozřejmě lze doporučit, aby takový záznam byl pořízen a to z toho důvodu, že doba platnosti takto pořízené závěti je poměrně krátká. V tomto případě zákon zavádí, jako důvod dědické posloupnosti soudní protokol o výsledku svědků. Dalo by se říci, že zákon rozšiřuje okruh dědických titulů o tento záznam. Titulem k dědění bude však vždy ústní závěť, u které bude pokaždé třeba prokázat její pořízení a to právě na základě záznamu pořízeném svědky, případně pokud nebude sepsán, tak protokolem o výsledku svědků v pozůstalostním řízení. Na takový soudní protokol se budou vztahovat ustanovení § 103 odst. 5 z.ř.s. a také § 40 odst.2.¹¹⁰

Pro tento typ závěti je také zavedena speciální procesní úprava této problematiky a to v § 145 z.ř.s. Dle tohoto ustanovení soud musí vždy nařídít jednání ke zjištění toho, zda zůstavitel pořídil pro případ smrti ústně a jaký byl obsah.

Dalším případem privilegované závěti je tzv. závěť pořízená před starostou obce, která je vymezena v § 1543.

Toto ustanovení popisuje situaci, kdy je důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by byl schopen pořídít závěť ve formě veřejné listiny. Pak může poslední vůli zůstavitele zaznamenat starosta obce, kde se zůstavitel nachází, a to za přítomnosti dvou svědků. Zákon již nestanovuje, že svědci musí být přítomni současně. Stejně tak může zůstavitelovu vůli zaznamenat i ten, kdo je oprávněn podle jiného právního předpisu vykonávat pravomoci starosty. Zákon dále stanoví povinnost obce takto pořízenou listinu uschovat, a to bez zbytečného odkladu.¹¹¹

Takto pořízená závěť musí splňovat náležitosti stanovené zákonem, a to podpis starosty, podpisy svědků, dále musí starosta zůstaviteli závěť přečíst za přítomnosti

---

¹⁰⁹ KŘIVSKÁ, M. *Privilegované závěti*, Ad Notam, 2013, č.5, s. 9.

¹¹⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 200-202.

¹¹¹ KŘIVSKÁ, M. *Privilegované závěti*, Ad Notam, 2013, č.5, s. 9

dvou svědků, zároveň musí zůstavitel potvrdit, že se jedná o projev jeho poslední vůle. I u této závěti je stanovena omezená doba platnosti. Pokud zůstavitel přežije takovou obávanou situaci, pozbyde takto pořízená závěť platnosti uplynutím tří měsíců.¹¹²

Zákon pomýšlí i na situaci, kdy se zůstavitel nachází na palubě letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice či na palubě námořního plavidla, které pluje pod státní vlajkou České republiky a současně má vážný důvod k pořízení závěti. Pokud by však nebyla splněna podmínka vážného důvodu zůstavitele pro poslední pořízení, nebylo by to důvodem pro popření platnosti takové závěti. Zůstavitel tedy může projevit poslední vůli před velitelem námořního plavidla nebo letadla, popř. jeho zástupcem před dvěma svědky. Velitel zaznamená obsah posledního pořízení a poté závěť podepíší, stejně tak i svědci. Velitel námořního plavidla či letadla nemá však tuto povinnost, pokud by mu to mělo zabránit v řádné péči o bezpečnost letu či plavby. I zde platí totéž, co u předchozích typů, a to, že zůstaviteli musí být závěť přečtena osobou, která závěť zaznamenala, a zůstavitel musí před svědky potvrdit, že se jedná o jeho poslední vůli. V případě, že je závěť pořízena na palubě letadla, veliteli je uložena povinnost zaznamenat do palubního deníku, že byla závěť pořízena a poté závěť předat nejbližšímu zastupitelskému úřadu ČR bez zbytečného odkladu. Totéž platí i pro velitele námořního plavidla, který závěť zaznamená do lodního deníku. Tato závěť pozbývá platnosti uplynutím tří měsíců ode dne pořízení.

Jako poslední možnost pořídit závěť s úlevami zákon vymezuje situaci, kdy pořizovatel je vojákem či jinou osobou náležející k ozbrojeným silám a je účasten ozbrojeného konfliktu a vojenských operací. V takovém případě může pořizovatel projevit svou poslední vůli před velitelem jednotky ČR, případně jiným vojákem v hodnosti důstojníka a vyšší a to za přítomnosti dvou svědků. I zde musí svědci a osoba, která závěť zaznamenala, listinu podepsat poté co, ji zaznamenávající osoba přečte a zůstavitel potvrdí, že se jedná o jeho poslední vůli. Velitel jednotky ČR, který závěť zaznamenal, má pak povinnost ji neprodleně odevzdat veliteli nadřízeného velitelství a odtud se bez odkladu předá Ministerstvu obrany ČR. U tohoto typu závěti je lhůta pro její platnost stanovena na tři měsíce ode dne jejího pořízení.¹¹³

Je složité se vyjadřovat k této problematice vzhledem k tomu, že zatím není zavedena příliš dlouho a také si nelze představit, že by byla hojně využívána. Přesto

---

¹¹² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 204.

¹¹³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 69-70.

však až praxe ukáže, jaké změny by byly potřeba provést v této zákonné úpravě. Za zmínku stojí upozornění na to, že osoby, které mají u těchto typů závětí působit jako sepisovatelé, ve většině případů nebudou mít právní vzdělání, a proto nebudou schopné posoudit správnost obsahu takového posledního pořízení, i když by se mělo mít za to, že tyto osoby jsou v jistém postavení. Navíc výše uvedené situace lze popsat jako velice vypjaté a není zde čas konzultovat správnost obsahu posledního pořízení a pořizovatel může být samozřejmě lehce ovlivnitelný. Lze tedy říci, že teprve čas ukáže nedostatky této zákonné úpravy, ale přesto je zřejmé, že tento institut nebude příliš využíván s ohledem na ojedinělost těchto situací.

4.4. Vedlejší doložky v závěti

Nová právní úprava zavádí možnost zůstavitele uvést v závěti, případně v samostatné listině, tzv. dovětku, podmínku, doložení času či příkaz. Podmínka může být stanovena jako odkládací nebo rozvazovací. Prostřednictvím doložení času může zůstavitel stanovit odložení doby, kdy dědictví či odkaz nabyde osoba dědice nebo odkazovníka, či naopak stanovit, že takto oprávněná osoba nabývá dědictví či odkaz jen na určitou dobu. Příkazem může zůstavitel stanovit jakousi rozvazovací podmínku a pokud ji dědic či odkazovník nesplní, pozbyde to, co z pozůstalosti nabyl a co bylo vázáno na splnění příkazu.¹¹⁴

Dle předchozí právní úpravy neměly jakékoli podmínky připojené k závěti právní následky. Nová právní úprava toto tedy umožňuje, ale i tak jsou zákonem stanoveny určité limity. K doložce ohledně uzavření či neuzavření manželství se nepřihlíží, případně setrvání v něm. Dále jsou také neplatné odkládací a rozvazovací podmínky, které jsou nemožné.¹¹⁵

Důvodová zpráva u těchto ustanovení uvádí, že znovuzavedení vedlejších doložek v závěti je považováno za odklon od předchozích právních úprav za doby socialismu. Tyto občanské zákoníky byly založeny na omezování dispoziční svobody ve vztahu k předmětům individuálního vlastnictví, potažmo omezování dispoziční vůle zůstavitele. V tomto lze opět spatřovat zásadu co největšího respektování projevu vůle zůstavitele a byla tímto posílena pořizovací volnost zůstavitele. Zároveň však

---

¹¹⁴ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M., *Nový občanský zákoník: dědické právo*. Grada, 2014, s.56.

¹¹⁵ BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVA, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s.492.

zákonodárce zařadil nezbytnou ochranu dědice před zjevným obtěžováním dědice v doložkách, což učinil v ustanovení § 1551 odst. 2 a § 1552 ObčZ.

Zůstavitel uvádí v závěti podmínky, doložení času nebo příkazu za účelem omezení právního postavení závětního dědice, který nabývá své dědické právo, popřípadě dědictví, pokud již bylo realizováno, klasickým způsobem bez dalších povinností. Tímto způsobem ho může tedy zůstavitel omezit určitým způsobem, a to buď časově či uložením povinnosti k nějakému konání či nekonání. Taková omezení mohou mít buď odkládací či rozvazovací účinek ve vztahu ke vzniku, trvání nebo rozsahu dědického práva závětního dědice.

Jak již bylo zmíněno, zákonodárce pomýšlel i na ochranu dědice před zjevnými excesy zůstavitele ve vedlejších doložkách. Zákon zavádí pravidlo, že k doložce, která by zjevně a ze svévole obtěžovala dědice či odkazovníka a k doložce, která by odporovala veřejnému pořádku, se nepřihlíží. Posouzení neúčinnosti takové doložky z hlediska objektivních kritérií bude v praxi velmi obtížné. Vždy bude třeba přihlídnout ke konkrétnímu vztahu zůstavitele a dědice či odkazovníka. Zjevné obtěžování a svévole lze zařadit do subjektivní kategorie, naopak rozpor doložky s veřejným pořádkem je objektivní povahy. Pokud bude vedlejší doložka nesrozumitelná, půjde o vadu právního jednání, která je již upravena v § 553 odst.1 a zde je tedy právní úprava zdvojená.¹¹⁶

4.4.1. Podmínky, doložení času, příkaz

Na tomto místě bych ráda zmínila další formu listiny právního jednání pro případ smrti, kterou může zůstavitel zřídit vedlejší doložky, a to je tzv. dovětek. Jedná se o nový dědický titul a je úzce spjatý s těmito nově zavedenými možnostmi zůstavitele. Dovětek je vymezen v § 1498 jako „*pořízení pro případ smrti spočívající v osobním, odvolatelném projevu vůle pořizovatele, kterým nařídí odkaz, stanoví odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doloží čas anebo uloží odkazovníku nebo dědici příkaz.*“

Dovětek, jinak také kodícil, může být pořízen v jedné listině se závětí, tzv. testamentární kodícil, či jako samostatná listina, tedy intestátní kodícil. Rozdíl mezi těmito dvěma listinami vyplývá z dědické posloupnosti a to sice pokud zůstavitel pořídí pouze intestátní kodícil, může nařídít odkaz, stanovit podmínku, doložit čas či stanovit

---

¹¹⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 220-222.

příkaz týkající se pouze odkazovníka dědice zákonného, naopak u testamentárního kodicilu se bude týkat i dědice závětního.¹¹⁷

Podmínku zákon definuje jako událost, která nemusí v budoucnosti nastat. Podmínka může být buď odkládací, pokud je její existence vázána na nějaký právní účinek, nebo rozvazovací, kde naopak právní účinek s její existencí zaniká. Pokud by měla podmínka spočívat v nějakém opakovaném jednání dědice či odkazovníka, musí být takové jednání vykonáno vždy po smrti zůstavitele, a to i přesto, že takové jednání bylo učiněno již za života zůstavitele. Jako příklad lze uvést např. péče o domácí zvíře zůstavitele apod.

V případě, že zůstavitel povolá dědice či odkazovníka s odkládací podmínkou, pak je stanoveno, aby osoba, které bylo zůstaveno, přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit, toto musí splňovat i pokud došlo ke splnění podmínky již za života zůstavitele. Jako příklad se typicky uvádí podmínka, že dědic či odkazovník úspěšně vystuduje. Pokud je právo spojeno s nemožnou rozvazovací podmínkou, to znamená, že je objektivně vyloučeno, aby mohla nastat, tak se k takové podmínce nepřihlíží. Ta část závěti, ve které je uděleno právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatná.¹¹⁸

Je důležité zmínit, že osoba dědice v době mezi smrtí zůstavitele a splněním odkládací podmínky se nazývá přední dědic (odkazovník).

V opačné situaci, tedy pokud zůstavitel stanoví rozvazovací podmínku, jejím naplněním přestane být stanovená osoba dědicem a dědictví či konkrétní věc nabyde dědic následný. V době mezi smrtí zůstavitele a splněním takové podmínky je opět dědicem přední dědic, který má poté povinnost vydat dědictví následnému dědici.¹¹⁹

Jako další vedlejší doložku zavádí vymezení času. Úprava tohoto institutu je obsažena jednak v obecné části v hlavě vymezující právní skutečnosti a poté v rámci vedlejších doložek v závěti. V praxi se bude jednat o určení, že dědic nabyde dědické právo pouze po určitou dobu po smrti zůstavitele, opět se bude jednat o osobu předního dědice. Nabytí dědického práva může být také odloženo na určitou dobu, tedy dědic nabyde toto právo později než dnem smrti zůstavitele, zde je potom osoba nazývána následným dědicem.

Ze shora uvedeného vyplývá, že lze rozlišovat mezi dvěma variantami doložení času, a to s určením počáteční doby, tedy okamžiku, od kdy je dědictví nabýváno či

---

¹¹⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.73.

¹¹⁸ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M., *Nový občanský zákoník: dědické právo*. Grada, 2014, s.59-60.

¹¹⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.77.

s určením konečné doby, tedy okamžiku, do kdy se dědictví nabývá. Počáteční a konečná doba je buď určena tak, že je jisté, zda a kdy nastane, tedy je určeno konkrétní datum, nebo je jisté, že tato doba nastane, ale není jisté kdy, např. v den smrti.

Na první pohled by se mohlo zdát, že není rozdíl mezi podmínkou a doložením času, avšak v případě doložení času je jisté, že taková událost nastane, a často bude současně určeno, i kdy nastane. Lze tedy dovodit, že pokud nebude jasné, kdy a zda vůbec určitá událost nastane, bude se jednat spíše o podmínku. Souhrnně řečeno, pokud půjde o určení, zda se jedná o podmínku či doložení času, bude nutné zjistit skutečnou vůli zůstavitele.

Ustanovení § 1564 vymezuje situaci, kdy zůstavitel podmíní dědické právo tím, že stanoví určitý čas, přičemž toto omezení může být na dobu určitou, nebo naopak nabytí dědického práva odloží a v obou těchto případech není jisté, zda tento čas nastane. Jako příklad se typicky uvádí stanovení dovršení určitého věku či dokončení studia na vysoké škole apod. V těchto případech zákon stanoví, že zůstavené právo je podmíněné, tedy doložení času se posuzuje jako podmínka. Pokud tedy stanovená doba vůbec nenastane, pak v případě odkládací podmínky následný dědic vůbec dědit nebude nebo u rozvazovací podmínky přední dědic zůstane dědicem.

Další ustanovení § 1565 upravuje situaci, když je určen rozhodný okamžik, u něhož je jisté, že nastane, např. dědic je povolán pouze na dobu jednoho roku od smrti zůstavitele. Pokud se dědic tohoto okamžiku dožije a je způsobilý dědit, pak nabyde dědické právo ke dni, kdy nastal tento okamžik a nikoliv ke dni smrti zůstavitele. Zákon pomýšlí i na situaci, kdy se dědic dožije smrti zůstavitele, ale již ne určeného okamžiku, pak zákon stanoví, že dědické právo přechází na jeho dědice. Zůstavitel si však může v závěti stanovit i jinak.

Pak může být určeno i doložení času, u kterého je jisté, že nenastane. Takové určení se posuzuje jako nemožná podmínka. Pokud mělo určení času povahu odkládací podmínky, tato část závěti bude posouzena jako neplatná a takto povoláná osoba dědit nebude. Pokud bylo určení času povahy rozvazovací podmínky, k takovému určení se nebude vůbec přihlížet a osoba, které bylo něco zůstaveno, bude dědicem napořád bez omezení.

Zákon k tomuto ještě uvádí jakési výkladové pravidlo, dle kterého je určeno, že pokud se zůstavitel zjevně zmýlil, myšleno, že se např. přepsal v letopočtu atd., určí

rozhodný okamžik dle zůstavitelovy pravděpodobné vůle. Tato vůle by měla být zjištěna dle výkladových pravidel a dle okolností konkrétního případu.¹²⁰

Mezi další vedlejší doložku vedle podmínek a doložení času řadíme příkaz. Jedná se opět o další možnost zůstavitele, jak své poslední pořízení omezit. Toto činí zůstavitel tím, že dědici nařídí, aby nakládal se zůstaveným majetkem určitým způsobem, či mu uloží něco vykonat případně opominout. Zákon stanovuje v ustanovení § 1594, že pokud zůstavitel nařídí, aby z dědictví někomu něco vydal, jedná se o odkaz, pokud však nejde o takové nařízení, je to příkaz, neboli modus.

Příkaz se posuzuje jako rozvazovací podmínka. Pokud dědic příkaz nesplní, ztrácí dědické právo a dědictví pozbývá. Zůstavitel však sám může stanovit postih dědice, který příkaz nesplní. Zákon také pro úplnost uvádí, že právo z příkazu náleží tomu, komu je příkaz na prospěch. Domáhat se splnění příkazu může i vykonavatel závěti, případně jiné osoby k tomu povolané závětí. Tyto osoby mají ve své podstatě povinnost obstarat zůstavitelovu poslední vůli, když zůstavitel na to nemůže sám dohlédnout. Může nastat i situace, kdy příkaz je určen ve prospěch většího počtu osob, např. obce, školy apod., poté se doporučuje, aby zájmy takové skupiny hájila právnická osoba oprávněná hájit jejich zájmy.

V praxi může nastat mnoho případů, kdy zůstavitel ve svém posledním pořízení vymezí příkaz a pokud je vyjádřen dostatečně určitě, bude právně závazný. Příkladem může být příkaz zůstavitele dědici, aby zpřístupnil návštěvníkům zděděnou památku, aby uspořádal výstavu uměleckých děl zůstavitele, vydal dílo po smrti zůstavitele třetí osobě atd.

Důvodová zpráva definovala i rozdíl mezi příkazem a odkazem. Pokud zůstavitel nařídí poskytnutí přímého majetkového prospěchu z dědictví, jedná se o odkaz. Nesplnění odkazu nemá za následek ztrátu dědického práva, oproti nesplnění příkazu.

Jelikož zákon nestanovuje, vzhledem k různorodé povaze příkazů, žádnou lhůtu, do kdy by měl být příkaz splněn, je ponecháno na zůstaviteli jakou lhůtu vymezí. Pokud není lhůta stanovena vůbec, měl by být příkaz splněn v přiměřené době.

---

¹²⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 247-248.

Zůstavitel může také stanovit, že příkaz musí být splněn ještě dříve, než bude dědici potvrzeno nabytí dědictví.¹²¹

4.4.2. Vykonavatel závěti

Institut vykonavatele závěti lze označit za jistou novinku v našem právním řádu, pocházející z právních řádů common law, konkrétně angl. executor. Mnozí v něm spatřují nadbytečnost, neboť česká právní úprava již obsahuje institut správce pozůstalosti a v současné době lze říci, tak jako u mnoha dalších novinek v dědickém právu, že teprve čas ukáže, jaké najde uplatnění v praxi. V zemích, které se řídí common law, má tento institut bohatou tradici a jeho hlavní náplní by mělo být především rozdělení pozůstalosti dle zůstavitelovy poslední vůle, uhradit dluhy zůstavitele, popř. zpeněžit majetek pozůstalosti za tímto účelem a takový výtěžek vypořádat.

Naše právní úprava, jakož i právní řády dalších zemí kontinentální Evropy však pravomoc rozdělení pozůstalosti svěřují soudům, které následně pověřují notáře úkony v rámci pozůstalostního řízení. V tomto lze tedy spatřovat zásadní rozdíl, neboť země common law nemají notáře jako osoby specializované a pověřené státem.¹²²

Odpověď na otázku, co je tedy skutečným důvodem pro zařazení takového institutu do nové právní úpravy, nelze nalézt ani v důvodové zprávě, konkrétně k ustanovením § 1553 – 1560 ObčZ. Vychází se především ze snahy ctít projev poslední vůle zůstavitele v duchu evropských kulturních tradic a umožnit tak zůstaviteli, aby si sám zvolil důvěryhodnou osobu, aby dohlédla na důkladné splnění poslední vůle. Takovou osobou může být jak člen rodiny, popř. jiná osoba blízká, tak i specializovaná osoba, jako je notář, advokát, případně právnická osoba zaměřující se na tuto činnost.¹²³

Vedle hlavních činností vykonavatele závěti, které byly zmíněny výše, plní vykonavatel závěti ještě další úkoly, jako např. správu pozůstalosti, pokud nebyl ustanoven správce pozůstalosti, naopak pokud byl ustanoven správce pozůstalosti, má

---

¹²¹ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.184-187.

¹²² SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.70.

¹²³ Důvodová zpráva k § 1553 – 1650 ObčZ.

možnost mu udělovat pokyny, dále má např. právo vymáhat splnění příkazu, právo být přítomen soupisu pozůstalosti apod.

Tyto další činnosti vykonavatele vychází i z judikatury. „*Vykonavatel poslední vůle nemá vlivu na zjištění pozůstalostního jmění. Vykonavatel poslední vůle nemůže učiniti návrh na oddělení pozůstalosti.*“¹²⁴

„*Do rámce činnosti vykonavatele poslední vůle spadají též výkony, jimiž měly být odklizeny překážky splnění odkazů, úřad vykonavatele poslední vůle nezaniká odevzdáním pozůstalosti. K činnosti vykonavatele poslední vůle náleží také přípravy ku sporu, k němuž byl jako takový poukázán pozůstalostním soudem.*“¹²⁵

Funkce vykonavatele závěti je výlučně vázána na osobu, kterou zůstavitel zvolil, a tudíž nepřechází na dědice takové osoby, nebo její právní nástupce. Z toho vyplývá, že i zastoupení, a to jak zákonné či smluvní, je u osoby vykonavatele nepřipustné a stejně tak i jiné přenesení působnosti na jinou osobu.

Vykonavatel závěti může být povolán zůstavitelem pouze v závěti, tedy nikoli v samostatné listině a jedná se o další vedlejší doložku v závěti. Osoba vykonavatele závěti pak nemůže působit jako svědek závěti. Zákonná úprava výslovně neřeší situaci, kdy zůstavitel povolá více vykonavatelů závěti. To může nastat zejména v případě, kdy zůstavitel povolá více dědiců několika závěťmi, které vedle sebe mohou obstát. Z výkladu lze dovodit, že pokud má zůstavitel zájem o naplnění své poslední vůle ve vztahu ke každé závěti, nemělo by být vyloučeno povolání více vykonavatelů, ne však v téže listině. Platně nelze povolat vykonavatele závěti ani v dědické smlouvě či dovětku apod. Dále je nutné dovodit v návaznosti na ustanovení o povolání dědiců závětí, že vykonavatel závěti nebude platně povolán, pokud listina, v níž je povolán, bude neplatná a stejně tak, pokud sice bude platná, ale dědici v ní povolání nebudou z nějakého důvodu dědit.

Vykonavatel závěti má za účelem splnění úkolů oprávnění a povinnosti jak v rovině hmotněprávní, tak i procesní. Své funkce se vykonavatel ujímá hned, jakmile se dozví o úmrtí zůstavitele, o čemž učiní oznámení soudnímu komisaři. Pokud takové oznámení neučiní vykonavatel, soudní komisař vyzve vykonavatele, aby se své funkce ujal, zjistí-li, že jej zůstavitel povolal.¹²⁶

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu R II 278/24 (Vážný 4179).

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu RV I 77/27 (Vážný 7215).

¹²⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 223-225.

Vykonavatel závěti je účastníkem řízení o pozůstalosti, což je výslovně upraveno v § 114 z.ř.s. Účastníkem však není v případě, že řízení o pozůstalosti má být zastaveno dle ustanovení § 153 a 154 z.ř.s., anebo má pozůstalost připadnout státu jako jedinému zákonnému dědici. Naopak pokud je stát, potažmo složka státu, povolán jako dědic závětní, pak bude povolán vykonavatel účastníkem řízení.

V případě nařízení likvidace vykonavatel nebude účastníkem řízení. Účastenství ve sporech o dědické právo vyplývá ze samotné povahy činností vykonavatele, neboť dalším jeho úkolem je hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice apod. Vykonavatel je dále účastníkem při rozdělení pozůstalosti či potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů.

Dědici také mají možnost zpochybnit platnost povolání vykonavatele závěti a v takové situaci vykonavatel plní své povinnosti a uplatňuje svá práva do okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí o platnosti či neplatnosti projevu zůstavitelovy vůle.

Ve většině případů však vykonavatel závěti není povolán a takové funkce se ujmou přímo sami dědicové. Pokud dědic není ochotný tuto funkci vykonávat, může soud na návrh dědiců jmenovat správce pozůstalosti. Na takto zvoleného správce z hlediska účastenství se pohlíží stejně jako na vykonavatele závěti, přičemž se použije nejen ustanovení § 115 z.ř.s., ale také § 114 z.ř.s.¹²⁷

Za zmínku také stojí povinnosti vykonavatele závěti v souvislosti se zřízením nadace nebo nadačního fondu, který lze zřídit závětí. Vykonavatel určí náležitosti listiny nadace, pokud nebyly určeny v závěti, povolá nové správce vkladů do nadace, jmenuje první členy správní a dozorčí rady, neurčí – li je zůstavitel apod.

Vykonavatel závěti je povinen při výkonu své funkce postupovat s péčí řádného hospodáře, chápáno v užším smyslu s nezbytnou loajalitou, potřebnými znalostmi a s pečlivostí. Porušení či nedostatek takového postupu zakládá odpovědnost za škodu. Způsobení újmy přichází v úvahu pouze vůči tomu, koho zůstavitel povolal za dědice.

4.5. Centrální evidence závětí

V zemích střední Evropy není příliš zvykem využití možnosti sepsání závěti, tak jako je tomu v jiných zemích a kulturách, kde bez zanechání posledního pořízení umírají pouze mladí lidé. V našem prostředí tak zůstavitel spíše přenechává úpravu

---

¹²⁷ MACKOVÁ, A., MUŽIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s.226- 228.

majetkových poměrů na zákonné úpravě a k sepisu závěti se uchyluje v případě, že k tomu má nějaký závažný důvod, jako např. špatné rodinné vztahy apod.

Po samotném sepisu závěti však nastává situace, kdy zůstavitel může mít obavy, zda se uložená listina nalezne či snad nebude úmyslně zatajena, čímž by byla jeho snaha o úpravu majetkových poměrů zmařena. Často tedy zůstává mnoho závětí uloženo a schováno na místech, kde je nikdo nenajde. Také notáři do dnešního dne uschovávají závěti sepsané ve třicátých a čtyřicátých letech, kdy jejich pisatelé pravděpodobně zemřeli v divokých dobách a nikdo nemohl tehdy informovat notáře o jejich úmrtí.

Aby bylo zamezeno výše popsaným situacím byla v roce 2001 podle § 35a odst. 1 notářského řádu zavedena Centrální evidence závětí vedená Notářskou komorou České republiky. Do této evidence byly zaneseny všechny závěti, listiny o vydědění a listiny o odvolání těchto úkonů sepsané ve formě notářského zápisu, příp. přijaté notářem do úschovy. V souvislosti s rekodifikací soukromého práva byla tato evidence od 1. 1. 2014 přepracována a nově má název Evidence právních jednání pro případ smrti. Mimo názvu se samozřejmě změnilo i to, co je předmětem zápisu, tzn. že přibýly kromě závětí a listin o vydědění také dovětky, dědické smlouvy, prohlášení o tom, že dědic, kterému svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalost nenabude, povolání správce pozůstalosti, příkazání na dědický podíl, smlouvy o zřeknutí se dědického práva a také listiny, jimiž se taková právní jednání ruší. Podrobnější úprava evidence je pak obsažena v předpisu Notářské komory o Evidenci právních jednání pro případ smrti.^{128 129}

Evidence právních jednání pro případ smrti je neveřejná a je vedena v elektronické podobě. Provoz a správu evidence zajišťuje Notářská komora prostřednictvím centrálního informačního systému (tzv. CIS), jehož úprava je obsažena v organizačním řádu NKČR. I tento systém si vyžádal od začátku svého fungování, tedy od roku 2001, také změnu spolu s příchodem nové právní úpravy občanského práva. Nový občanský zákoník zavedl nové agendy a také nové fungování stávajících agend, což bylo důvodem změny způsobu fungování, ovládání a vzhledu, které v původním systému CIS nebyly možné zrealizovat.

---

¹²⁸ Předpis přijatý sněmem Notářské komory České republiky podle § 37 odst. 3 písm. q) zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, k němuž udělilo souhlas Ministerstvo spravedlnosti České republiky podle § 37 odst. 4 tohoto zákona (předpis Notářské komory České republiky o Evidenci právních jednání pro případ smrti)

¹²⁹ KLEIN, Š., *Evidence právních jednání pro případ smrti*, časopis AD NOTAM 5/2014, s.16.

Nový systém (tzv. CIS 2) přináší nové agendy, a to Evidenci právních jednání pro případ smrti, Evidenci listin o manželském majetkovém režimu, Seznam prohlášení o určení opatrovníka, Seznam listin o manželském majetkovém režimu, Rejstřík zástav a Evidence úschov. Tyto agendy tedy vznikly současně a fungují v jednom systému. Z tohoto důvodu se aplikace, neboli systém CIS 2 snaží být návodná a snadno ovladatelná s tím, že přebrala řadu prvků od systému CIS.

Do systému se jeho uživatelé, tedy notáři a jimi pověřeni pracovníci, přihlašují pomocí svého certifikátu, který se každoročně obměňuje.¹³⁰

Za zmínku stojí popis toho, jak taková evidence funguje v praxi. Jak vymezuje § 6 předpisu NKČR o Evidenci právních jednání pro případ smrti, notář zapíše do informačního systému údaje uvedené v § 4 odst. 1 výše jmenovaného předpisu, a to jméno, příjmení, datum narození, rodné číslo a trvalý pobyt pořizovatele či bydliště, označení listiny, datum sepsání listiny, je – li v listině uvedeno, běžné číslo seznamu listin o právních jednáních pro případ smrti, jméno, příjmení a adresu notářské kanceláře notáře, u něhož je listina uložena. To vše činí notář, který přímo porízení pro případ smrti sepsal nebo ten, který takovou listinu přijal do úschovy. V případě, že tento notář bude odvolán či zemře, tuto agendu po něm převezme jiný notář, což se také promítne do informačního systému. Pokud se jedná o listinu o povolání správce pozůstalosti či vykonavatele závěti, tak se do evidence zapíše také jméno, příjmení, datum narození a bydliště správce pozůstalosti nebo vykonavatele závěti a v případě právnické osoby se zapíše obchodní firma nebo název, sídlo a identifikační číslo.

Notář, který je následně pověřen dle ustanovení § 100 z.ř.s. úkony soudu prvního stupně v pozůstalostním řízení pak ve fázi předběžných šetření zjistí, zda je ve výše zmíněné evidenci nějaká listina vedena. Evidence rozlišuje listiny, u nichž je známo datum narození pořizovatele a listiny, u nichž to známo není, tj. listiny sepsané před 1. 1. 1993. Vyhledávání pak v praxi konkrétně probíhá tak, že se zadá jméno a příjmení zůstavitele a jeho datum narození. Systém dle těchto zadaných kritérií pak vyhledá přímo ty listiny, kde je stejné jméno, příjmení a datum narození a listiny, u nichž není datum narození zadáno pouze všechna shodná jména a příjmení.

Poté na základě podaných informací ze systému notář, potažmo jím pověřeni pracovníci, zjišťují v rámci sepisu protokolu o předběžném šetření jaká jména a příjmení měl zůstavitel během svého života, či pokud je uvedená adresa, zda se někdy

---

¹³⁰ ŠTĚPÁNEK, B., *Nový CIS*, časopis AD NOTAM 6/2013, s.25.

na této adrese zůstavitel zdržoval. Pokud se jméno, příjmení či adresa shoduje, pak pověřený notář jako soudní komisař, požádá notáře, u něhož je listina uložena, aby z nahlédnutí zjistil, zda by se mohlo jednat o listinu sepsanou zůstavitelem a v kladném případě požádá o prohlášení této listiny.

V dnešní době je důležité připomenout, že Evidence právních jednání pro případ smrti funguje stále jen v rámci území České republiky. Tedy pokud zůstavitel sepíše závěť u notáře v zahraničí, případně si ji nechá u něho uložit, pověřený notář v ČR se v rámci lustrace k těmto listinám nemá možnost dostat. V rámci budoucí právní úpravy by tedy bylo vhodné počítat i s úpravou této problematiky, vzhledem k tomu, že řízení o pozůstalosti s mezinárodním prvkem se budou objevovat zřejmě čím dál častěji.

Dále je potřeba pomýšlet i na problém zrušení listin právních jednání pro případ smrti. Pokud zůstavitel právní jednání pro případ smrti zruší, např. tím, že sepíše novou listinu, vedle které předchozí závěť neobstojí, či v ní předchozí závěť odvolá, tak to automaticky neznamena, že předchozí listina bude z evidence úplně odstraněna. I u takto zrušené listiny právního jednání pro případ smrti je pověřený soudní komisař povinen zjistit její obsah. Ve většině těchto případů však nemusí být zůstavitelovým záměrem, aby se jeho dědici dozvěděli, že jeho původní záměr byl zcela jiný. Dle předchozí právní úpravy bylo možné takovou listinu vyjmout, ale pouze tu, která byla u notáře uložena v úschově, nikoli sepsanou ve formě notářského zápisu. Nová právní úprava v ustanovení § 1579 NOZ zavádí možnost pořizovatele požádat, aby mu byla vydána i závěť sepsaná ve formě notářského zápisu. I v tomto případě budou údaje o závěti z evidence vymazány.

I přes shora uvedené limity jsou pořízení pro případ smrti evidované v systému Notářské komory nejjistější způsob pro zůstavitele, jak notář pověřený řízením o pozůstalosti zjistí existenci takového pořízení a zůstavitel tak má zaručenu úpravu majetkových poměrů po své smrti.¹³¹

4.6. Vydědění

S problematikou sepisu poslední vůle zůstavitele i úzce souvisí institut vydědění. Vydědění je definováno jako situace, kdy nepominutelný dědic je ze svého

---

¹³¹ KLEIN, Š., *Evidence právních jednání pro případ smrti*, časopis AD NOTAM 5/2014, s.16.

práva na povinný díl vyloučen, tzn. zcela vyděděn, případně je v tomto svém právu zkrácen, tedy vyděděn pouze zčásti.¹³²

Pro lepší pochopení problematiky je vhodné přiblížit historické souvislosti. Institut vydědění byl upraven již Obecném zákoníku občanském, kde zůstavitel měl možnost vydědit své dítě, pokud ho nechalo bez pomoci v nouzi nebo bylo odsouzeno pro zločin na dvacet let či na doživotí nebo pokud vedl život, který se přičil veřejné mravnosti. Z těchto důvodů mohl z dědické posloupnosti zůstavitel vyloučit též rodiče z povinného dílu a to také v případě, že zcela zanedbali výchovu dítěte. Dalším důvodem pro vydědění byla úplná zadluženost nebo marnotratnost nepominutelného dědice a zůstavitel měl obavy, že by povinný díl tohoto dědice nebyl zachován pro jeho potomky. Zůstavitel byl ovšem povinen tento povinný díl odkázat dětem takto vyděděného nepominutelného dědice. Obecný zákoník občanský pro vydědění nestanovil žádnou zvláštní formu. Zůstavitel tedy mohl vydědit potomka tím způsobem, že ho v platné závěti úmyslně zkrátí či vůbec nezmíní a povolal za dědice někoho jiného, ale samozřejmě mohl výslovně prohlásit, že svému nepominutelnému dědici nezůstává nic nebo méně, než by mu po právu náleželo.¹³³

Zákonná úprava vydědění v občanském zákoníku z roku 1950 je velice obdobná, jak již bylo popsáno v úpravě dle Obecného zákoníku občanského. Pro vydědění byly dány tři zákonné důvody, a to pokud nepominutelný dědic opustil zůstavitele v nouzi, dále odsouzení nepominutelného dědice pro úmyslný trestný čin a posledním důvodem bylo trvalé odpírání práce. Nepominutelnými dědici byli potomci a pak také rodiče nebo prarodiče, avšak obojí jen v případě, že by dědili ze zákona a byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi a již nebyli schopní práce.¹³⁴

Předchozí právní úprava, tedy Občanský zákoník z roku 1964 v původní verzi vydědění neupravoval. Vydědění se do tohoto zákona zařadilo až zákonem č. 131/1982 Sb. s účinností od 1.4. 1983 a tato úprava platila do 31.12. 1991. Zůstavitel měl možnost vydědit svého potomka, pokud v rozporu s pravidly socialistického soužití neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří atd. Toto bylo novelizováno od 1. 1. 1992 a důvody pro vydědění byly dány čtyři, a to pokud potomek neposkytl zůstaviteli v rozporu s dobrými mravy potřebnou pomoc, nebo pokud o zůstavitele neprojevuje

---

¹³² SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.9.

¹³³ SVOBODA, E. *Dědické právo*. Československý kompas v Praze, 1946, s.63.

¹³⁴ HOLUB, R. *Právo dědické. Komentář k občanskému zákoníku*. Praha: Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti, Orbis, 1957, s. 192.

opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, dále pokud byl potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku či trvale vede nezřízený život. Z hlediska formy Občanský zákoník vycházel z Občanského zákona z roku 1950 a tedy vyžadoval zvláštní projev vůle splňující formální náležitosti závěti a jeho obsahem musel být i zákonný důvod vydědění.¹³⁵

Pokud se vrátíme zpět k aktuální právní úpravě, která více či méně dodržuje hlavní principy výše zmíněné a charakteristické pro tento institut, tak jako u předchozích právních úprav vydědění předpokládá aktivní právní jednání zůstavitele, výjimkou bude však vydědění mlčky a po právu. Jelikož se jedná písemný projev vůle, lze takovou listinu nazvat prohlášení o vydědění. Zákon stanovuje, že takové prohlášení o vydědění či jeho zrušení lze učinit stejným způsobem jako je tomu u závěti. Důvodová zpráva se k tomuto vyjadřuje, že se v tomto přejímá dosavadní právní úprava s tím, že tímto způsobem se takový projev vůle změní nebo zruší.¹³⁶ Prohlášení o vydědění musí být učiněno v písemné formě, a to veřejnou či soukromou listinou, se svědky i beze svědků, případně s úlevami za splnění podmínek. Prohlášení může být učiněno v samostatné listině, ale může být i součástí pořízení pro případ smrti. Zde je potřeba upozornit na situaci, kdy zůstavitel požádá o vydání závěti pořízené ve formě veřejné listiny, a tím dojde k odvolání takové listiny jako celku a z toho důvodu je vhodné činit prohlášení o vydědění v samostatné listině. A dále je třeba upozornit na nemožnost vydání notářského zápisu obsahující jak závěť tak prohlášení o vydědění, neboť dle § 101 NŘ je možné vydání z úschovy jen u notářského zápisu o závěti nebo o dovětku. Více však o tomto v následující kapitole o odvolání a zrušení těchto právních jednání.¹³⁷

Pro odvolání prohlášení o vydědění ve formě soukromé listiny platí obdobně ustanovení § 1578 odst.1 ObčZ, tedy, že lze odvolat i mlčky tím, že zůstavitel takovou listinu zničí.

Zákon výslovně neupravuje, jaké podmínky by měl pořizovatel takového prohlášení splňovat, jako je tomu u závěti nebo např. dědické smlouvy, kterou může uzavírat pouze zletilý a plně svéprávný zůstavitel. U podmínky zletilosti je však velmi nepravděpodobné, že by nezletilý chtěl vydědit své potomky. Z hlediska praxe je o

---

¹³⁵ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 412-413.

¹³⁶ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012, s. 674.

¹³⁷ Zákon č. 95/1963, Notářský řád.

mnoho důležitější zkoumat, zda vůbec a případně za jakých podmínek může prohlášení o vydědění učinit člověk omezený ve svéprávnosti. Rozsah a obsah takového omezení lze zjistit z rozsudku soudu, v němž se taková osoba omezuje ve svéprávnosti.¹³⁸ I přesto, že zákon tuto problematiku výslovně neupravuje, lze analogicky dovodit z ustanovení § 1528 odst.1 ObčZ, že osoba omezená ve svéprávnosti může pořídit prohlášení o vydědění jen ve formě notářského zápisu. Podobně by se užila analogie i u ustanovení upravující situaci, kdy zůstavitel byl omezen ve svéprávnosti tak, že nebyl schopen pořizovat, přesto může pořídit v jakékoli formě v případě, že se uzdravil do té míry, že je schopen projevit svou vlastní vůli.

Stejně jako u závěti platí i pro prohlášení o vydědění, že se jedná o osobní projev zůstavitele a z tohoto důvodu ji nemůže svěřit jiné osobě a ani ji pořizovat společně s někým jiným. Toto vyplývá ze samotné povahy tohoto právního jednání, neboť zůstavitel tímto jednáním vylučuje svého potomka z práva na povinný díl, neboť potomek jedná, případně se může jednat i o pasivní jednání, které zůstavitel negativně pociťuje.¹³⁹

Jak již bylo řečeno, osoby, které může zůstavitel vydědit, jsou pouze nepominutelní dědici, tedy potomci zůstavitele a nedědí – li pak jejich potomci (vnuci, pravnuci). Zákon výslovně nevylučuje vydědění potomka nezletilého, plně omezeného ve svéprávnosti, avšak soud musí velmi obezřetně posoudit, zda s ohledem na věk vyděděného a jeho rozumové schopnosti bylo od něho možné vyžadovat chování vylučující vydědění.¹⁴⁰

I u vydědění funguje princip reprezentace, tedy pokud byl nepominutelný dědic platně vyděděn, do jeho dědického podílu vstupují jeho potomci. V případě, že by zůstavitelovým přáním bylo vydědit i tyto potomky, nestačí pouze vztáhnout důvody vydědění i na potomky vyděděného potomka. Závisí to jednak na zůstavitelově vůli a zákon stanoví, že „ *Přežije –li vyděděný potomek zůstavitele, pak nedědí ani jeho potomci, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Nedožije – li se vyděděný potomek smrti, pak jeho potomci dědí vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z práva dědického.*“¹⁴¹ Samostatné vyloučení se rozumí v tom smyslu, že je nutná existence separátních zákonných důvodů pro vydědění takového potomka. V tomto lze spatřovat

---

¹³⁸ Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních, § 40 odst. 2.

¹³⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.10.

¹⁴⁰ Rozsudek Krajského soudu v Brně 18 Co 310/90, uveřejněné v Ad Notam, 1999, č. 5.

¹⁴¹ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 1646 odst.3.

rozdíl oproti předchozí zákonné úpravě, neboť dříve stačilo pokud zůstavitel vztáhl důvody vydědění i na potomky vyděděného potomka. Zůstavitel takto může činit v jedné či několika listinách.¹⁴²

Další rozdíl od Občanského zákoníku z roku 1964 je, že zůstavitel nyní nemá povinnost výslovně uvádět důvody vydědění v prohlášení o vydědění, jako tomu bylo dříve pod sankcí neplatnosti. Důvodová zpráva k tomuto výslovně uvádí: „*Zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kde je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděděnému potomku. Takových případů je drtivá většina. Učiní – li prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a – např. při odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin – upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat. Je tedy správné ponechat zůstaviteli na vůli, zda důvod vydědění uvede, čili nic.*“¹⁴³

V případě, že zůstavitel nezmíní žádný důvod vydědění, nepominutelný dědic má stále právo na povinný díl, až na případ, kdy by se vůči tomuto dědici prokázala existence zákonného důvodu vydědění v rámci soudního řízení. Naopak pokud zůstavitel vyslovil některý ze zákonných důvodů vydědění např. neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, bude možné v rámci sporného řízení vyvolaného postupem dle § 170 z.ř.s. prokázat i jiný zákonný důvod vydědění.¹⁴⁴ Toto ustanovení upravuje situace, kdy závisí řešení sporu o dědické právo na posouzení skutkových okolností a zároveň tento spor není možné vyřešit v rámci pozůstalostního řízení. Jelikož právní posouzení těchto případů se neobejde bez řádného zjištění skutkového stavu, jako např. výslechy svědků apod., je nutné řešení těchto sporů vyhradit pro řízení sporné. Toto ustanovení navázalo na předchozí právní úpravu ustanovení § 175k odst. 2 o.s.ř. I v této úpravě však nalezneme odlišnosti, neboť dle dřívější úprava bylo nutné, aby takovému postupu předcházela snaha o odstranění sporu dohodou. Avšak ani nynější úprava nevylučuje, pokud před vydáním konečného usnesení účastníci ke sporným skutečnostem zaujmou shodné stanovisko.¹⁴⁵

¹⁴² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 414-415.

¹⁴³ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012, s. 673.

¹⁴⁴ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 11.

¹⁴⁵ MACKOVÁ, A., MUŽIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou.* Praha: Leges, 2016, s. 317.

Dle nového ObčZ je nutné k tomu, aby vydědění bylo platné, prokázat existenci zákonného důvodu vydědění až ke dni smrti zůstavitele, oproti staré právní úpravě dle které byl rozhodný stav v době učinění takového úkonu.¹⁴⁶

Zákonná úprava zůstala stejná i u výčtu důvodů uvedených, který je taxativní. Nová právní úprava čtyři důvody vydědění o jeden další důvod rozšířila, terminologicky pozměnila, zavedla možnost zůstavitele vydědit i nepominutelného dědice, který je dědicky nezpůsobilý, a v neposlední řadě zavedla úpravu vydědění mlčky a po právu.

Prvním důvodem je, že potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi. Zde nedošlo k žádné změně, jen je důvod zformulován abstraktněji a méně kazuisticky.¹⁴⁷ Základem je, že se zůstavitel ocitne v nouzi a potřebuje objektivně pomoc, dále musí přistoupit podmínka, že vyděděný potomek měl reálně možnost se o zůstavitelově situaci dozvědět. Pod pojmem „nouze“ si lze představit nejen nouzi materiální (nedostatek finančních prostředků apod.), ale také vážné onemocnění zůstavitele, které vyžaduje soustavnou péči, případně umístění v zařízení sociální péče atd. Zároveň je však nutné, že je potomek objektivně schopen takovou pomoc sám poskytnout a zůstavitel takovou pomoc neodmítne.

Dalším důvodem je vydědění nepominutelného dědice, který o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by měl projevovat. Takový případ si žádá velmi individuální posouzení každé konkrétní situace, zda byl zájem „opravdový“ a splňoval podmínky (četnost, forma, zvyklosti v rodině), které se od potomka očekávají. Při posuzování tohoto zákonného důvodu vydědění je nutné vzít v potaz i součinnost samotného zůstavitele, zda vůbec umožnil projevování takového zájmu. K tomuto se též vyjádřila i judikatura: „*Je – li skutečnost, že potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, důsledkem toho, že zůstavitel neprojevoval zájem o svého potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.*“¹⁴⁸ Dále též dovozeno z judikatury, že: „*skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje zájem, který by jako potomek projevovat měl, mohou spočívat jak v pasivitě potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem*

---

¹⁴⁶ ŠVESTKA, J. SPÁČIL, J. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, M. A kol. *Občanský zákoník I, II*. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1415.

¹⁴⁷ § 469a odst. 1 písm. a) ObčZ 1964 šlo o neposkytnutí potřebné pomoci v nemoci, ve stáří nebo v jiných případech, a to v rozporu s dobrými mravy.

¹⁴⁸ Rozhodnutí NS 2 Cdon 86/97, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, 1998, pod č. 21.

neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči, tj. např. způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.“¹⁴⁹ Jako další příklad ve smyslu tohoto ustanovení je účelové jednání potomka k zůstaviteli směřující k poškození zájmů zůstavitele a získání prospěchu potomka. K tomu též z judikatury: „*i návrh na zbavení způsobilosti zůstavitele k právní úkonům, je – li podán jeho potomkem nikoli v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy a opírá-li se o nepravdivé a smyšlené důvody, totiž může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikován jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči, tedy chování odůvodňující vydědění.*“¹⁵⁰

Důvodem, ve kterém je možné nejvíce spatřit změny, je vydědění nepominutelného dědice, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. K tomuto se vyjádřila již důvodová zpráva s tím, že „*platná úprava tyto případy odůvodňující vydědění, tj. odsouzení nepominutelného dědice pro úmyslný trestní čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, na jedné straně neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákon bezvýznamným motivem.*“¹⁵¹

Pozůstalostní soud v tomto případě postupuje dle ustanovení § 135 odst. 1 o.s.ř. a je vázán rozhodnutím trestního soudu. Avšak použití tohoto důvodu předpokládá informovanost zůstavitele o okolnostech spáchaní trestného činu. Jistě tedy nebude dostačující prokázání např. výpisem z rejstříku trestů.

Dále zákon uvádí jako důvod vydědění nepominutelného dědice to, že vede trvale nezřízený život. Vychází se tedy ze splnění dvou předpokladů a to, že dědic vede *nezřízený život* a to *trvale*. V této situaci se aplikuje pro nezřízený život hodnotící kritérium, jímž jsou dobré mravy. Definici dobrých mravů lze najít především v judikatuře: „*Za dobré mravy je třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“¹⁵² K využití tohoto důvodu dojde v případě, kdy se nepominutelný dědic odchýlí od takového chování, příkladem je např. chorobná závislost na požívání

¹⁴⁹ Rozsudek NS 21 Cdo 688/2006 (Rc 8/2008).

¹⁵⁰ Rozsudek NS 21 Cdo 1912/2008 (Rc 78/2010).

¹⁵¹ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671.

¹⁵² Rozhodnutí NS 29 Cdo 228/2000.

alkoholu, užívání psychotropních látek či závislost na hazardních hrách. Takové chování musí být trvalé, tedy vykazuje známky kontinuálnosti a zpravidla nebude možné očekávat návrat k normální způsobu života. Na druhou stranu je nutné přihlídnout ke způsobu života zůstavitele.

Nově je možné vydědit i potomka, který je dědicky nezpůsobilý a je z dědického práva vyloučen ve smyslu ustanovení § 1481 obč. zák., tzn. že se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli, či jeho osobě blízké, případně zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli. Pokud nepominutelný dědic naplňuje podmínky dědické nezpůsobilosti, zůstavitel by již nemusel v tomto směru činit žádné kroky k tomu, aby potomek nedědil. Jedná se spíše o výslovný projev vůle zůstavitele, avšak pokud tak učiní, nebude postačovat, když zůstavitel výslovně takový čin promine. Zůstavitel musí takovou listinu předepsaným způsobem zrušit, stejně tak jako u závěti.

Zůstavitel má také možnost ovlivnit i to, zda budou namísto vyděděného potomka dědit jeho potomci. Zákon stanoví, že přežije – li vyděděný potomek zůstavitele, pak nedědí ani jeho potomci, pokud zůstavitel neurčí jinak. V prohlášení o vydědění může zůstavitel stanovit, že nebude dědit pouze některý potomek vyděděného potomka apod. Pokud vyděděný potomek zemře dříve, než zůstavitel, na jeho místo nastupují jeho potomci, ledaže je zůstavitel samostatně nevyloučil z dědického práva. Pod pojmem samostatně se rozumí to, že musí existovat zákonné důvody vydědění i u těchto potomků vyděděného potomka. Tedy u dědické nezpůsobilosti zůstavitel nemá možnost ovlivnit, zda potomci vyděděného vstoupí na jeho místo, tzv. právem reprezentace.

Poslední důvod vydědění je též novinkou a jedná se o vydědění potomka zadluženého a marnotratného. Účelem tohoto ustanovení je ochrana rodiny před nepříznivým chováním potomka v oblasti majetkové, pokud existuje obava zůstavitele, že tento potomek nezachová ani povinný díl. Zákon nevyžaduje ani předlužení potomka, bude postačovat, pokud jeho chování již delší dobu vykazuje znaky marnotratnosti. U tohoto důvodu je zůstavitel limitován tím, že podíl, který by jinak náležel takto vyděděnému nepominutelnému dědici, zůstaví jeho dětem. Pokud takový potomek děti nemá, zůstavitel ho nemůže platně vydědit.

Na závěr této kapitoly bych ještě zmínila problematiku vydědění mlčky a po právu. Zůstavitel má možnost v závěti opominout i nepominutelného dědice a nezanechat mu ani jeho povinný díl. Je nutné činit rozdíl v tom, zda tak zůstavitel učinil

z důvodu omylu, či o potomku nevěděl anebo potomka záměrně opominul, i když mu bylo známo, že je naživu. U prvních dvou případů má takto opominutý nepominutelný dědic právo na povinný díl, avšak u poslední zmíněné situace je nutné prokázat, zda se opravdu takto opomenutý dědic nedopustil nějakého chování, které by mohlo být důvodem k vydědění. V kladném případě pak obč. zák. takové opomenutí považuje za vydědění, ke kterému došlo „*mlčky a po právu*“. Dle nové právní úpravy tedy zůstavitel ani nemusí výslovně uvést vydědění, avšak pokud nastanou zákonné důvody vydědění, tak k němu i tak dojde.

Od samotného vydědění je možné dále rozlišovat tzv. negativní závět'. Jedná se o právní jednání zůstavitele, ve kterém projevuje svou vůli v tom smyslu, aby některý z potencionálních zákonných dědiců nedědil. Zákon tedy pomýšlí i na situaci, kdy zůstavitel stejným způsobem, jakým pořizuje závět', prohlásí, že některý ze zákonných dědiců nenabude a přitom se nebude jednat o nepominutelného dědice. Pokud tak zůstavitel učiní, zároveň tím pozitivně určí okruh potencionálních zákonných dědiců, který si přeje. U negativní závěti není nutné uvádět nějaký důvod, pro který vyloučený potencionální dědic nebude dědit.¹⁵³

4.7. Zrušení, odvolání závěti

Poslední pořízení pro případ smrti je definováno jako odvolatelný projev vůle zůstavitele. Zůstavitel má tak možnost svůj předchozí projev vůle zrušit a pořídit nový projev vůle, anebo jej odvolat bez dalšího. Nový obč. zák. vycházel z předchozí právní úpravy, kterou podrobněji zpřesňuje a také zavádí několik změn, představujících možnost zrušit závět' sepsanou ve formě veřejné listiny vydáním originálu na žádost zůstavitele, dále možnost obnovy platnosti dřívější zrušené závěti a výslovně zavedené zrušovací doložky.

Zákon zrušení závěti upravuje v ustanovení § 1575. Všechny typy závětí je možno zrušit pořízením nové platné závěti, vedle které předchozí závět' nemůže obstát, a to buď jako celek či v určitém rozsahu. Dále může zůstavitel závět' odvolat a to ve výslovném projevu vůle, anebo konkludentně, což zákon označuje jako úmyslné zničení listiny – závěti. Jak již bylo řečeno výše, v případě závěti ve formě veřejné listiny zákon v tomto směru zavádí novinku, dle níž je možné zrušit závět' vydáním jejího originálu na žádost zůstavitele.

---

¹⁵³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 15-18.

U všech shora uvedených způsobů zrušení posledního pořízení dochází k účinku již vykonáním takového právního jednání směřujícího ke zrušení. Rovněž lze účinky závěti vyloučit aktivním právním jednáním za života zůstavitele, tedy tím, že předmět pozůstalosti zcizí, spotřebuje či zničí.

Určitým zvláštním způsobem zániku závěti je uplynutí doby její platnosti. Toto platí u tzv. privilegované závěti, neboli závěti s úlevami, která byla blíže vymezena v předešlé části práce.

Nyní konkrétně ke zrušení závěti pořízením nové. Zůstavitel může během svého života pořídit neomezené množství závětí, což závisí na množství proměnlivých faktorů, které toto rozhodování zůstavitele výrazně ovlivňuje, jako např. rodinné poměry, změny v majetkové sféře zůstavitele apod. Zde platí zásada, že závěť dřívější se zrušuje závětí pozdější, pokud nemohou vedle sebe obsahově obstát. V praxi tedy vedle sebe může obstát více listin, dle kterých bude v pozůstalostním řízení postupováno. Je nutné zmínit, že u tohoto pravidla není podstatná forma závěti, tedy může být děděno vedle sebe, jak dle závěti ve formě veřejné listiny, tak ve formě soukromé listiny, a to jak alografní, tak holografní. Zde tedy bude na místě, aby zůstavitel kladl důraz na správné datování závěti.

Dalším způsobem zrušení závěti je odvolání. Odvolání může zůstavitel učinit výslovným projevem vůle, nebo konkludentním právním jednáním, což je úmyslné zničení listiny. Pro takové právní jednání platí stejná zásada u osob omezených ve svéprávnosti, jako pro pořízení závěti, z čehož vyplývá i to, že je to pouze osobní právní jednání a nelze učinit žádným zástupcem. Tento závěr byl přijat i dosavadní judikaturou.¹⁵⁴

V případě výslovného odvolání závěti není požadováno, aby tak bylo učiněno ve stejné formě jako pořízení závěti, tedy i závěť ve formě veřejné listiny může být odvolána ve formě soukromé listiny a stejně tak nemusí být odvolána listina jako celek, ale pouze v určité části, případně všechny předešlé závěti. Co však již analogicky nelze aplikovat, je ustanovení § 1580 obč. zák., tedy závěť, která byla výslovně odvolána není možné obnovit zpětvzetím takového odvolání. Toto ustanovení se tedy vztahuje pouze na případy obnovení platnosti dřívější závěti z důvodu zrušení té pozdější. Právě z toho důvodu, že odvoláním závěti může znovu začít platit závěť dřívější, není možné

---

¹⁵⁴ Rozhodnutí NS 21 Cdo 2968/2006 (Rc 7/2009Sb.).

toto pravidlo vztáhnout i na samotné odvolání. Jediným řešením je poté pořídit novou závěť obsahově totožnou s původní odvolanou závětí.

Odvolat závěť lze i konkludentně, což zákon vymezuje jako zničení listiny, na níž byla závěť pořízena. Zničením se rozumí např. skartace, roztrhání nebo spálení. I před účinností nového občanského zákoníku teorie vycházela z názoru, že samotné zničení musí učinit pouze pořizovatel takové listiny a takové jednání musí být úmyslné. Z tohoto názoru vychází i dosavadní judikatura, tedy, že právní důsledky zničení listiny nastanou pouze v případě, že je zde pořizovací způsobilost zůstavitele a jeho vůle listinu zničit.¹⁵⁵

Nová právní úprava může v ustanovení § 1578 budit dojem, že zničení závěti nemusí učinit sám zůstavitel, neboť předchozí právní úprava v tomto byla důslednější a výslovně uvedla, že sám zůstavitel takto učiní, avšak je vhodné se přiklánět k názoru, že je tomu tak i dle nové právní úpravy. Pokud zůstavitel závěť vyhotovil vícekrát, je nutné zničit všechny stejnopisy takové listiny.

Dále je nově řešena i situace pokud zůstavitel naruší listinu i jiným způsobem, jako např. vymazáním či přeškrtnutím textu či podpisu. I v takovém případě lze usuzovat, že je závěť zrušena, pokud je to z okolností zřejmé a vyplývá z nich úmysl zůstavitele takto učinit. Zákon dále stanoví, že pokud je listina zničena jiným způsobem, jako např. třetí osobou, ztrátou, náhodně apod., platí, že závěť je i v takovém případě zrušena, pokud ji zůstavitel neobnovil a z okolností bez pochyb vyplývá jeho úmysl listinu zrušit. Je nutné upozornit, že pokud se zničení závěti dopustí dědic, ať již zákonný či závětní, může to mít za následek jeho dědickou nezpůsobilost.

Zásadní změna nastala po 1.1. 2014 u závětí sepsaných ve formě notářského zápisu. Dle předchozího právního stavu bylo možné zůstaviteli vydat pouze závěť nesepsanou notářským zápisem, která byla notářem přijata do notářské úschovy, a to zůstaviteli či osobě se zvláštní plnou mocí. Nyní může zůstavitel pořídit ve formě veřejné listiny dvojím způsobem, a to ve formě notářského zápisu před notářem dle ustanovení § 67 – 71 NŘ. notář, u něhož je závěť sepsána, ji dá bezodkladně do úschovy. ObčZ nově zavádí možnost, aby byla takto sepsaná závěť zůstaviteli kdykoliv na jeho žádost vydána, což je vymezeno i v ustanovení § 101 odst. 1 NŘ. Notář se jednak řídí notářským řádem a také občanským zákoníkem, konkrétně § 1579. Notář na takto vydaném notářském zápisu připojí doložku o vydání, ve které uvede údaj o

---

¹⁵⁵ 21 Cdo 2242/2012 Sb.

vydání závěti a poučení o tom, že se považuje listina za odvolanou, datum vydání, označení notáře, včetně jména a sídla, doložka se následně opatří otiskem úředního razítka a notář ji podepíše. Dále notář o vydání závěti sepíše protokol, jehož přesné náležitosti vymezuje také NotŘ: datum a místo sepsání protokolu, údaje notáře, který notářský zápis o závěti vydal, údaje pořizovatele, včetně prokázání jeho totožnosti, označení vydávaného notářského zápisu, včetně označení notáře, který ho sepsal, údaj o tom, že pořizovatel o vydání požádal, poučení notáře, že vydáním notářského zápisu o závěti se podle občanského zákoníku taková listina považuje za odvolanou, podpis pořizovatele a notáře s otiskem úředního razítka.¹⁵⁶ Zde je třeba upozornit na to, že pokud se vydá závěť pouze z úschovy a nejde přitom o závěť ve formě notářského zápisu, nemá to automaticky za následek její odvolání, pokud ji zůstavitel sám výslovně neodvolá.

V případě sporu, zda je zrušení závěti platné, např. která závěť je platná, zda byla sepsána pořizovatelem apod., bude nutné vždy postupovat jako u sporu o dědické právo dle § 1672 – 1673 ObčZ a § 168 – 170 z.ř.s.¹⁵⁷

4.8. Závěť ve francouzském právu

Pro inspiraci a zpestření bude v následující kapitole stručně zmíněna úprava porřízení závěti podle francouzské právní úpravy.

Základním pramenem francouzského soukromého práva, kam je dědické právo zařazeno, je Code civil. Francouzský občanský zákoník, někdy taktéž nazývaný Code Napoléon, byl vyhlášený dne 21. 3. 1804 a s jistými změnami je platný dodnes. Ani poslední výrazné novelizace CC v roce 2001 a 2007 nezasáhly původní ideje a instituty tohoto zákoníku. Podstata dědického práva a základní myšlenky, které byly nastoleny před více jak 200 lety, zůstávají tedy zachovány.

Základní ustanovení pro dědické právo je článek 721 CC, který upravuje delační důvody, neboť právě otázka, na základě čeho budou určeni dědici, je tou základní. Přednost, stejně jako v naší právní úpravě, má porřízení pro případ smrti a až tehdy, kdy takové porřízení neexistuje, nastupuje zákonná dědická posloupnost. Opět se zde projevuje snaha o co nejširší uplatnění vůle zůstavitele, která je však omezena tzv. dědickou rezervací, tedy právy nepominutelných dědiců. Tento institut vychází již

---

¹⁵⁶ Zákon č. 358/1992 Sb., Notářský řád, § 101.

¹⁵⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 269-275.

z římského práva. Základní odlišností od římskoprávní úpravy jsou osoby nepominutelných dědiců a míra, jakou musejí být z pozůstalosti uspokojeni. V první řadě, jako ve většině úprav tohoto institutu, jsou těmito osobami descendentí zůstavitele, neboli jeho děti. Zde se projevuje odchylka od římské úpravy v tom, že postupně byly připuštěny i děti nemanželské. Další osobou je manžel, ale pouze tehdy, pokud nejsou descendentí. Dědická rezervace byla možná též pro ascendenty, pokud zůstavitel neměl děti ani manžela. Takové ustanovení bylo však novelou v roce 2007 zrušeno.

Úpravu dědického práva nalezneme konkrétně v CC v knize třetí „*Livre III: Des différentes manières dont on acquiert la propriété*“ hlavě třetí „*Titre Ier: Des successions*“ v hlavě druhé „*Titre II: Des libéralités*“.

Pouze stručně bude zmíněno samotné dědické řízení, neboť předmětem práce je jeden z dědických titulů – závěť. Samotné pozůstalostní řízení je zahájeno smrtí zůstavitele tzv. *défunt*. Smrt je předpokladem dědění, prokazuje se úmrtním listem – *certificat de décès*, případně prohlášením osoby soudem za mrtvou, nebo za nepřítomnou. Jako další předpoklad je poté existence pozůstalosti a způsobilého dědice, kterému svědčí dědický titul a následně přijetí dědictví dědicem.

Jak bylo již výše zmíněno dědickým titulem ve Francii je závěť nebo zákon a od roku 2007 je možné sepsat i smlouvu o odmítnutí potencionálního dědice ve prospěch další osoby. Dědické smlouvy, tak jak je zná nově náš právní řád nejsou ve Francii možné.¹⁵⁸

Jsou rozlišovány čtyři druhy testamentu – holografní, autentická, mystická a privilegovaná závěť. Holografní závěť je upravena v článku 970 CC a jedná se stejně jako v české právní úpravě o závěť sepsanou a podepsanou vlastní rukou zůstavitele.

Autentický testament je závěť ve formě notářského zápisu, avšak sepsána dvěma notáři, či jedním notářem za přítomnosti dvou svědků. Zde jsou vyšší formální požadavky oproti české právní úpravě u tohoto typu závěti. Tento testament se vždy registruje v centrální evidenci závětí.

Privilegované závěti, tedy sepsané s úlevami, jsou používány za vyjimečných situací, je to např. tzv. vojenská závěť, kterou může sepsat např. lékař, pokud je voják

---

¹⁵⁸ MALÁ, L. *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*, časopis AD NOTAM 5/2014, s.7-11.

nemocný či zraněn, či závěť sepsaná na palubě lodi. Její úpravu nalezneme v článku 981 CC.¹⁵⁹

Tajná, neboli mystická závěť je sepsána na počítači, případně osobou odlišnou od zůstavitele, ale zůstavitelem podepsána. Tato závěť se poté zapečetí a předá notáři do úschovy před dvěma svědky dle článku 976 CC.^{160 161}

Evidence závětí se ve Francii nazývá Centrální registr závětí – “*Fichier Central des Dispositions de Dernières Volonté - FCDDV*”. Ovšem lustrace v tomto registru je doporučena u všech pozůstalostních řízení, nikoli povinná. Informace z tohoto registru si může vyžádat jakákoli osoba na základě podané žádosti spolu s úmrtním listem.

Dle platné francouzské úpravy může závětí pořizovat o svém majetku osoba starší 18 let, tedy zletilá osoba, či osoba soudem uznána za zletilou. Dále může pořizovat osoba starší 16 let, ale jen o polovině svého majetku. Závěť nesmí být pořízena pod nátlakem, podvodem a pořizovatel musí být při jasném rozumu tzv. *sain d'esprit*.

Článek 1002 CC pak určuje rozsah, v jakém může zůstavitel pořizovat, jednak o celé pozůstalosti – “*legs universel*”, o určité části “*legs a titre universel*” či o určité věci “*legs a titre particulier*”.

Dále je možné závětí zříditi věcné břemeno, určit dědici podmínky, povolati vykonavatele závěti a též je možné určit dědici náhradního dědice a taktéž samotné svěřenské nástupnictví.¹⁶²

5. Náhradnictví a svěřenské nástupnictví

Náhradnictví jako další institut dědického práva se v naší právní úpravě objevoval vždy, byť nebyl vždy výslovně upraven, jako za předešlé právní úpravy

---

¹⁵⁹ WIEDERKEHR, G. ANCEL, P., HENRY, X. VENANDET, G. *Code civil*. Dalloz, Paříž, 2018, s. 1231-1245.

¹⁶⁰ Jakým způsobem se vyhotovuje pořízení pro případ smrti (závěť, společná závěť, dědická smlouva)? Dostupné na https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-fr-cs.do?member=1

¹⁶¹ MALAURIE, PH.: *Les successions, Les Libéralités*. 4ed. Defrénois Paris, 2010. GRIMALDI, M. *Droit des successions*. 7ed. LexisNexis Paris, 2017.

¹⁶² MALÁ, L. *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*, časopis AD NOTAM 5/2014, s. 7-11.

v Občanském zákoníku z roku 1964, kde se jeho použití dovozovalo pouze z judikatury a dalo by se říci, že se jednalo o jistou povolenou výjimku ze zákazu pořídit závěť s podmínkou, protože dědictví nabude náhradní dědic pod podmínkou, že jej nenabude dědic určený v závěti jako první. Avšak svěrenské nástupnictví možné nebylo ani dovozovat, neboť se jednalo již o podmínku v pravém slova smyslu, která povolena nebyla.

Pro lepší pochopení problematiky je vhodné si přiblížit oba instituty, jak náhradnictví obecné tak i svěrenské, neboť spolu úzce souvisí. Zásadním společným znakem je, že pořizovatel ustanoví svému dědici další osobu, která ho má za určitých podmínek nahradit v případě, že by dědic dědit nemohl nebo nechtěl. U obecného náhradnictví zůstavitel určí svému dědici náhradníka pro případ, že by dědic dědit nemohl. Z tohoto vyplývá, že u obecného náhradnictví může být dědicem pouze jedna osoba, buď dědic, anebo jeho náhradník. Naproti tomu u svěrenského nástupnictví též zůstavitel určí svému dědici náhradníka, ten nastoupí za určitých podmínek na jeho místo. Tedy budou dědici oba, avšak ne současně.¹⁶³

Nový občanský zákoník, který znovuzavádí tyto instituty, převzal bez větších změn úpravu náhradnictví a svěrenství v Obecném zákoníku občanském. OZO z roku 1811 rozeznával tři druhy náhradnictví, obecné, neboli vulgární substituce, náhradnictví svěrenské, tzv. fideikomisární substituce a rodinné svěrenství, jinak též rodinný fideikomis. Poslední z nich byl zrušen po vzniku 1. republiky zákonem č. 179/1924 Sb. a z našeho právního řádu zcela vymizel. Svěrenské nástupnictví se zakládalo na principu, že zůstavitel ustanoví tzv. předního dědice a zároveň dědice následného, tzv. substituta, který nabyde dědictví až po splnění podmínky – casus substitutionis. Touto podmínkou bylo jednak úmrtí předního dědice, pak se jednalo o náhradnictví mortis causa. Jako další podmínky lze uvést dosažení zletilosti, uzavření manželství apod.

Tedy fideikomisární substituci lze definovat jako možnost zůstavitele ustanovit více postupných dědiců své pozůstalosti a to tím způsobem, že přední dědic je ustanoven bez podmínky, ale s omezením a naopak dědic následný je ustanoven s podmínkou, ale s omezením.

Výše zmíněné případy fideikomisární substituce pak v praxi vypadaly tak, že u substituce mortis causa zůstavitel nabyl dědictví na celý svůj život a na následného

---

¹⁶³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 155.

dědice přešla až po úmrtí předního dědice. U dalších případů, jako je podmínka dosažení určitého věku, přední dědic nabyl dědictví jen na určitý časový úsek a poté jej musel přenechat následnému dědici.

Dalším významným znakem, který též judikoval Městský soud v Praze a Vrchní soud v Praze, že jak přední, tak následný dědic, jsou oba dědici původního zůstavitele. Jinými slovy přední i následný dědic jsou závětní dědici stejného zůstavitele. Dále je potřeba zmínit, že dědic následný nenabýval pozůstalost rovnou tím, že nastaly podmínky, ale až tím, že mu byla pozůstalost odevzdána a to po odevzdání dědické přihlášky.

Z hlediska terminologie dědic, kterého zůstavitel povolal jako prvního, byl nazván jen jako „*dědic*“ či „*povoláný dědic*“ a až z judikatury byl dovozen název „*přední dědic*“ a dále též v literatuře byl používán pojem „*institut*“ či „*fideuciář*“. Dědic následný byl poté zákonem označován jako „*poddědic*“ a „*náhradní dědic*“ či „*fideikomisární dědic*“ a literatura a judikatura ještě přidala pojmy „*nástupník*, „*náhradník*, „*substitut*, „*fideikomisár*“.¹⁶⁴

Tato úprava využití fideikomisární substituce se změnila od 1.1. 1951 nabytím účinnosti občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., který byl založen na odlišných zásadách. Proto bylo vyloučeno, aby bylo dědění závislé na nějaké nezávislé budoucí události, což se promítlo do ustanovení § 550: „*Neplatné je ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově*“. A podobně tak bylo upraveno i v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. „*Jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky*.“ Dle tohoto zákona byla také jinak upravena doba nabývání dědictví, neboť dle ustanovení § 460 ObčZ se dědictví nabývalo smrtí zůstavitele. V Obecném zákoníku občanském tomu však bylo jinak, dědic smrtí zůstavitele nevstupoval rovnou do jeho majetkových práv, pouze se mu úmrtím zakládalo jeho dědické právo. Tedy majetek z pozůstalosti do okamžiku odevzdání dědici byl nazýván jako ležící pozůstalost. V případě potřeby mohl za pozůstalost vystupovat soudem ustanovený správce, či dědic, který podal dědickou přihlášku. K nabytí samotného dědictví došlo až vydáním rozhodnutí o odevzdání pozůstalosti s účinky ex nunc.

---

¹⁶⁴ KNAPP,V., *Poznámky o fideikomisární substituci*, časopis AD NOTAM 5/1995, s.110.

Výše uvedené se aplikovalo i při fideikomisární substituci, aby došlo k přechodu zatíženého majetku na substituta. Opět tedy nastupuje původní závěť zůstavitele, a to ve chvíli, kdy nastane casus substitutionis a je nutné znovu otevřít dědické řízení. Soud následně vyzval takového dědice k podání dědické přihlášky a bylo rozhodnuto o jejím přijetí. V tomto mezidobí byl majetek opět ve sféře předního dědice, než přešel na následného, a již nešlo uvažovat o tom, že by se obnovila majetková práva původního zůstavitele. V časovém okamžiku, kdy majek patřil přednímu dědici mohl doznat různých změn, ať už v rozsahu, skladbě či povaze. Přední dědic byl sice omezen v dispozici s majetkem obtíženým fideikomisární substitucí, byl však subjektem práv a povinností, z čehož také vyplývaly povinnosti a odpovědnost. Jako příklady lze uvést povinnost platit daně, mohlo také dojít k zániku předmětu dědictví v důsledku živelné pohromy či se mohl stát předmětem vyvlastnění, být postižen trestněprávní sankcí v podobě propadnutí majetku apod. Byla zde uplatňována zásada „*pretium succedit in locum rei*“ v případě poskytnuté náhrady nebo proplacení pojistného plnění. Přední dědic však nebyl v postavení správce majetku zatíženého fideikomisární substitucí, myšleno jako by se jednalo o „*ius in re aliena*“. Takový majetek byl v majetkové sféře předního dědice jak za jeho života, tak po jeho smrti a to až do právní moci přikázání pozůstalosti substitutovi a to v té podobě, v jaké by ho udržel jeho předchůdce, tedy přední dědic.¹⁶⁵

5.1. Vulgární (obecná) substitute

Vulgární, nebo také obecná substitute je v odborné literatuře označení pro náhradnictví. „*Náhradnictvím se rozumí zůstavitelovo nařízení, že v případě, kdy pozůstalost nenabude jím ustanovený dědic (institut), má pozůstalost nabýt dědic jiný (substitut, náhradník)*“.¹⁶⁶

Náhradnictví vzniká na základě vůle zůstavitele a to v samotném pořízení pro případ smrti. Existují však i názory, že za jistou formu náhradnictví lze považovat i možnost přirůstání, tzv. akrescence dědických podílů. Nejedná se však o pravou formu náhradnictví, neboť zde není vyžadována vůle zůstavitele. Dědictví nabývá náhradník až v případě, že jej nenabývá prvně ustanovený dědic a zároveň se náhradník musí dožít

¹⁶⁵ MIKEŠ, J., *O fideikomisární substituci (Výklad problematiky)*, časopis AD NOTAM 3/2005, s.92-93.

¹⁶⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s.155.

zůstavitelovy smrti. Zákon připouští neomezenou řadu náhradníků, tedy zůstavitel má možnost určit náhradníka náhradníku a postupně i další náhradníky.¹⁶⁷

Dalo by se říci, že náhradnictví je určitou alternativou k zákonné dědické posloupnosti. Zůstavitel má možnost stanovit dědickou posloupnost a určit tak pořadí, ve kterém mají jednotlivé osoby pozůstalost nabývat.

Existuje několik variant, jak náhradníka ustanovit. Zůstavitel má možnost výběru, zda ustanoví náhradníky za sebou nebo vedle sebe. Může tedy jednomu dědici ustanovit jednoho náhradníka a tomuto náhradníku dalšího náhradníka, zde jedná o případ ustanovení náhradníka za sebou. Další variantou je, že zůstavitel jednomu dědici určí několik spolunáhradníků, tedy ustanovení náhradníků vedle sebe a pak obměna těchto situací jako např. ustanovení jednoho náhradníka několika spoludědicům a tomu případně jednoho náhradníka, jedná se o ustanovení náhradníka za sebou. Jako poslední lze uvést situaci ustanovení několika náhradníků několika spoludědicům, to je opět ustanovení náhradníků vedle sebe. Co platí o náhradnících, platí též o náhradnících náhradníka. Shora uvedené způsoby určování náhradníků lze samozřejmě i kombinovat, může proto nastat např. situace, že zůstavitel určí jednomu dědici jednoho náhradníka a tomuto náhradníku určí několik spolunáhradníků atd.¹⁶⁸

Hlavní myšlenkou náhradnictví je, že náhradník nastoupí namísto prvně určeného dědice až v případě, že takto určený dědic nedědí. Jsou dva základní typy případů, kdy institut, tedy prvně určený dědic dědictví nenabyl, tzv. casus substitutionis.

Institut dědictví nenabyl, protože dědit z vlastní vůle nechtěl, což v praxi znamená, že buď se předem smlouvou se zůstavitelem zřekl dědického práva, anebo dědictví odmítl. U tohoto případu bude záležet pouze na svobodné vůli toho, kdo byl za dědice povolán, zda nastane důvod, pro který dědictví nabyde.

A druhým případem je situace, že institut dědictví nenabyl, protože dědit nemohl. Jedná se o případy, kdy byl dědic z dědického práva či z práva na povinný díl vyloučen a stal se dědicky nezpůsobilým nebo byl vyděděn, popř. o něm zůstavitel

---

¹⁶⁷ Za dědice či odkazovníka lze povolat i právnickou osobu, která má teprve vzniknout. Tato právnická osoba je způsobilým dědicem, pokud vznikne do jednoho roku od zůstavitelovy smrti.

¹⁶⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 157.

prohlásil, že pozůstalost nenabude, anebo zemřel před zůstavitelem či současně s ním.

169

Samozřejmě může nastat i kombinace obou výše zmíněných situací, tedy, že dědic nemohl a ani nechtěl dědit. Je pak na vůli zůstavitele, který důvod zvolí, může např. určit, že substitut nabude dědictví jen tehdy, zemře – li institut před zůstavitelem, anebo jen, tehdy odmítne – li institut dědictví, případně může zřídit obecné náhradnictví pro oba dva výše zmíněné případy.

Institut obecného náhradnictví je založen na odkládací podmínce, tzn. že substitut musí splňovat podmínky vymezené v ustanovení § 1562, tedy přežít zůstavitele a být způsobilý dědit. Pokud nebude ze zůstavitelovy poslední vůle zřejmé, pro jaký případ náhradnictví zřídil, zákon stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že náhradnictví je zřízeno pro oba případy.

Jelikož substitut nastupuje namísto instituta, postihují ho také případné omezení uložená dědici. Z tohoto obecného pravidla existují také výjimky, a to pokud zůstavitel určí, že taková omezení se mají vztahovat pouze k osobě instituta, neboť jediné zůstavitel má rozhodovat, jak bude naloženo s jeho pozůstalostí. Další výjimka potom vyplývá přímo ze samotné povahy věci, bude se jednat o osobní povinnost, kterou nemůže vykonat nikdo jiný, než institut. Jako typický příklad lze uvést namalování obrazu či vytvoření jiného uměleckého díla.

Jako výše uvedená omezení lze uvést příkaz (modus), odkaz (pododkaz) nebo svěrenské nástupnictví. Vydání odkazu jako určitého předmětu z pozůstalosti mají všichni dědicové podle poměru nabývaného majetku, ledaže zůstavitel přikáže jinak. Krom těchto zákonem daných omezení dále substitut činí vše, co měl poskytnout ten, na jehož místo substitut nastoupil, jako např. uhradit zůstavitelovy dluhy, povinnost dědice přispět k vyrovnání práva nepominutelného dědice na povinný díl, přispět na úhradu nákladů na pořízení soupisu pozůstalosti, povinnost uhradit náklady na zůstavitelovo pohřbení a opatření hrobového zařízení.¹⁷⁰

---

¹⁶⁹ § 1481 Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svědl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.

¹⁷⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 120-122.

Dále zákon upravuje situaci, kdy jsou za substituty obecnou formulací ustanoveni spoludědici, pak se uvolněný podíl rozdělí mezi ostatní spoludědice poměrem, jaký plyne ze vzájemného poměru podílu těchto dědiců.

Náhradnictví zaniká pokud povoláný dědic dědictví neodmítne. Dále zákon pomýšlí i na případy, kdy zůstavitel určí náhradníka svému potomku v době, kdy tento potomek nemá děti, pokud se však k datu úmrtí situace změní, nenastupuje závěti určený náhradník, ale tento potomek, který v době pořízení závěti neexistoval.¹⁷¹

5.2. Fideikomisární substituce

Podstatou svěřenského nástupnictví jako institutu, který se do našeho právního řádu navrácí po více než šedesáti letech, je závázání dědice, který dědictví neodmítl, aby přenechal pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici, až nastane událost určená v pořízení pro případ smrti. Na prvním místě tedy dědí tzv. přední dědic, po kterém nastoupí tzv. následný dědic. Toto rozhodnutí je pouze na zůstaviteli, zda určí kromě následného dědice i dědice předního a to z toho důvodu, aby se předními dědici nestali dědici ze zákona. Tito dědici by mohli dědictví poodmítat, až by nastoupil jako přední dědic stát. Svěřenský nástupce by se pak spíše měl stát dědicem předním, z titulu náhradnictví. Tato situace má ještě jedno řešení a tím je ustanovení správce pozůstalosti, který by majetek v pozůstalosti spravoval do doby, než se by se následný dědic ujal dědictví.

Případů, kdy dochází ke svěřenskému nástupnictví, je hned několik:

- a) zůstavitel v závěti či dědické smlouvě nařídí, že dědictví přejde po smrti dědice na následného dědice,
- b) zůstavitel povolá svému dědici dědice,
- c) zakáže dědici, aby o zděděném majetku pořizoval,
- d) povolá za dědice někoho, kdo v době úmrtí zůstavitele ještě není naživu,
- e) povolá dědice s podmínkou,
- f) povolá dědice na určitý časový úsek.

První dva uvedené případy jsou totožné a spočívají v tom, že po smrti předního dědice přejde dědictví na dědice následného, kterého určí zůstavitel.

Situace uvedená pod písm. c) je, že zůstavitel zakáže svému dědici, aby o tomto zděděném majetku pořizoval závěti, pak po tomto předním dědici nabydou majetek

---

¹⁷¹ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.95-96.

jeho dědici ze zákona. Zůstavitel tak omezí testovací volnost předního dědice a to pouze na jeho vlastní majetek. Pokud by pořídil o majetku, na který se vztahuje svěřenské nástupnictví, bylo by takové pořízení neplatné.

Pokud zůstavitel určí dědice, který v době jeho úmrtí ještě není, to mohou být např. nenarozené děti potomků zůstavitele, a neurčí – li zároveň předního dědice, stane se předním dědicem zákonný dědic, popř. je – li jich více, stanou se všichni zákonní dědici předními dědici, pokud neuzavřou dohodu, že majetek přenechají jen jednomu z nich. Zde bude ještě důležité, k jakému okamžiku zůstavitel vztáhne dědické právo na následného dědice, může to být např. k datu narození následného dědice, ale může to být také doložením času, např. až takovému dědici bude 10 let či podmínkou, např. dosažením zletilosti apod.

Zůstavitel též může uložit následnému dědici podmínku a teprve až po splnění této podmínky může následný dědic nabýt dědictví. Podmínky mohou být různého druhu, např. vystudovat vysokou školu, vyléčit se z chorobné závislosti apod.

Dále může zůstavitel povolat předního dědice na přesně stanovenou dobu a po její uplynutí je přední dědic povinen předat majetek z pozůstalosti dědici následnému.¹⁷²

Je nutné poznamenat, že jedna osoba nemůže být zároveň předním dědicem i svěřenským nástupcem. Pokud např. zůstavitel povolá za dědice svého potomka pod podmínkou, že vystuduje vysokou školu, nemůže tento potomek být do splnění podmínky zároveň dědicem předním. Koncentrace oprávnění u jedné osoby by pak nesplňovalo základní znaky svěřenského nástupnictví.¹⁷³

Z judikatury lze zmínit situaci, která je velice obdobná, ale nejedná se o fideikomisární substituci v případě, že zůstavitel uvede v závěti, že prosí, aby jeho dědic ve své závěti odkázal veškeré své jmění stejným dílem svým a jeho dědicům. Jedná se spíše o nezávazné přání zůstavitele.¹⁷⁴

Jelikož jak z povahy tohoto institutu vyplývá, u svěřenského nástupnictví dochází ke dvojímu řízení o pozůstalosti, bylo nutné zavést i novou procesní úpravu problematiky. Takovou úpravu nalezneme v ustanovení § 194 z.ř.s., dle kterého, nastane – li případ, kdy bylo zřízené svěřenské nástupnictví či byl ustanoven následný dědic, pak se postupuje přiměřeně dle ustanovení dílů 1 a 2. Důležité je, že se

¹⁷² ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.97-99.

¹⁷³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 129.

¹⁷⁴ Rozhodnutí NS Rv I 1461/31 (Vážný 12113).

skutečnosti posuzují kde dni, kterým pominulo odsunutí dědického práva následného dědice a tento den je též rozhodující pro účinky rozhodnutí o pozůstalosti. V tomto rozhodnutí soud rovněž stanoví povinnosti následného dědice poměrně přispět přednímu dědici na náklady spojené s úhradou pasiv pozůstalosti či na výplatu povinného dílu nepominutelnému dědici.

Před nabytím účinnosti nového občanského zákoníku bylo možné vést další řízení o pozůstalosti po stejném zůstaviteli pouze z důvodu objevení nového majetku čili dodatečné řízení o pozůstalosti. V souvislosti s novou hmotněprávní úpravou a zavedením možnosti postupného nabytí dědictví různými dědici přichází nový důvod dalšího řízení o pozůstalosti po témže zůstaviteli.

Nejprve tedy pozůstalostní soud projedná pozůstalost a potvrdí nabytí dědictví přednímu dědici, který nabývá pozůstalost ke dni úmrtí zůstavitele, a po nabytí právní moci usnesení je toto řízení skončeno. Následně až nastane situace, za které má namísto předního dědice nastoupit dědic následný, je nutné otevřít řízení o pozůstalosti ohledně té části majetku, na kterou se vztahovalo svěřenské nástupnictví a opět potvrdit dědictví dědici následnému. Toto tedy nastává až okamžikem naplnění důvodu, na základě kterého ke stanovenému okamžiku pomine odsunutí práva následného dědice. Tento postup se vztahuje nejen na případy svěřenského nástupnictví, ale stejně tak u odkládacích a rozvazovacích podmínek, doložení času a příkazů. U svěřenského nástupnictví je dědického právo u svěřenského nástupce odsunuto k úmrtí předního dědice.

Je důležité poznamenat, že není povinností soudu a především to ani není v jeho možnostech, aby v těchto řízeních, kde byla nařízena dědická posloupnost, z úřední povinnosti dbal na to, zda již nastal důvod pro potvrzení dědictví následnému dědici. Toto tedy bude na samotných účastnících řízení, tedy buď na předním nebo následném dědici, aby až taková skutečnost nastane, podali podnět k zahájení pozůstalostního řízení.

Účastníkem tohoto řízení bude přední dědic, potažmo jeho právní nástupci, což jistě bude u svěřenského nástupnictví, neboť důsledkem je právě úmrtí předního dědice a pak samozřejmě dědic následný. Fakultativně může být účastníkem také správce pozůstalosti, pokud ho zůstavitel povolá. Naopak účastníky nebudou dědici, kterých se toto řízení netýká, což budou např. dědici, jejichž odkázaný majetek není dotčen svěřenským nástupnictvím apod. Účastníkem nebude ani pozůstalý manžel, protože i

případné vypořádání společného jmění, které by mělo vliv na majetek nabytý následným dědicem, muselo být provedeno již v původním řízení.

V tomto řízení půjde především o ověření, zda nastaly skutečnosti, na kterých bylo závislé odsunutí práva následného dědice. Následně soudní komisař posuzuje všechny rozhodné skutečnosti jako v původním řízení, např. cenu majetku, avšak ke dni, ke kterému pominulo odsunutí dědické práva. Následný dědic nenabývá pozůstalost ke dni úmrtí zůstavitele, ale ke dni, ke kterému bylo jeho dědické právo odsunuto, jako např. smrtí předního dědice, splněním odkládací podmínky apod.

Co je také důležité zmínit je, že nařízení dědické posloupnosti, kdy tato posloupnost nastane, osoby předního i následného dědice, jak může přední dědic disponovat s majetkem zatíženým svěrenským nástupnictvím, jsou povinné náležitosti usnesení o dědictví, kterým soud potvrdil nabytí dědictví přednímu dědici dle ustanovení § 185 odst. 4 z.ř.s.¹⁷⁵

Následný dědic má již před nabytím dědictví určitá práva, tedy v časovém úseku, kdy majetek náleží přednímu dědici. Je však nutné, také pro jistotu právního postavení předního dědice, vyřešit otázku, zda vůbec následný dědic chce být dědicem. Za tímto účelem se následný dědic přizve jako účastník řízení po zůstaviteli jako osoba, o níž lze mít důvodně za to, že je zůstavitelovým dědicem. Pokud je následný dědic zároveň i nepominutelným dědicem, ustanovení § 1485 odst. 1 NOZ. mu umožňuje dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu. Tomuto dědici je dáno poučení o jeho dědickém právu a právu výhrady soupisu. Pasiva pozůstalosti, včetně případných odkazů či výplatu povinného dílu plní přední dědic. Přední dědic výhradu soupisu uplatnit nemusí, pak se ale může dostat do situace, kdy následný dědic nebude souhlasit s narovnáním pasiv s tím, že přední dědic měl uplatnit výhradu soupisu.

Dále vyvstává otázka, kdo je vlastníkem majetku, který nabude přední dědic. Ustanovení § 1521 vymezuje, že takové vlastnické právo předního dědice je omezeno pouze na práva a povinnosti poživatele, pokud zůstavitel nesvěří při nařízení svěrenského nástupnictví právo předního dědice, aby s dědictvím volně nakládal. Pak takové vlastnické právo pozbývá jeden s nejvýznamnějších rysů vlastnického práva a tím je právo *volně s majetkem nakládat*. I přesto zákon ve shora uvedeném ustanovení

---

¹⁷⁵ MACKOVÁ, A., MUŽIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s.360-363.

hovoří o vlastnickém právu, byť je omezené závazkem vyplývajícím ze svěřenského nástupnictví.

Zákon též v tomto ustanovení vymezuje situaci, kdy přední dědic dědictví nenabude (např. zemřel před zůstavitelem, odmítne dědictví, stane se dědicky nezpůsobilým apod.), a pak je stanoveno pravidlo, že na místo předního dědice nastupuje svěřenský nástupce, ale už jako náhradní dědic a stane se z něho dědic bez omezení.

Pokud je zůstavitelovo nařízení neurčité do té míry, že není zřejmé, zda povolal náhradníka či svěřenského nástupce, má se za to, že povolal náhradníka. Náhradnictví má přednost a dědic nabyde dědictví jako každý jiný náhradník. Je však nutné velice důkladně zjistit vůli zůstavitele.

I když zákon stanovuje povinnosti spojené s úhradou pasiv pozůstalosti zejména přednímu dědici, může však zůstavitel uložit podmínky svěřenskému nástupci, s ohledem na zásadu svobodné vůle zůstavitele a zásadu, co není zákonem zakázáno, neporušuje – li to dobré mravy, veřejný pořádek apod.¹⁷⁶

Jelikož se v praxi jedná u svěřenského nástupnictví o stále zřídka využívaný institut, která nová právní úprava znovuzavedla, bude trvat dlouhou dobu, než se vytvoří ustálený názor a rozhodovací praxe. Pokud se zůstavitel rozhodne využít tohoto institutu bylo by vhodnější využít formu veřejné listiny a poradit se s odborníkem, aby listina o pořízení pro případ smrti byla sepsána co nejprecizněji. V praxi se však prozatím setkáváme i s listinami sepsanými laicky bez jakékoli právní rady s odborníkem. V takovém případě pak může nastat situace, kdy soudní komisař z listiny nebude moci identifikovat předního a následného dědice. Zákon se přiklonil k řešení, že pokud zůstavitel povolá dědice s doložením času nebo s podmínkou, ale výslovně neuvede osobu předního a následného dědice, nastoupí na místo předních (u odkládacích doložek), resp. následných (u rozvazovacích doložek) dědiců, dědici ze zákona. Na řešení této situace se však objevily i jiné názory, které představují alternativu k vyřešení tohoto problému. Tento názor spočívá v tom, že svěřenské nástupnictví v sobě zároveň obsahuje i náhradnictví, které se aktivuje. Případně, že až do splnění podmínky nebude dědické řízení skončeno a pozůstalost bude spravována správcem pozůstalosti. Tyto názory na řešení situace opět vychází ze zásady, aby bylo

---

¹⁷⁶ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.100.101.

co nejvíce vyhověno zůstaviteli a jeho vůli. Na druhou stranu jsou na laické pořizovatele kladeny vysoké nároky a to v tom, že musí určit jak předního, tak následného dědice. Tyto alternativní postupy však naráží na překážky, jako např. následný dědic se nemůže ku dni úmrtí stát náhradníkem, pokud je jako následný dědic povolána osoba, která není počata. Pak by pořízení pro případ smrti mohlo být zcela neplatné, neboť dědické řízení by nemohlo trvat až do naplnění podmínky a to z toho důvodu, že v nynější právní úpravě neexistuje institut ležící pozůstalosti.

Pojetí, kdy se předním, resp. následným dědicem, pokud zůstavitel neurčí jinak, stává dědic ze zákona, má kořeny v právu rakouském, německém i švýcarském. Tento systém bývá v literatuře označován jako *konstruktivní svěřenské nástupnictví*. Z výkladu tohoto termínu je dovozováno, že se jedná o pomocnou konstrukci vyplňující neúplně vyjádřenou vůli zůstavitele.

Český občanský zákoník však narozdíl od výše zmíněných úprav neobsahuje zvláštní úpravu konstruktivního svěřenského nástupnictví. Komparací se zahraničními právními úpravami lze dojít k závěru, že rozlišování mezi svěřenským nástupnictvím a děděním pod podmínkou je zastaralé. Jediné v čem by mohl být spatřován rozdíl je, že u svěřenského nástupnictví se v zásadě počítá s tím, že jsou určeni jak přední, tak následný dědic a u dědění s podmínkou či doložení času se s tímto určením nepočítá.

Modernější zahraniční právní úprava německá a švýcarská toto promítla do zákonné úpravy, avšak mezi těmito instituty nerozlišuje a upravuje všechny případy, kdy dědictví přechází z předního na následného dědice. Nyní česká právní úprava převzala bez podstatných změn samostatnou úpravu svěřenského nástupnictví a též vedlejších doložek v závěti.

Ze shora uvedeného vyplývá, že správným názorem bude se přiklonit k řešení, že pokud zůstavitel neurčí výslovně dědice předního či následného, nastoupí dědici ze zákona. Následně však může nastat i situace, kdy z tohoto titulu může získat postavení dědice stát. Toto však s velkou pravděpodobností neměl zůstavitel v úmyslu.

Tedy řešení situace, kdy zůstavitel neurčí osobu předního či následného dědice, je dosti nejasné a je projevem právní nejistoty, kterou přinesla i rekodifikace civilního práva.¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ KLEIN, Š., *Konstruktivní svěřenské nástupnictví, anebo co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice*, časopis AD NOTAM 1/2017, s.3-6.

Zákon též zavádí v ustanovení § 1514 o.z. tzv. sukcesivní svěřenské nástupnictví, tedy jsou-li všichni svěřenští nástupci zůstavitelovými současníky, není omezena řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat. Zůstavitel může určit jednoho svěřenského nástupce jednomu nebo i několika předním dědicům, či naopak může určit více svěřenských nástupců. U více svěřenských nástupců pak je možnost buď to, že nastoupí vedle sebe, pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli, anebo po sobě (sukcesivně). U sukcesivního svěřenského nástupnictví má zůstavitel možnost povolat neomezenou řadu následných dědiců, ale pouze pokud jsou zůstavitelovými současníky. Pokud povolání následní dědicové v době smrti zůstavitele ještě neexistují, je dosah svěřenského nástupnictví omezen. Typickým příkladem u člověka je pokud tu není ještě ani jako nasciturus. Účelem tohoto ustanovení je, aby nedocházelo k tomu, že se pozůstalost přemění v tzv. rodinný fideikomis, který byl v našem právu zrušen již v roce 1924.

K tomuto se vyjadřuje i judikatura. Pokud byla fideikomisární substituce o nemovitosti nařízena v první řadě zůstavitelovu synovi ve prospěch jeho manželských dětí, žijících v době substitučního nařízení, v druhé řadě pak těmto dětem, pokud by zemřely bez potomků, ve prospěch jiných zůstavitelových dětí nebo jejich dětí žijících v době substitučního nařízení, nemovitost přešla přímo na děti jeho syna a čekatelé se staly děti jiných zůstavitelových dětí, působí substituční opatření těchto čekatelů i pro další stupeň, a to i tehdy, pokud by se nedožili tito čekatelé sami substitučního nápadu.¹⁷⁸

Následující ustanovení občanského zákoníku vymezují zánik svěřenského nástupnictví. Je zde tedy snaha časově omezit trvání svěřenského nástupnictví. Pokud je povoláno více svěřenských nástupců, z nichž někteří v době zůstavitelovy smrti ještě neexistují, svěřenské nástupnictví zanikne, jakmile nabyde jmění první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současníky. Nejpozději svěřenské nástupnictví zaniká uplynutím sta let od smrti zůstavitele, a to i pokud zůstavitel nařídí delší dobu.

Pokud však má svěřenský nástupce nabyt dědictví při smrti předního dědice žijícího v době zůstavitelovy smrti, zanikne svěřenské nástupnictví teprve, až první ze svěřenských nástupců nabyde dědictví po tomto dědici. Jako příklad lze uvést situaci,

---

¹⁷⁸ ŠVESTKA J., DVORÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s.102-103.

kdy zůstavitel povolá za dědice svého pravnuka, kterému bude v době úmrtí zůstavitele 6 měsíců a dále nařídí svěřenské nástupnictví, tak, že po tomto pravnukovu budou dědit jeho zákonní dědici. Pokud by se povolaný pravnuk dožil více jak sta let, přesto svěřenské nástupnictví nezanikne uplynutím sta let od smrti zůstavitele, avšak by zaniklo ex lege, po smrti povolaného vnuka zůstavitele, jakmile by dědictví nabyli jeho zákonní dědicové, jako svěřenští nástupci.

Dalším typem zániku svěřenského nástupnictví je situace, kdy není již žádný ze svěřenských nástupců nebo nenastane - li případ, pro který bylo zřízeno. Posledním nástupcem však nemusí být nutně poslední z řady svěřenských nástupců povolaných zůstavitelem. Pokud v době, kdy má zůstavitelovo jmění přejít na dalšího svěřenského nástupce, takto zůstavitelem určený nástupce zde již nebude a to buď z důvodu, že již nežije nebo není způsobilý dědit či dědictví odmítne, pak také svěřenské nástupnictví zanikne. Dále též svěřenské nástupnictví zaniká tehdy, pokud zůstavitel povolá dědice s podmínkou, pokud splnění takové podmínky vůbec nenastane. Je zde nejistota, zda taková podmínka vůbec nastane, což je také rozdíl podmínky od doložení času, neboť ten je vždy jistý. V případě, že není čas určen tak, že nelze určit, zda taková chvíle objektivně nastane, jedná se vždy o podmínky a ne o doložení času, jako např. dosažení určitého věku dědice. Pokud bude odkládací podmínka nemožná, není k ní přihlíženo, naproti tomu ustanovení, kde se uděluje právo s nemožnou rozvazovací podmínkou, je neplatné.

Svěřenské nástupnictví vzniká i mlčky, pokud zůstavitel povolá za dědice někoho, kdo v době jeho smrti ještě neexistuje, tzn. že tento dědic je povolán s odkládací podmínkou, že se člověk narodí živý, popř. právnická osoba vznikne. V případě, že se taková podmínka nenaplní, svěřenské nástupnictví též zanikne.¹⁷⁹

Další ustanovení upravuje svěřenské nástupnictví zřízené vůči nezletilému dítěti. Pokud zůstavitel povolá svěřenského nástupce svému nezletilému dítěti nezpůsobilému pořizovat a nabude-li dítě poté pořizovací způsobilost, zaniká svěřenské nástupnictví v rozsahu povinného dílu. Myšleno, že nezletilé dítě bude v postavení předního dědice, a to i když po zřízení svěřenského nástupnictví pořizovací způsobilost nabude, např. dosažením zletilosti.

---

¹⁷⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 129.

Jakmile tedy následný dědic, nastoupí jako dědic musí zanechat přednímu dědici, popř. jeho potomkům, povinný díl.

Dále zanikne svěrenské nástupnictví, které zřídil zůstavitel svému potomkovi v době, kdy tento potomek nemá svého potomka, zanechá-li dítě potomka způsobilého dědit. Zde se tedy předpokládá, že potomek zůstavitele v době porízení závěti nemá své potomky a pokud by tomu bylo opačně, zůstavitel by se k využití tohoto institutu neuchýlil.

Zákon také pomýšlí na situace, kdy zůstavitel povolal svěrenského nástupce osobě, která není způsobilá pořizovat pro omezení svéprávnosti, pak takto zřízené svěrenské nástupnictví zanikne navždy, pokud takto osoba nabude pořizovací způsobilost, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.¹⁸⁰

Jelikož u svěrenského nástupnictví nabývá stejné jmění zanechané zůstavitelem řada po sobě následujících dědiců a to může přinést řadu konfliktů mezi dědici předními a následnými, neboť následný dědic bude mít především zájem na tom, aby od předního dědic nabytí jmění v co nejméně zmenšeném rozsahu, zatímco přední dědic bude mít snahu získat ze zanechaného jmění co největší užitek. Z těchto důvodů zákonodárce pomýšlel na úpravu některých pravidel, která budou povinni současně dodržet jak dědic přední, tak následný.

Prvně má následný dědic právo požadovat sestavení soupisu o zanechaném jmění, jehož obsahem bude inventář všeho, co přední dědic děděním nabytí. Povinnou náležitostí bude především datum porízení takového soupisu a dále má následný dědic právo být přítomen u pořizování soupisu, dále úřední ověření podpisů na takovém soupisu, popř. aby byl soupis proveden ve formě notářského zápisu. Náklady na takové porízení se řadí do pasiv pozůstalosti a jdou tedy k tíži dědiců.

Dále vyvstává otázka, v jakém je vlastně postavení přední dědic? Přední dědic získává ke zděděnému majetku zatíženému fideikomisární substitucí vlastnické právo. Avšak již nemá s takovým majetkem právo nakládat.¹⁸¹

Jedná se o jakousi ochranu svěrenského nástupce zavedenou v ustanovení § 1521 ObčZ, dle kterého nesvěří-li zůstavitel při zřízení svěrenského nástupnictví přednímu dědici právo s dědictvím volně nakládat, pak je jeho vlastnické právo omezeno na práva a povinnosti poživitele. Z tohoto pravidla je stanovena výjimka a to

---

¹⁸⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník – Komentář, svazek IV.*, Praha, Wolters Kluwer, 2014, s. 104-107.

¹⁸¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 171.

v případě, že bude věc z dědictví zcizena nebo zatížena za účelem úhrady zůstavitelových dluhů. Přední dědic tak, pokud mu to zůstavitel výslovně neumožní, může zděděný majetek pouze držet, užívat a brát z něho plody a užitky. Nemůže tedy majetek zcizit a jeho povinností bude především zděděný majetek uchovat pro svěřenského nástupce.

Zřízení svěřenského nástupnictví bylo nutné reflektovat i do úpravy zápisu do veřejného rejstříku, pokud předmět dědictví takovému zápisu podléhá. Takovou úpravu nalezneme v ustanovení § 1524 ObčZ a dále je vymezeno, že bude-li předmět dědictví a svěřenské nástupnictví zapsáno do veřejného seznamu a naloží-li přední dědic s takovou věcí způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, nebude takové právní jednání účinné, pokud s tím následný dědic nevysloví souhlas.

Nová právní úprava užívá v souvislosti s touto problematikou dva podobné pojmy - veřejný seznam a veřejný rejstřík. Veřejným seznamem je myšlena veřejná evidence věcí a veřejným rejstříkem se rozumí souhrnné označení pro veřejné evidence osob. Pro upřesnění lze uvést, že veřejný seznam není jakákoli veřejnoprávní evidence, ale pouze ta, která je přístupná veřejnosti bez omezení. Veřejným seznamem je např. katastr nemovitostí, letecký rejstřík, plavební rejstřík, námořní rejstřík, rejstřík ochranných známek atd. Pokud je tedy zřízeno svěřenské nástupnictví na nemovitosti, zapíše se do katastru nemovitostí poznámkou.¹⁸² Katastrální úřad poté zkoumá ve vkladovém řízení, zda k době podání návrhu nebyl v katastru nemovitostí zápis – poznámka o svěřenském nástupnictví a účastník je tak omezen s dispozicí s předmětnou nemovitostí. Ze shora uvedeného vyplývá, že by měl katastrální úřad z úřední povinnosti zkoumat, zda byl v takovém případě udělen souhlas následného dědice, případně souhlas vydaný soudem a vyžadovat jeho předložení. Pokud takový souhlas chybí je zpravidla založena relativní neplatnost takového právního jednání, avšak absence takto zákonem vyžadovaného předpisu brání povolení vkladu. Závěrem lze říci, že příslušný katastrální úřad nesmí povolit vklad, pokud nevyřeší otázku, zda je nutný souhlas svěřenského nástupce se zcizením nebo zatížením dané nemovité věci.¹⁸³

Dále zákon zavádí také ochranu práv třetích osob, dle které by se měla dozvědět, že zde hrozí zkrácení práv svěřenského nástupce. Tato pravidla se samozřejmě vztahují

---

¹⁸² §23 odst. 2 písm. D) KatZ

¹⁸³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. I. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 151.154.

na všechny předměty zatížené svěrenským nástupnictvím, tedy nejen na ty zapisované do veřejných seznamů a svěrenský nástupce má možnost poté u soudu podat návrh na vyslovení relativní neúčinnosti takového jednání předního dědice.

V souvislosti se shora uvedenou problematikou je nutné poznamenat, že institut svěrenského nástupnictví se promítl i do úpravy výkonu rozhodnutí (exekuce). O.s.ř. označuje majetek, který nabyt dědic (povinný v exekučním řízení), legislativní zkratkou „*substituční jmění*“. Novelizovaná podoba o.s.ř. dále zavádí v souvislosti se substitučním jměním, že věci, které povinný dědic nabyt jako substituční jmění, nepodléhají exekuci. Pokud taková skutečnost vyjde najevo v průběhu exekučního řízení, pak taková exekuce vedena na substituční jmění, musí být zastavena. Jmenovitě se takové pravidlo vztahuje k těmto typům provedení exekuce:

- příkazání pohledávky z účtu u peněžního ústavu,
- příkazání jiné peněžité pohledávky,
- postižení účasti povinného ve veřejné obchodní společnosti a komplementáře v komanditní společnosti,
- postižení účasti povinného ve společnosti s ručením omezeným, v družstvu a komanditisty v komanditní společnosti,
- prodej movitých věcí,
- prodej nemovitých věcí,
- zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech
- postižení závodu.

I z tohoto zákonem zavedeného pravidla existuje výjimka a to pokud zůstavitel svěří při nařízení svěrenského nástupnictví povinnému právo se substitučním jměním volně nakládat a dále pokud budou v rámci exekučního řízení vymáhány zůstavitelovy dluhy související s nutnou správou věcí nabytých jako substituční jmění.¹⁸⁴

Přední dědic může zcizit nebo zatížit zděděné jmění, i přesto, že mu toto zůstavitel výslovně neumožnil, pouze se souhlasem následného dědice. Pokud je následných dědiců povoláno více za sebou, pak je nutný souhlas všech těchto následných dědiců. Pro takový souhlas svěrenských nástupců zákon zavádí povinnou formu notářského zápisu. Tento souhlas, pokud jej nevydají svěrenští nástupci, může být nahrazen rozhodnutím soudu, myšleno obecný soud pro sporné řízení, nikoli

---

¹⁸⁴ VLČKOVÁ, V., *Svěrenské nástupnictví a ochrana práv svěrenského nástupce při exekučním postihu substitučního jmění*, časopis Právní rozhledy 7/2016, s.255.

pozůstalostní soud. Soud takovému návrhu na vydání souhlasu se zatížením či zcizením věci z dědictví vyhoví v případě, že je to potřebné s ohledem na péči řádného hospodáře u předního dědice. Za předpokladu, že soud návrhu vyhoví současně i rozhodne o tom, jak bude naloženo s výtěžkem prodeje a to i s ohledem na zájmy následného dědice.

Jak již bylo výše řečeno, zůstavitel může v posledním pořízení též stanovit, že přední dědic může s dědictvím volně nakládat, pak jeho vlastnické právo není nikterak omezeno.

Pokud přední dědic nabývá majetek přinášející plody a užitky, může následní dědic opět soudní cestou požadovat, aby byl určen rozsah a způsob hospodaření s takovým majetkem přednímu dědici. Jako příklad majetku, který může být předmětem fideikomisární substituce a přinášet plody a užitky, lze uvést činžovní dům, les, pole apod. Za předpokladu, že jsou tyto věci řádně užívány, přinášejí užitky např. v podobě nájemného (pachtovného), či výnosu z jiného hospodaření apod.¹⁸⁵

6. Závěr

Účelem této práce bylo podrobně přiblížit úpravu testamentární dědické posloupnosti, což bylo na úvod rigorózní práce uvedeno hlubším seznámením s historií tohoto tématu, neboť právě pochopení pramenů této části dědického práva, je pro toto téma příznačné. Další kapitoly již byly věnovány současné právní úpravě, která po rekodifikaci nového občanského zákoníku doznala markantních změn a došlo i k znovuzavedení některých institutů dědického práva, které dosavadní právní úprava neznala. Cílem byla snaha podrobného prostudování této problematiky a to jak z dostupné odborné literatury, tak judikatury.

---

¹⁸⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 171-172.

Jako podtitul hlavního tématu práce byl právě zvolen nový institut dědického práva – *svěřenské nástupnictví*, což bylo učiněno s ohledem na to, že je to téma ne příliš využívané a teprve čas ukáže jeho užitečnost.

Testamentární dědická posloupnost, jako jedna ze stěžejních částí dědického práva, doznala rekodifikací občanského práva snad největších změn a jedná se o jakési znovuzavedení ustanovení inspirovaných Všeobecným občanským zákoníkem (ABGB). Z porovnání tohoto kodexu s předchozí právní úpravou, je na první pohled patrné, že se úprava dědického práva obecně velice rozšířila, upřesnila některá obecná pravidla a zavedla i nové instituty.

Počátek práce byl věnovaný úvodu do dědického práva pro pochopení základních principů, zásad a pojmů a pro orientaci je zde uvedena i klasifikace zákonné úpravy dědického práva, neboť se nejedná pouze o předpisy občanského práva hmotného a procesního, ale také o řadu jiných předpisů, ať už té nejvyšší právní síly (LZPS), ale také předpisy z notářské oblasti a řadu dalších prováděcích předpisů, které bylo potřeba zmínit v souvislosti s tímto tématem. Potřeba rekodifikace se projevila po revoluci v roce 1989, avšak řešení přišlo v podobě novel, neboť předchozí právní úprava dědického práva byla strohá, na což měl vliv dřívější státní režim. Muselo uplynout více jako dvacet let, než přišla rozsáhlá rekodifikace občanského práva. Nový občanský zákoník je tedy z velké části inspirován Všeobecným občanským zákoníkem a nyní již naše úprava odpovídá standardům v porovnání s jinými evropskými úpravami.

Institut závěti je nově posílen zásadou, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele a tato myšlenka se prolíná celým dědickým právem. Zde lze spatřovat velký rozdíl oproti předchozí právní úpravě, kde byla upřednostněna spíše vůle dědiců, jak s pozůstalostí naloží. K nesouladu vůle dědiců s vůlí zůstavitele by však nemělo docházet a to především z toho důvodu, že právě zůstavitel se zasloužil z velké části na majetku náležejícím do pozůstalosti a mělo by být tedy vyhověno jeho vůli, pokud měl v úmyslu tyto vztahy upravit odlišně od zákonné dědické posloupnosti.

Pozůstalost přechází na dědice za splnění předpokladů dědické posloupnosti, jimiž jsou stejně jako u předchozí úpravy smrt fyzické osoby, existence pozůstalosti, osoba způsobilého dědice, titul nabytí dědictví a neodmítnutí dědictví dědicem. Zde je potřeba říci, že oblast dědického práva je právě ta oblast, se kterou se během svého života potká téměř každý, neboť smrt osoby je součástí života jedince. Nastává tedy potřeba se s touto situací vyrovnat a ne u každého jsou rodinné vztahy na takové úrovni,

aby se dalo pokaždé využít jako titul zákonnou dědickou posloupnost. Z tohoto důvodu je velice důležitá znalost oblasti testamentární dědické posloupnosti, aby po úmrtí osoby byly vztahy upraveny dle jejího přání.

O pořízení závěti pojednává nejdůležitější část práce, je zde tedy přiblížena závěť jako jednostranný, neadresovaný odvolatelný projev vůle zůstavitele, na který jsou kladeny vysoké formální požadavky. Jsou zde vymezeny požadavky jak na osobu pořizovatele, tak na samotnou listinu. Naopak některé nepřesnosti nejsou kladeny k tíži zůstavitele. Požadavky na osobu pořizovatele jsou pak především věk a plná svéprávnost, ale i osoba plně nesvéprávná z důvodu nedostatku věku může pořizovat, ale jsou kladeny přísnější nároky na formu takového pořízení.

Jelikož je závěť odvolatelný projev vůle zůstavitele, bylo nutné vymezit i její zrušení či odvolání, tak aby ve výsledku došlo ke skutečné vůli zůstavitele. Nynější právní úprava umožňuje zrušit závěť sepsáním nové závěti, která vedle dřívější neobstojí, odvoláním závěti či jejím zničením, popř. vyzvednutím z notářské úschovy.

Co se týká obsahu závěti, má nově zůstavitel možnost využít dalších institutů a právě jeden z nich byl zvolen jako doplnění hlavního tématu a tím je *institut svěřenského nástupnictví*. Jako ty další lze zmínit vedlejší doložky, podmínky či příkazy. Institut obecného náhradnictví a svěřenského nástupnictví naše právní úprava neznala a proto byla věnována pozornost studiu úpravy tohoto institutu ve Všeobecném občanském zákoníku, ze kterého vychází, a stejně tak i judikatuře z tohoto období. Svěřenské nástupnictví by mělo řešit především situace, kdy pořizovatel klade důraz na to, jako bude naloženo s majetkem náležejícím do pozůstalosti, a to nejen po jeho smrti, ale také po smrti jeho dědice. Práce měla za cíl též přiblížit aplikace takového institutu v praxi, a to jak při jeho zřízení, tak i situaci, jak postupovat při samotném pozůstalostním řízení. Od účinnosti nové právní úpravy dle mého názoru ještě neuplynula dostatečně dlouhá doba na to, aby se dalo posoudit, jak moc přínosné jsou změny v podobě zavedení nových institutů či rozšíření právní úpravy v dědickém právu obecně. Za pozitivní přínos lze považovat to, že se klade důraz na skutečnou vůli zůstavitele a upouští se od přílišné formálnosti při pořizování takové listiny jako je závěť.

Seznam zkratk

ABGB - Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

BGB - Bürgerliches Gesetzbuch

CC – Code civil

LZPS - ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

NŘ - zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

NKČR – Notářská komora České republiky

ObčZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o.s.ř. - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZMPS – zákon č. 91/2012 Sb., zákon o mezinárodním právu soukromém

z.ř.s. - zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

Monografie

- BALÍK, S.: *Rukojeť k dějinám římské práva a jeho institucí*, 1. Vydání, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002.
- BARTOŠEK, M., *Dějiny římského práva* (ve třech fázích jeho vývoje), 2. přepracované vydání, nakladatelství Akademie věd České republiky, Praha, r.1995.
- BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- BĚLOHLÁVEK, A., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVA, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 20.
- BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L.: *Nový občanský zákoník – nejdůležitější změny*. 1.vydání.Olomouc: ANAG, 2013.
- DVOŘÁK, J., MALÝ, K. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.
- ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1.vydání.Ostrava: Sagit, 2012.
- FIALA, J. *Občanské právo hmotné*.3. opravené a doplněné vydání. Masarykova univerzita, Doplněk,2002.
- GRIMALDI, M.*Droit des successions*. 7ed. LexisNexis Paris, 2017.
- HOLUB, R. *Právo dědické. Komentář k občanskému zákoníku*. Praha: Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti, Orbis, 1957.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, dotisk 2. a přepracovaného vydání, Praha: C.H. Beck, 1995.
- KNAPP, V. a kol.*Učebnice občanského a rodinného práva*. III. díl.Praha: Orbis, 1953.
- KNAPP,V., PLANK,K. a kol. *Učebnice československého občanského práva*. Svazek II. Praha:Orbis, 1965.
- KOVÁŘOVÁ, D., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku: praktická příručka*, Leges, 2015.
- MALURIE, PH.:*Les successions, Les Liberalités*.4ed.Defrénois Paris, 2010.
- MALÝ,K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2003.
- MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.*Dědické právo v teorii a praxi*, 1. Vydání.Praha: Leges, 2011.

NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M.: *Nový občanský zákoník, Dědické právo*, Grada, Rödl a Partner, 2014.

SCHELLEOVÁ, I., *Dědictví a dědické právo*. 1.vydání. Brno: Computer Press, 2007.

SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2014.

SVOBODA, E. *Dědické právo. Československý kompas v Praze*, 1946.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol: *Občanské právo hmotné, 3.díl*, Wolters Kluwer, a.s., 2009.

ŠVESTKA, J. SPÁČIL, J. ŠKÁROVÁ, M. HULMÁK, M. A kol. *Občanský zákoník I, II.2.vydání*. Praha: C.H.Beck, 2009

TILSCH, E. *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní*. Praha: Bursík a Kohout, 1905.

WIEDERKEHR, G. ANCEL, P., HENRY, X. VENANDET, G. *Code civil*. Dalloz, Paříž, 2018.

Komentáře

FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo. Komentář. 1.vydání*. Praha: C.H.Beck, 2015.

HOLUB, R. a kol. *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957.

MACKOVÁ, A., MUŽIKÁŘ, L., a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi, Díl III*, Praha, 1936.

Odborné časopisy

ANDRES,B., HARTMANN, A., ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha:Linhart, 1936.

ELIÁŠ, K.,: *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, Ad Notam, 2003, č.5.

KLEIN, Š., *Evidence právních jednání pro případ smrti*, časopis AD NOTAM 5/2014.

KLEIN, Š., *Konstruktivní svěřenské nástupnictví, anebo co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice*, časopis AD NOTAM 1/2017.

KNAPP,V., *Poznámky o fideikomisární substituci*, časopis AD NOTAM 5/1995.

KŘIVSKÁ, M. *Privilegované závěti*, Ad Notam, 2013, č.5.

MALÁ, L. *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*, časopis AD NOTAM 5/2014.

MIKEŠ, J., *O fideikomisární substituci (Výklad problematiky)*, časopis AD NOTAM 3/2005,

PĚCHA, F. *Závěť bez data? To bych nedoporučoval!*, Ad Notam, 2013

Rozsudek Krajského soudu v Brně 18 Co 310/90, uveřejněné v Ad Notam, 1999.

SALÁK,P.: *K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu*, Právní rozhledy, 2014, č.12.

ŠTĚPÁNEK, B., *Nový CIS*, časopis AD NOTAM 6/2013.

VLČKOVÁ,V., *Svěřenské nástupnictví a ochrana práv svěřenského nástupce při exekčním postihu substitučního jmění*, časopis Právní rozhledy 7/2016

Právní předpisy

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb. účinném k 1. 1. 2013

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudní, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 37/1992 Sb. *Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky o
jednacím řádu pro okresní a krajské soudy*

Předpis přijatý sněmem Notářské komory České republiky podle § 37 odst. 3 písm. q)
zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších
předpisů, k němuž udělilo souhlas Ministerstvo spravedlnosti České republiky podle §
37 odst. 4 tohoto zákona (předpis Notářské komory České republiky o Evidenci
právních jednání pro případ smrti).

Judikatura

Rozhodnutí č. R I 954/57 bývalého Nejvyššího soudu z 20.12.1937.

Rozhodnutí č. 141/1954 bývalého Nejvyššího soudu z 27.8.1954, Cz 329/54.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30.3.1983, 4 Cz 73/82.

Usnesení městského soudu v Praze č.j. 11 Co 454/84 ze dne 2.1.1985.

Rozsudek Krajského soudu v Brně č.j. 18 Co 218/93-32 ze dne 14.2.1994.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.1990, 4 Cz 8/90.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 7. 1977, 4 Cz 22/77.

Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 181/97-35 ze dne 30.6.1997.

Usnesení Nejvyššího soudu č.j. 30 Cdo 1454/2005 ze dne 25.10.2005.

Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 297/2002-127 ze dne 30.12.2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR č.j. 4 Cz 34/76 ze dne 30.4.1976.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2567/2004 ze dne 29.11.2005.
9.11.2005.

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č.j. 5 Co 15/74 ze dne 31.1.1974.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12.12.1926, R I 1005/26.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR 21 Cdo 51/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR 30 Cdo 1765/2004 (Rc 88/2005).

Rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 164/2004 (Rc 7/2007).

Rozsudek Nejvyššího soudu 21 Cdo 2120/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu 4 Cz 34/76 (Rc 61/1977).

Rozsudek Nejvyššího soudu R II 278/24 (Vážný 4179).

Rozsudek Nejvyššího soudu RV I 77/27 (Vážný 7215).

Rozhodnutí NS 2 Cdon 86/97, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, 1998, pod č. 21

Rozsudek NS 21 Cdo 688/2006 (Rc 8/2008).

Rozsudek NS 21 Cdo 1912/2008 (Rc 78/2010).

Rozhodnutí NS 29 Cdo 228/2000.

Rozhodnutí NS 21 Cdo 2968/2006 (Rc 7/2009Sb.)

Rozhodnutí NS Rv I 1461/31 (Vážný 12113).

Internetové zdroje

ŠEJDL, Jan. *Základní charakteristika dědického práva ve Francii. Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2012, č. 3, s. 305-311. [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5871>

Jakým způsobem se vyhotovuje pořízení pro případ smrti (závěť, společná závěť, dědická smlouva)? Dostupné na https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-fr-cs.do?member=1

Abstrakt

V rigorózní práci je zpracováno téma dědění ze závěti, které je doplněno o nový institut v rámci úpravy dědického práva – svěřenské nástupnictví. Obsah práce je rozčleněn do pěti hlavních kapitol, přičemž je postupováno od obecného výkladu dědického práva s přihlédnutím k historii, neboť především dědické právo je jedno z odvětví občanského práva, které doznalo velkých změn v rámci rekodifikace občanského práva a navrácí se zpět k institutům, které dosavadní právní úprava neznala. Úvod práce je věnován vysvětlení základních pojmů v rámci problematiky dědického práva, jsou zde rozvedeny zásady, principy a funkce dědického práva a zařazení v rámci právní úpravy. Část práce, která je věnována historickému výkladu je zaměřena na úpravu testamentární dědické posloupnosti v římském právu a poté rozebrány úpravy závěti v rámci Všeobecného občanského zákoníku, občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. a předchozího občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. Následně už je podrobně rozpracováno hlavní téma, tedy dědění ze závěti dle nynější právní úpravy v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Úvod této kapitoly je věnován samotnému pojmu závěť, předpoklady pro její platnost, v jakých formách lze závěť pořizovat a následně přiblíženy vedlejší doložky v závěti, tedy podmínky, doložení času či příkaz a také povolání vykonavatele závěti. Součástí této kapitoly je centrální evidence závětí, kterou lze jistě označit za pokrok v této oblasti a která představuje jistotu pro pořizovatele. Dále je přiblížena problematika vydědění, které často bývá součástí listiny o posledním pořízení. Závěr čtvrté kapitoly vymezuje, jak lze závěť zrušit a dále je zde zařazeno porovnání se zahraniční právní úpravou, konkrétně s francouzskou. Samotný závěr rigorózní práce pojednává o svěřenském nástupnictví, které bylo zvoleno za sekundární cíl práce. Nejprve je rozebrána obecná, neboli vulgární substituce a poté fideikomisární substituce. Cílem práce je přiblížit problematiku pořizování posledního pořízení - závěti, a to nejen z hlediska laického, ale především z odborného hlediska. Práce má poukázat na to, jakých změn tento institut doznal v rámci historického vývoje, jak funguje v nynější praxi a jaký bude jeho další vývoj v souvislosti s novelizací tohoto odvětví a soukromého práva vůbec.

Klíčová slova

Dědění, závět', svěrenské nástupnictví

Testament with a special focus on fideicommissum

Abstract

This rigorous work deals with the testamentary succession which is complemented with a new institute within the law of succession regulation – fideicommissum. The content of the work is divided into five main chapters whereas it is proceeded from general interpretation of law of succession taking into account history because above all the law of succession it one of the branches of the Civil Law which was a subject of great changes within the re-enactment of the Civil Law and it is getting back to the institutes which the existing legal regulation did not know. The introduction addresses explanation of basic terminology within the matter of law of succession; it elaborates fundamentals, principles and functions of the law of succession and its categorization within the legal regulation. A part of the work which is dedicated to the historical interpretation focuses on regulation of the testamentary lineage in the Roman law and then analyzes testament regulation within the General Civil Code, Civil Code No. 141/1950 Sb. and preceding Civil Code No. 40/1964 Sb. Subsequently the main topic is elaborated in detail that is testamentary succession pursuant to current legislation in the Civil Code No. 89/2012 Sb. The introduction of this chapter focuses on the term testament itself, presumptions of its validity, in what formats can the testament be written and then the collateral clauses in testament – thus conditions, time or order documentation and also testament executioner occupation - are approximated. A part of this chapter is the Central Register of Testaments which certainly can be considered as a progress in this matter and it constitutes of certainty to the testator. Furthermore the matter of disinheritance is addressed and it is often a part of the last making document. The closure of the fourth chapter disserts on how the testament can be cancelled and additionally a comparison with foreign – French in particular - legal regulation is included. The conclusion of the rigorous work itself addresses testamentary succession which is a secondary objective of the work. First, the general or vulgar substitution is analyzed and then the trust resulting from fidei-commissum. The objective of this work is to approximate the issue of last making - testament writing not only from the layman aspect but above all from the professional aspect. The work

aims to point out changes which this institute underwent within the historical development framework, how it works in current practice and what its next development will be in connection with the novelization of this branch and private law in general.

After that the main topic is elaborated in detail – testamentary succession taking into account the fideicommissum institute, and namely not only the legal regulation, knowledge from professional experience but also the jurisprudence.

Keywords

Inheritance, testament, fideicomissum